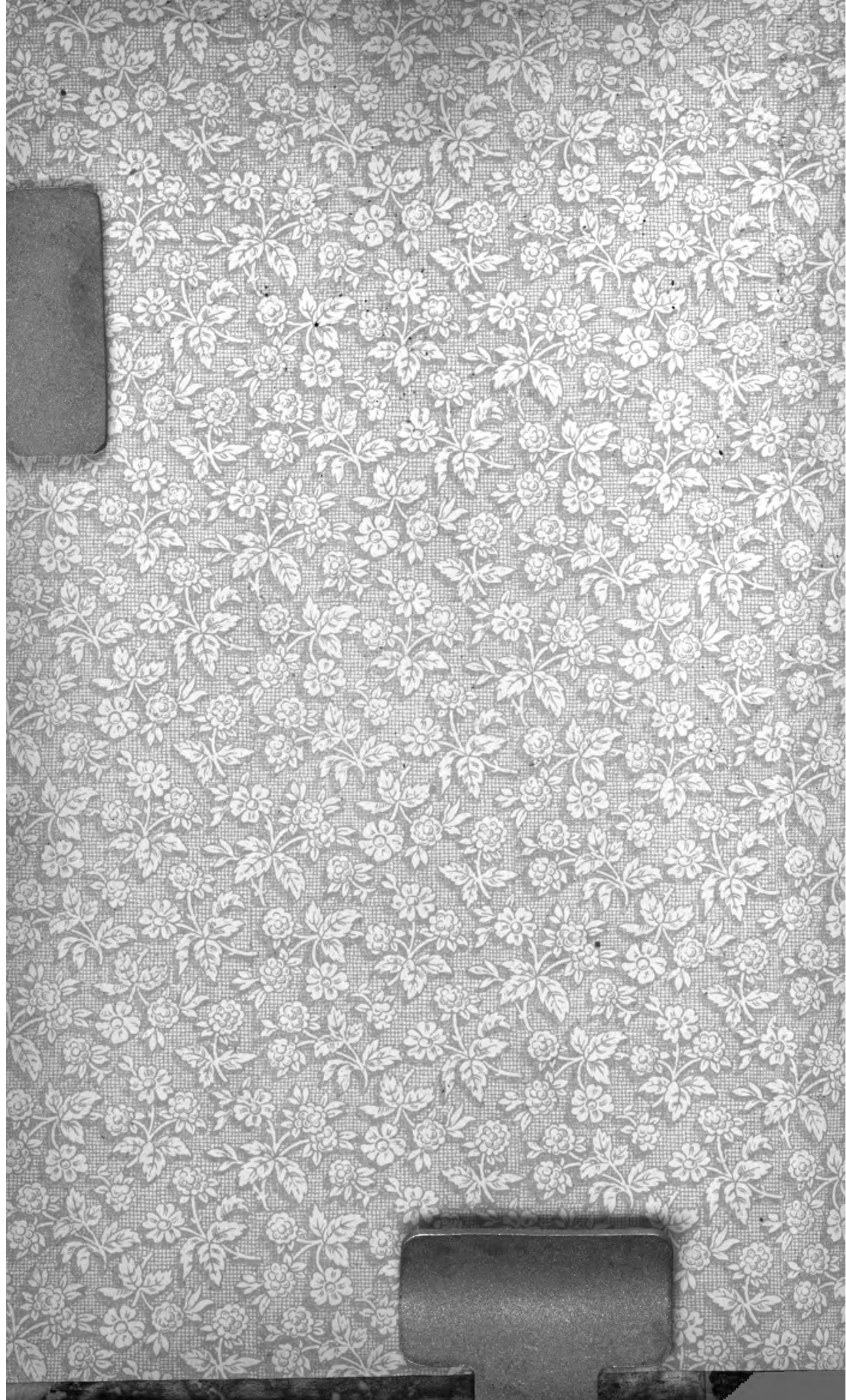
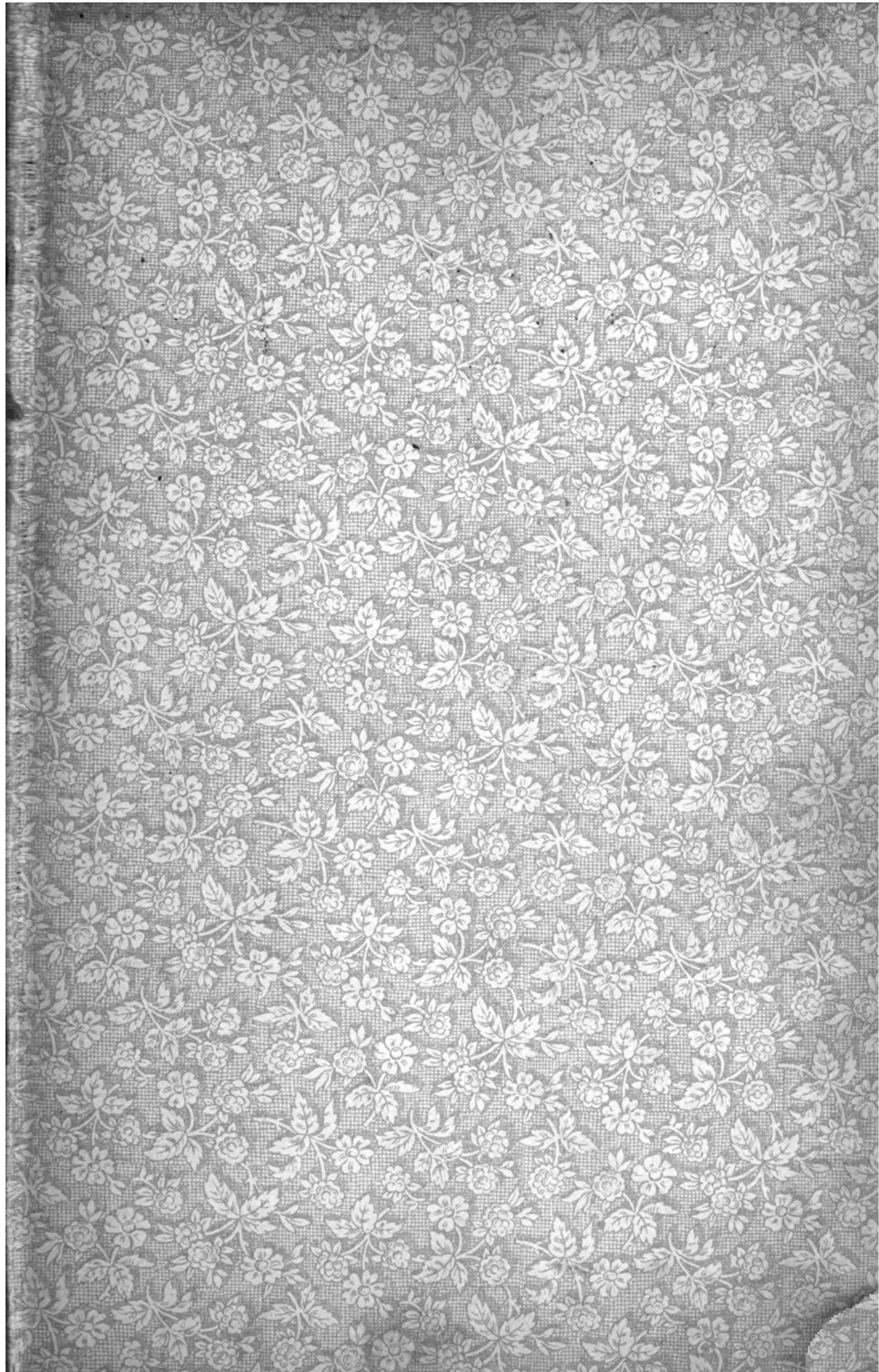

H. HAGERUPS FORLAG

HOVEDKOMMISSIONÆR FOR NORGE: H. ASCHEHOUG & CO

Triers Bogtrykkeri (G. L. Lind & Numa Frænkel)

A. GÜNTELBERG:

NIELS JUEL

SKREVET I ANLEDNING AF TOHUNDREDAARET
FOR HELTENS FØDSEL

NIELS JUEL

EN HISTORISK SKILDRING

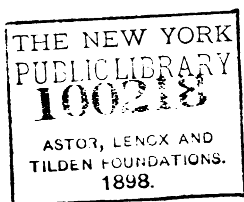
AF

A. GÜNTELBERG

MED ILLUSTRATIONER AF CHR. BLACHE, P. MØNSTED
OG C. NEUMANN
SAMT GENGIVELSER EFTER MALERIER,
EPITAFIER, KORT ETC.

KJØBENHAVN
H. HAGERUPS FORLAG
Triers Bogtrykkeri (G. L. Lind & Numa Frænkel)
1897

Bort Skyggekunst, som Hr. **Niels Juel** vil eftertrykke,
Du træffer ej hans Sjæls og Dyds og Manddoms Smykke.
Naturen gav ham Skjold og Hjælm ved Fødsels Ære,
Gud selv jærnklædte ham for Sejer at hjembære.
Fra hver hans Fjendes Haand, de maatte underskrive
Hans Manddom med sit Blod, og i hans Magt sig give.
Nu triner han paa al den Rustning, Krigen ejer,
Og i Triumf hos *Gud* udsjunger *Herrens* Sejer.

Th. Kingo.

Niels Juels Medaille.

Forord.

Der findes en egen Klang ved Navnet *Niels Juel*. Det lyder over Sø og Land og ikke alene her hjemme i Danmark, men vidt ud over vort Fædrelands Grænser. Og Tonerne forene sig til en Melodi, der fortæller om den store Søhelts Bedrifter — hvilken Dansk har ikke hørt om dem; hvem har ikke lyttet til Fortællingerne om de stolte Sejre, som han vandt i Spidsen for den Flaade, han selv havde været med til at skabe og indøve? Thi Niels Juel var ikke alene den store Søkriger, men tillige en fortræffelig Organisator og god Økonom. Uden disse Egenskaber var han heller aldrig bleven den, som han i Folkets Bevidsthed nu er: Datidens mest fremragende Admiral og største Søhelt.

Der har før været skrevet om Niels Juel, men Hensigten med dette Arbejde er at give en populær-historisk Fremstilling, ledsaget

af gode Illustrationer, af Niels Juels Liv og Bedrifter, altsaa ikke alene af de Søslag, han deltog i, men ogsaa af hans eget, private Liv og Familieforhold; kun derved har jeg ment, at denne Bog kunde blive, hvad den tilsigter: Et populært Arbejde, der ret kunde trænge ind i Folkets brede Lag, hvor der nutildags kræves mere og mere Oplysning og Kundskaber.

Foruden at alt, hvad der hidtil er skrevet og trykt om Niels Juel, er benyttet, er Bogen. som allerede anført, ledsaget af en Del Illustrationer, hvoraf de fleste træde første Gang frem for Offentligheden. Jeg skal saaledes henlede Opmærksomheden paa Billedet af Niels Juels Gravminde eller Epitafium, der er udarbejdet efter en Tegning, som er tilvejebragt ved velvillig Imødekommenhed fra Marineministeriet, hvorfor jeg herved aflægger min ærbødigste Tak. Ligeledes ere Marmorreliefferne, som findes paa samme sjældent smukke og kostbare Epitafium i Holmens Kirkes Kapel, tegnede ud og aftrykte i Slutningen af Bogen.

Maatte da dette Arbejde blive læst med Glæde af enhver. der har Interesse for vore berømte Mænd og Kvinder og ikke mindst for den ædle Søhelt, om hvem det med Rette kan siges: At han i Spidsen for Flaaden gentagne Gange frelste vort Land fra Undergang, saa er Hensigten med Bogens Udgivelse naaet.

Forf.

I.

Indledning.

Om Slægten *Juels* Oprindelse skriver den bekendte Tycho de Hoffmann i sin: Historiske Efterretninger om velfortjente, danske Adelsmænd:

» . . . Nogle tro, at de *Jueler* ere komne af Julin, andre af Engelland, men begge stemme deri overens, at de vare to Brødre, hvoraf den ene førte Stjernen, den anden Bølgerne, men da denne sidste ved Døden afgik, optog den anden Broder hans Vaaben tillige med sit. Den første Mand, man ved at regne Slægten fra, var *Palle Juel* til Ugelstrup, i hvis Tid indfaldt den store Pestilenze kaldet Mandeqvæl, Mærkedød, eller sorte Død 1350, hvorom fortælles følgende Historie i Michelsens danske Slægtebog: En ung Kvinde skal have haft en gammel Mand og tillige sit Tilhold med et Bolskab; samme Kvinde bad en gammel Kærling at hjælpe sig af med den gamle Mand, og fik af hende det Raad, at hun skulde tage et Stykke af en død Mands Mave, og hakke i hans Mad, som hun og efterfulgte, og han døde strax derefter. Den unge Kvinde,

som nu mente at kunne leve i Vellyst og Glæde, blev tillige med sit Bolskab syg og døde inden faa Dage, og siden greb Svagheden om sig og overgik ganske England. Det hændte sig, at samme Tid er kommet et Skib fra England til Vendsyssel i Jylland, paa hvilket alle Folkene undervejs vare døde, og som Indbyggerne gik ud paa Skibet, blev nogle af dem af samme Sygdom angrebne og døde, og fra dem har Sygdommen i en Hast udbredt sig over det ganske Land. En vejfarende Mand kom to Dage før Jul til Ugelstrup og bad om et Hus. Palle Juel mente ej, han var kommen fra Mandeqvels, saasom han havde Klæder og andet Tøj med sig, viste ham derfor til Præsten at faa Logemente. Men Julenat om Midnats Tider, der Palle Juel med sine Folk kom til Kirken, og der ikke forefandt Præsten, skikkede derfor et ridende Bud til Præstegaarden og frygtede, at det ikke maatte hænge ret sammen, eller være vel fat; Buddet kom did og slog paa Døren, men ingen lukkede op, og derfor indslog han et Vindue og raabte, da svarede en halvdød Qvinde: »O væ og tut, hvilken ond Gæst har Palle Juel vist til os, de ere alle døde, og jeg halv død.« Og dette var det første, man i Jylland til Pestilenzen fornam, men siden gik Døden over det hele Land . . . .«

Aaret 1627 var et Ulykkens Aar for det danske Rige. Sønden for os rasede Religionsstridighederne i Tyskland, og den saakaldte *Trediveaarskrig,* der først endte i 1648 førtes blodigt paa begge Sider. Landene hærgedes med Ild og Sværd, og det var derfor et saare uheldigt Øjeblik, *Kong Christian den Fjerde*

valgte til at blande sig i Krigen, da han i Begyndelsen af Aaret 1625 modtog det paa ham faldne Valg som nedersachsisk Kredsoberst. Danmark stod ganske vist højt i Magt paa den Tid: Landets Velstand var i Stigning, og Handelen udvidedes; men netop derfor kom ogsaa Skinsygen op i de tilstødende Landes Regeringer, navnlig da den danske Konges ulykkelige Tragten efter at udvide sin Magt i Nordtyskland ved at faa sine Sønner indsatte i tyske, gejstlige Stifter, gjorde alle mistænksomme over for ham. Krigen brød ud, den danske Hær blev slaaet ved Lutter am Baremberge 1626, og Aaret efter oversvømmedes Jylland af omtrent 70,000 Mand kejserlige Tropper, førte af den frygtede *Wallenstein.*

Imod denne Hær kunde den danske Konge kun stille en Styrke paa omtrent 20,000 Mand, og da disse naturligvis strax bleve drevne tilbage, opstod der en almindelig Panik i Jylland. Alt, hvad flygte kunde, drog bort, Kongen sendte *Gunde Lange* ind i Landet for at advare Folket »at det skulde flytte«; thi det var ikke gode Tider at blive hjemme paa, naar fjendtlige Lejetropper faldt over Landet. Hellere bjærge Livet end miste baade det og Gods og Ejendom, det var en lige saa almindelig Læresætning dengang som nu. —

Paa Gaarden Torp i Thy boede *Erik Juel.* Han var af en gammel, anset adelig Slægt, en af de ældste her i Landet, og om hvis Oprindelse vi allerede have talt i Begyndelsen af denne Beskrivelse. Dens Vaaben var et Skjold, hvori en Sølvstjerne og neden under denne tre blaa Bølgelinier. Erik Juel var Landsdommer i Jylland og Rigsraad, Befalingsmand paa Aalborghus og Herre til Hundsbæk og Torp. Han var gift med *Sophie Sehested,* Søster til den senere saa bekendte Statholder i Norge, *Hannibal Sehested.* Da de tyske

Tropper nærmede sig Thyland, rejste hun med sine Børn til Norge, hvor hun bosatte sig i Kristiania, og hvor senere hendes Ægtefælle indfandt sig sammen med nogle andre Rigsraader for at holde Herredag i de Aar, da Kongen selv ved Trediveaarskrigen var forhindret fra at være til Stede. *Her fødtes*

Niels Juel

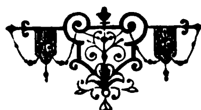
den 8. Maj 1629. Hans Forældre fik i alt elleve Børn, hvoraf dog flere døde som smaa. *Niels Juel* var Nr. 8 i Rækken.

Imidlertid gik Krigen nede i Danmark sin Gang. Da den tyske Kejser ikke raadede over nogen Flaade, var det egentlig kun en Landkrig, som bestod i, at Wallensteins Skarer plyndrede og røvede, hvor de drog frem; dog blev deres Hærgen indskrænket til Jylland alene, da den danske Hær havde trukket sig tilbage til Fyn, hvorhen Fjenden ikke kunde følge dem, da vore Orlogsskibe vare paa deres Post og forhindrede enhver Overførsel af Tropper. Kun lidet hjalp det Wallenstein, at han lod sig kalde »General over det oceanske og baltiske Hav«, og heller ikke bragte det ham Maalet nærmere, at han gav Befaling til at armere en Del Købmandsskibe for ved Hjælp af dem at gaa over til Øerne — det blev i Virkeligheden vor Flaade, ført af den utrættelige Konge, der frelste Danmark, da Nøden var størst.

Endelig begyndte Fredsunderhandlingerne, som førte til, at Freden blev sluttet i *Lybæk* den 12. Maj 1629. Krigen endte denne Gang ganske vist uden Tab af Land, men Pengemidlerne vare udtømte og Jylland udsuget af de kejserlige Tropper, og dette føltes længe, tilmed da Danmarks før Krigen saa blomstrende Handel havde faaet et stort Knæk. De Erfaringer,

som Danmarks Fjender indhøstede under denne Krig angaaende Rigets svage Sider, bleve desto værre senere kun alt for godt benyttede.

Niels Juel blev altsaa født fire Dage før Freden i Lybæk, og kort efter denne vendte da hele Familien Juel tilbage til Jylland, hvor den atter bosatte sig.

II.

Barndom og Ungdom.

Niels Juel blev nu opdraget sammen med sine Søskende af deres Forældre paa Herregaarden Torp eller Nørretorp mellem Thisted og Hjørring $^1/_2$ Mil fra Havet. Efterhaanden som Børnene voxede til, blev naturligvis Flokken spredt, saaledes fik hans Broder, *Peder Juel,* Hovedgaarden Hundsbæk i det sydlige Jylland overladt af sin Fader. Denne Gaard blev for øvrigt senere under den anden svenske Krig ødelagt, og Peder Juel døde allerede 1656 kun 33 Aar gammel efter at have været Afsending ved det svenske Hof hos Dronning *Christine.* Af de øvrige Søskende skulle vi nævne den yngre Broder *Jens Juel,* der blev født 1631, og som senere kom til at spille en vigtig Rolle som Broderens trofaste Medhjælper, hvorom vi senere skulle høre.

Efter at Opdragelsen i Hjemmet i hans 13de Aar var til Ende bragt, kom den unge *Niels Juel* til Hove. Det hedder herom, at Kong Christian den Fjerde, »som i sin højberømmelige Regeringstid var en stor

Kender af Dyd saavel i de blomstrende unge som i de drevne og gamle tog hannem i sit kongl. Hof til Opvartning som Edel-Knabe.«

Nu var altsaa Niels Juel bleven Page, og han maa hurtigt have henledet Opmærksomheden paa sig, maaske ikke mindst paa Grund af den Paavirkning, som hans Moders Søster, *Karen Sehested,* der tidligere havde været Hushovmesterinde hos Christian den Fjerdes Børn med *Kirstine Munk,* og som nu boede paa Gaarden Stenalt i Nærheden af Randers, havde haft paa ham under hans Barndom, thi Hans Majestæt udsendte ham til sin Søn, den lærde Prins Frederik, som Page. Denne Fyrste, der senere besteg den danske Trone som *Frederik den Tredie,* var født paa Haderslevhus 1609. Hans ældre Broder *Prins Christian* var udset til at skulle være Konge ved Faderens Død, og derfor blev Frederik opdraget til den lærde Stand. Han var Biskop i Verden og Ærkebiskop i Bremen. Efter Samtidens Dom havde han gode Evner og en klar og skarp Forstand, men var indesluttet og hemmelighedsfuld til Overdrivelse. I Modsætning til Faderen var han ædruelig og maadeholdende, og han stod langt over sin Broder »den udvalgte Konge«, der var udsvævende og i det hele en daarlig Person, som endte sit Liv 1647, Aaret før Faderen.

Kort efter at Prins Frederik havde besteget den danske Trone som Frederik den Tredie, sendte han sin unge Page Niels Juel til det kgl. Akademi i Sorø »som til et Sted, hvor alle boglige Kunster og Videnskaber, saa og alle ridderlige Øvelser vare i saadant Flor og Fremgang, at det opløftede Hovedet blandt de bedste Steder i Verden, og dog i hele Europa skulde næppe finde en Jævning, men ingen Overmand«.

De unge Adelsmænds Opdragelse var paa denne Tid temmelig primitiv. At de ridderlige Øvelser stod

i første Linie var jo ganske naturligt for den Tid; men for øvrigt bestod den Dannelse, der erhvervedes i Hjemmene som Regel kun i Kendskab til Religionen, de nationale Erindringer, lidt Kundskab i det latinske Sprog og Fortrolighed med Tysk. Senere blev det en almindelig Modesag at hjælpe paa Dannelsen ved Udenlandsrejser, og enkelte, som særligt vilde udvide deres Kundskaber, gik endog ind paa ovennævnte Sorø Akademi, hvor imidlertid Opholdet var meget dyrt. Ogsaa studerede danske Adelsmænd ved Universiteterne i Udlandet navnlig i Leyden og Padua.

Imidlertid havde store Begivenheder rystet Europa Sønden for vort Lands Grænse. Efter Danmarks uheldige Indblanding i Religionskrigene og deraf følgende Nederlag var Sveriges Konge, den heltemodige *Gustav Adolf*, kommen de betrængte Protestanter til Hjælp. Med Sværdet i Haanden drog denne »sidste Korsfarer« frem, ledsaget af en ypperligt organiseret Hær. Han sejrede ved *Leipzig* 1631 og endte sin Løbebane Aaret efter i Slaget ved *Lützen*, hvor han købte Sejren med sit Liv. Kampen vedblev dog at rase i Tyskland, og under dygtige Hærførere gik Svenskerne frem fra Sejr til Sejr, indtil endelig Kansleren *Axel Oxenstjerna* lod *Lennart Torstensson* drage ind i Jylland 1643, altsaa samtidig med at Niels Juel blev sendt til Hove.

Dette pludselige Overfald paa Danmark havde sin Grund dels i Danmarks Optræden i Tyskland, dels i Toldspørgsmaalet; thi ved at optræde fredsmæglende havde Christian den Fjerde søgt at modarbejde de svenske Vaabens Fremgang, og da han bestandig var i Pengeforlegenhed, havde han den ene Gang efter den anden forhøjet Tolden for de Skibe, der skulde forbi Kronborg. Det var for Exempel kommet saa vidt, at man maatte betale 14 Rigsdaler i Told for et Centner Salpeter, hvis Værdi kun var 18 Rigsdaler,

og af Trævarer udgjorde Tolden disses halve Værdi. At dette selvfølgelig maatte vække stor Uvillie i Sverige, hvis Handel og Industri netop i disse Aar havde hævet sig betydeligt, kan man ikke forundre sig over; thi skønt svenske Undersaatter efter tidligere Aftaler havde Toldfrihed, blev der dog bestandig rejst Vanskeligheder fra dansk Side herimod. Danmark skulde nu straffes og det grundigt!

Under Foregivende af at maatte søge Vinterkvarter i den danske Halvø, trak Lennart Torstensson sig ind i Schlesien, og efter en beundrigsværdig Ilmarch overskred han, syg som han selv var, den danske Grænse sidst paa Aaret.

Mærkeligt nok traf Angrebet os her i Danmark aldeles uforberedte. Den danske Afsending i Stockholm, *Peder Wibe*, havde ganske vist atter og atter advaret Kongen, men denne satte ingen Lid til Wibes Meddelelser, ja ytrede endogsaa til *Korfitz Ulfeldt*, at »Peder Wibe formelig lavede til Barsel med Krig«. Da han endelig den 17. December paa Københavns Slot modtog Indberetning om Svenskernes Indmarch, blev han som lamslaaet. Dog mandede han sig hurtigt op og mødte den almindelige Bestyrtelse, der havde grebet alle, med et Mod og en Kraft, der næsten maatte synes utroligt i hans Alder. Overalt blev truffet Forsvarsanstalter, Søfolk bleve udskrevne og hvervede, Flaaden gjordes klar, Defensionsskibene indkaldte og Kaperbreve udstedtes mod Sverige. Øerne i Kattegattet bleve omgivne med Krydsere, der kun maatte forlade Stationerne, naar Farvandet var usejlbart, og inden Aaret var sluttet, rejste Kongen til Fyn for selv at ordne Forsvaret ved at lade opkaste Batterier, stationere Krigsskibe og armerede Pramme i Lillebælt og holde Transportfartøjer klare til at overføre Tropper fra Sjælland og Fyn.

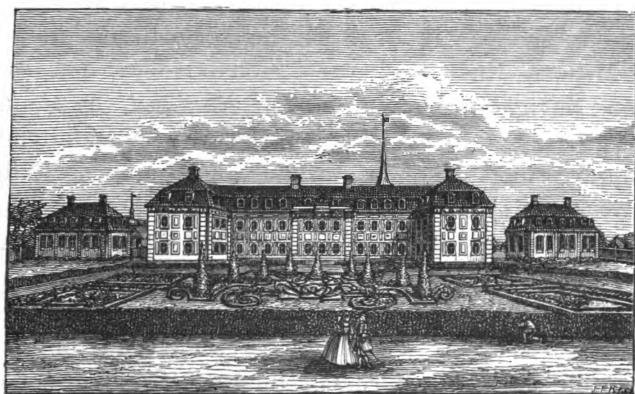
Desværre gik det, som bekendt, rent galt til Lands. Hæren blev slaaet, Hovedstyrken under *Anders Bilde* overgav sig, og de svenske Ryttere oversvømmede hele Jylland. Nu gjaldt det blot om at komme over paa Øerne, saa vilde Danskerne være knuste for lange Tider. Men her stødte de paa en betydelig Vanskelighed — det blev atter den danske Flaade, der frelste Landet.

Det er vel bekendt, hvorledes den gamle Konge selv tog Kommandoen til Søs og slog den hollandske Flaade, der af den svenske Regering var hyret i Nederlandene, og som førtes af den zeelandske Ekvipagemester *Morten Thijsen,* ved *Listerdyb* paa Slesvigs Vestkyst. Senere blev den svenske Flaade slaaet paa *Kolbergerheide* ved Femern, hvor Christian den Fjerde om Bord paa Linieskibet »Trefoldigheden« paa 48 Kanoner selv ledede Slagets Gang og, som bekendt, blev haardt saaret. Den svenske Flaade blev indespærret i Kielerfjord, men slap desværre 3 Uger senere ud og forenede sig med Hollænderne. Nu væltede Ulykkerne ind over Landet, og Kongen blev nødt til at slutte Freden i *Brømsebro* 1645, hvor de gamle norske Landskaber Herjedalen og Jemteland bleve afstaaede til Sverige foruden Øerne Gulland og Øsel. Sverige fik desuden Toldfrihed i Sundet og Bælterne, ligesom Hollænderne fik en Del Lempelser i Beregningen og Erlæggelsen af Tolden.

Efter Freden var den gamle Konges Kraft brudt. Hans sidste Aar gik hen med bestandige Sammenstød med Rigsraadet og Adelen i det hele taget. Ogsaa ulykkelige Familieforhold stødte til. De store Fordringer, som Kongens Svigersønner »Svogerskabet«, som det kaldtes, stillede til Kongen, gjorde ham mere og mere bitter i Sindet. I 1647 døde hans ældste Søn, og Rigsraadet vægrede sig paa det bestemteste ved at erkende den næstældste Søn, Frederik, som

Tronfølger. Endelig den 28. Februar 1648 endte den gamle Konge sit daadrige Liv paa Rosenborg Slot, og Rigsraadet overdrog midlertidigt Regeringen til Rigshovmesteren Korfitz Ulfeld, Kansleren, Marsken og Rigsadmiralen.

Efter at endelig *Frederik den Tredie* var bleven anerkendt som Konge, sendte han som tidligere anført strax Niels Juel til Skolen i Sorø, hvor den unge Page studerede et Aars Tid. Derpaa sendte Kongen ham i 1649 paa Rejse, for at han — som der staar i en samtidig Beretning — »kunde bese den fremmede

Sorø Akademi.

Verden, ikke som de, der undertiden rejse for at tømme deres Forældres Pung og føre en fremmed Skikkelse hjem, der praler meget og duer til lidet. Men han gjorde sig Nytte af de bedste Folks Sæder, rejste med ædru Sind og Sands at hjemhente til sin Konge og Fædrelandets Tjeneste et Hjærte, der kunde ligge i et sagtmodigt Bryst, fuldt af Redelighed og prøvet Erfarenhed i de Ting, hvorudi han i Fremtiden agtede ved Guds Haand og Hjælp at lade sig bruge.«

Det første Sted, hvorhen Niels Juel begav sig, var til *Frankrig,* men da han allerede fra Barndommen af havde haft stòr Interesse for Søen, rejste han til *Holland,* der den Gang var en mægtig Søstat og endogsaa kom til at stride med England om Herredømmet paa Havet. Holland stod den Gang overordentlig højt, hvad Sømandsskab og Skibsbyggeri angaar, hvorfòr ogsaa de mest erfarne, de modigste og dygtigste Befalingsmænd og Skibsbesætninger havde hjemme her. Men tillige forstod man i Holland at fabrikere og tilvirke alt, hvad der hørte til et Krigsskibs Udrustning, og her maatte altsaa den unge Niels Juel kunne faa Lejlighed til at erhverve sig grundigt Kendskab til Søvæsenet og alt, hvad der henhørte herunder.

Medens Niels Juel var i Holland blev den saakaldte Navigationsakt udstedt af *England,* og denne sigtede tydeligt til at hæmme Hollændernes omfattende Fragtfart, idet det blev forbudt alle fremmede Skibe at overføre andre Varer til England end deres egne Landes Naturfrembringelser og Genstande, der vare tilvirkede der. Yderligere forlangte Englænderne, at Hollænderne skulde lade deres Skibe, ja selv Krigsskibe, visitere, for at de kunde undersøge, om der ikke fandtes Gods om Bord, der tilhørte Englands Fjender. Englænderne fordrede tillige, at de hollandske Orlogsmænd skulde hilse med Flag og Vimpel paa det engelske Flag, og dette havde Hollænderne i lang Tid fundet sig i, saa længe England var et Kongerige; men da nu England selv var blevet Republik, vilde de overmodige Hollændere ikke mere hilse først. Følgen heraf var en blodig Søkrig, der blev ført med Heltemod fra begge Sider, men dog nærmest var til Fordel for Englænderne.

Hollænderne vare, som allerede nævnt, i Besiddelse af en anselig Flaade, som dog paa Grund af Far-

vandenes Beskaffenhed hovedsagelig bestod af forholdsvis mindre Skibe, førte af udmærkede Anførere som Martin Herbert Tromp, Michael Adrian de Ruyter, Jacob Wassenaer van Opdam, de Witt og flere. Englands Flaade var betydelig mindre, og den Mand, der blev sat i Spidsen for den, Blake, var ikke vant til at kæmpe paa Søen, men viste sig dog som en dygtig Anfører. Niels Juel greb med Begærlighed Lejligheden til at melde sig til Tjeneste under den af Matroserne saa højt elskede og udmærkede Admiral *Martin Tromp*, der faldt i det sidste af Søslagene, hvorefter Kommandoen overgik til *Michael de Ruyter* og den yngre Tromp.

Krigen brød ud 1652 med et Slag paa *Downs Rhed; Blake* havde kun 20 Skibe, medens den hollandske Flaade under Tromp var mere end dobbelt saa stor. Hollænderne maatte trække sig tilbage, dog uden nævneværdigt Tab; men kort efter kom Tromp igen med 70 Skibe og traf Englænderne omtrent paa samme Sted. Resultatet blev da ogsaa, at Englænderne maatte flygte ind paa Themsen med betydeligt Tab. Kort efter kunde dog Blake atter møde Fjenden med 70 Skibe, og med disse mødte han Tromp ud for *Portland*. Hollænderne havde omtrent lige saa stor Flaade og desuden en Konvoy af flere Hundrede Handelsskibe. Efter en yderst haardnakket og blodig Kamp, som varede i 3 Dage, lykkedes det Hollænderne at frelse deres Konvoy, men Krigsskibene maatte trække sig tilbage med noget Tab. Saaledes fortsattes Krigen med afvexlende Held indtil den sidste store Træfning den 31. Juli 1653, hvor Admiral Tromp faldt under Slaget, som fandt Sted ved de hollandske Kyster, hvorefter Ruyter tog Kommandoen over Flaaden. Freden blev kort efter sluttet.

Selvfølgelig maa Niels Juel, der deltog i disse Søslag, have lært meget, især da han stod i høj Yndest

hos begge de berømte Admiraler Tromp og Ruyter, og, da Krigen var endt, se vi ham ogsaa ledsage Ruyter paa hans Togter til Middelhavet, hvor Hollænderne havde deres Opmærksomhed henvendt paa at tugte de tyrkiske og mauriske Sørøvere. Under den engelske Krig har Niels Juel næppe været Officer, rimeligvis Adelsbort eller en Slags Junker eller Søkadet om Bord; men efter Krigen skal han af Generalstaterne være bleven udnævnt til Chef paa et Krigsskib, der blev indlemmet i Ruyters Eskadre paa de ovennævnte Togter. Muligvis er det en Overdrivelse, at Niels Juel har været Chef for et hollandsk Krigsskib. Han er ganske vist bleven kaldet »Oberkaptajn«, men der er ogsaa Sandsynlighed for, at han har været en Slags Flagkaptajn paa Ruyters eget Skib. Niels Juel skal have udmærket sig her om Bord, og han var ifølge Ligtalen over ham saa heldig at erobre det første Sørøverskib, hvis Kaptajn hed *Oman Diaz*. Der siges om denne Mand, at han var en Renegat, og at »hans Sæder vare lige saa fordærvede som hans Hjærte, men han fik en fuldkommen Betaling for sine Misgærninger, idet han blev hængt, saasnart han blev fangen«. Sørøverne mistede 6 Skibe og 2 Barker, hvorefter Barbarerne bleve tvungne til Fred, og den hollandske Flaade vendte hjem i April 1656.

Niels Juel kom altsaa tilbage til Amsterdam, efter at dette Togt lykkeligt var endt, og han vilde derpaa strax begive sig hjem til Danmark, men blev forhindret heri af Sygdom. Under dette ufrivillige Ophold lagde han imidlertid Mærke til alt, hvad han fandt Opmærksomhed værd, og da han ikke alene var yndet af Ruyter, men ogsaa i Amsterdam ved Admiralitetet, fik han yderligere Lejlighed til at erhverve sig stor Duelighed og Kundskab om alt det, der henhører til Sø-

staten og dens Fordringer. Navnlig interesserede han sig meget for Skibsbyggeri og fik Lejlighed til at arbejde med mange Modeller til Krigsskibe. Endelig sagde han Holland Farvel, tog Afsked fra den fremmede Tjeneste og vendte hjem for at benytte de Kundskaber og den Erfaring, han havde indhøstet, til sit Fædrelands Gavn.

III.

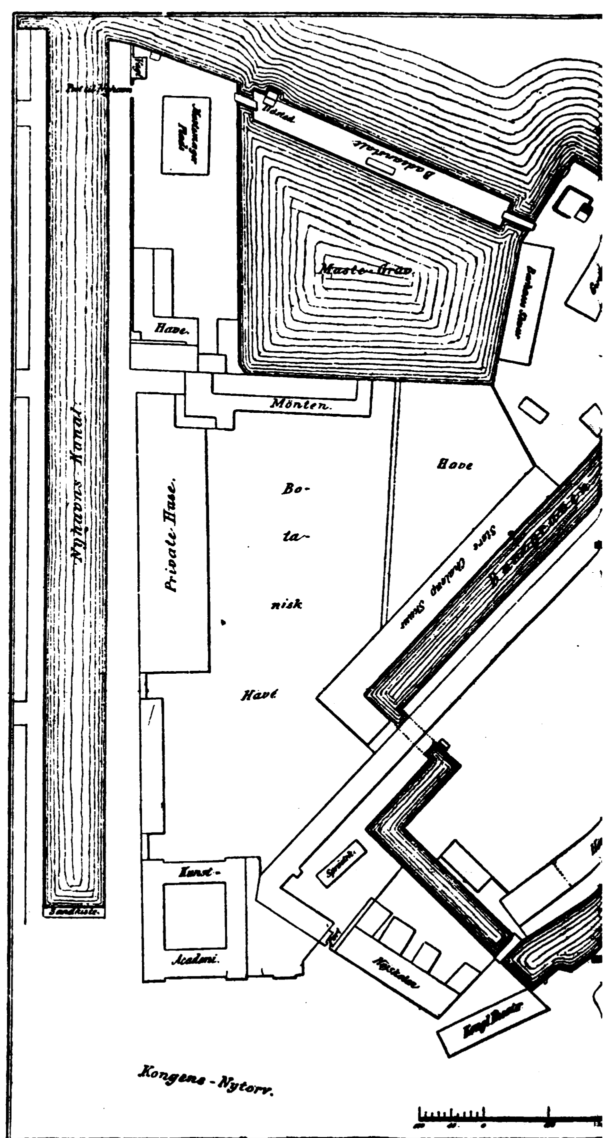
Hjemkomst. Chef for Sorte Rytter. Niels Juel bliver Admiral paa Holmen.

Efter at Niels Juel var kommen tilbage til Danmark i Juni 1656 var der som bekendt Fred i Landet. Han kunde derfor ingen Kommando faa til Søs; men da Frederik den Tredie bestandig havde fulgt hans Færd med Velvillie og gerne vilde knytte ham til sig, gjorde han ham til Hofjunker. Det maa have været en mærkelig Overgang for Niels Juel, og det hedder da ogsaa i et samtidigt Skrift, at det hver Dag var hans Ønske, »at han i virkeligere Maade kunde lade kende sin allerunderdanigste Pligt og Tilbøjelighed til Hans Majestæts Tjeneste overladende gærne Hof-Væsenet til dem, der skattede sig lykkelige i det, og hvis Sæder vare skikkede derefter. Han havde et bevæbnet Sind ved Arbejde og Orlog, stod heller paa sin Vagt i Storm og Uvejr end hvilede paa de bløde Bolstre, hørte heller Bulderet af de store Kanoner

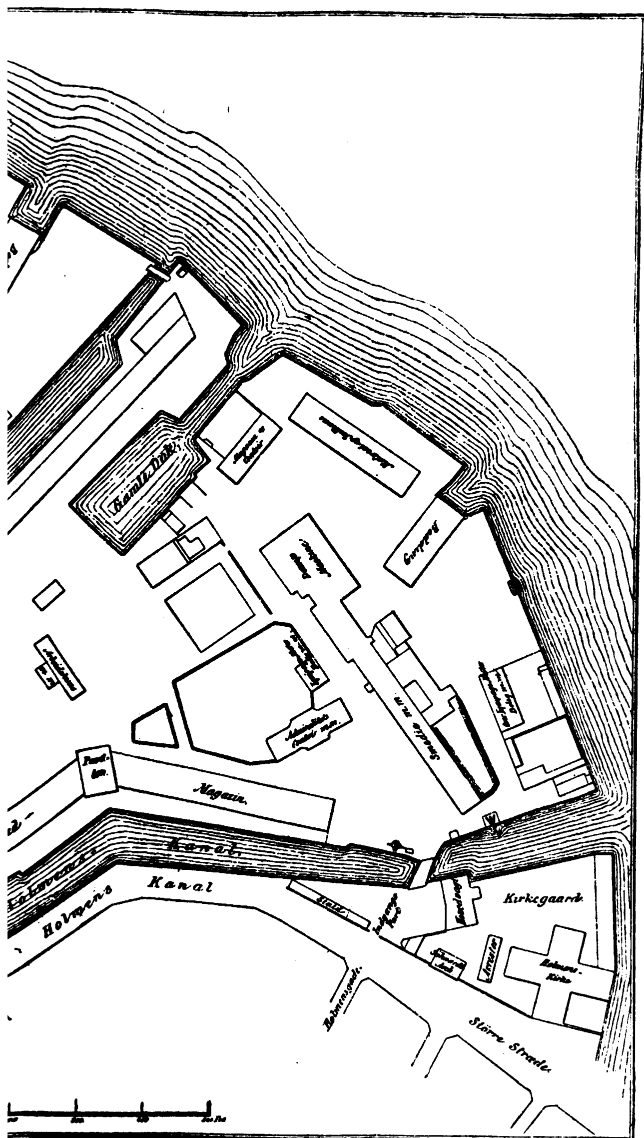
end Klinket af de fulde Pokaler; thi det var Ære og Sejr, han ledte efter«.

Det var derfor en stor Glæde for Niels Juel, da Hollænderne i August 1656 sendte en stor Flaade paa 42 Skibe herop under Admiral *Opdams* Kommando for at forhindre, at den svenske Konge *Karl Gustav* skulde erobre *Danzig*. Den danske Admiral *Lindenov* fik Ordre til at forene sig med Hollænderne med en Eskadre paa 5 Linieskibe, 3 Fregatter og 2 mindre Skibe. Her var en Lejlighed for Niels Juel til at faa sit Ønske opfyldt, og det hedder da ogsaa, at han igen kom til sit rette Element og fik sin rette Hest at ride, da Kong Frederik den Tredie betroede ham Skibet »Den sorte Rytter« kaldet, hvilket kan skulde føre som Kaptajn. Da imidlertid Sverige opgav sine Planer mod Staden, og da Hollænderne havde forsikret sig herom, fornyede de endog deres tidligere Forbund med Sverige uden at tage mindste Hensyn til Danmark. Under disse Omstændigheder var der intet at udrette for den danske Eskadre. Admiral Lindenov forlod derefter Østersøen og kom i Midten af Oktober tilbage til København. Niels Juel fik altsaa ikke Lejlighed denne Gang til at deltage i noget Slag; men han havde opnaaet at aa fsin første Kommando over et dansk Krigsskib.

Paa den Tid var Marinens øverste Officer *Ove Gedde*. Han var Rigsadmiral eller det samme, som vi nu vilde kalde Marineminister. Under ham blev i 1657 *Henrik Bjelke* udnævnt til Rigsviceadmiral, og det var denne Mand, som under Krig skulde føre den danske Flaade. I øvrigt var det saakaldte Admiralitet Marinens øverste Administration. Det bestod af Rigsadmiralen, Rigsviceadmiralen, Rentemesteren, Holmens Chef og Nætkommanderende, 2 Admiralitetsraader, 3 Søkaptajner og en Sekretær. Af disse Mænd var

Nyhavns Kanal.
Möste-Grav.
Mönten.
Have.
Privale-Have.
Bo-
ta-
nisk
Have
Hove
Kunst-
Academi.
Kongens-Nytorv.

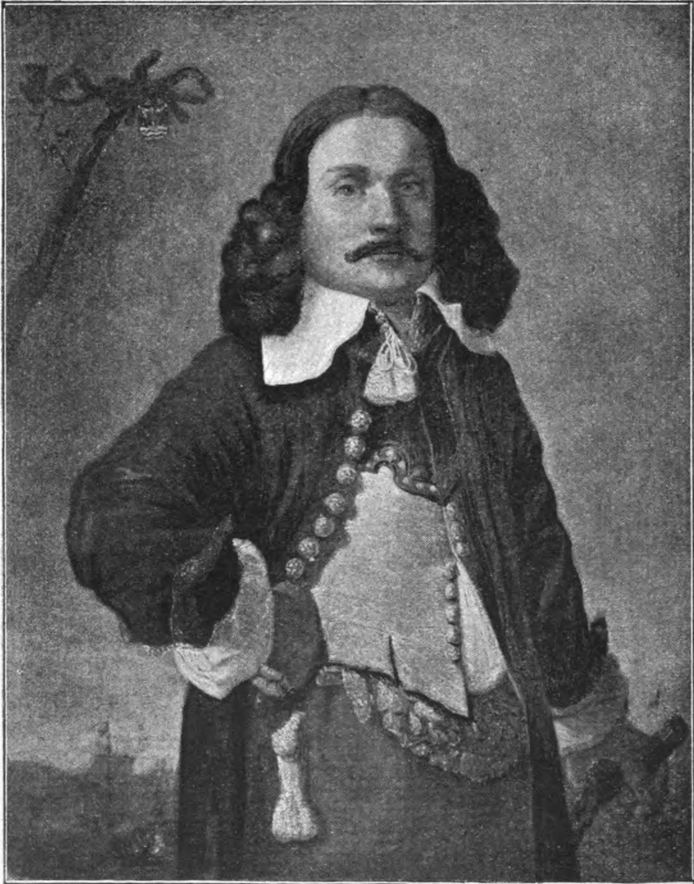
Gammelho

Gamle Dok
Magazin.
Kanal.
Holmens Kanal
Kirkegaard.
Holmens Kirke
Större Strœde.

n i ældre Tid.

Henrik Bjelke endnu en ung Mand, kun 42 Aar gammel. I sit 33 Aar var han allerede bleven Elefantridder, og i 1653 kommanderede han for første Gang

Niels Juel som Chef for »Sorte Rytter«.

som Admira en Eskadre paa 6 Krigsskibe med Christian den Fjerdes bekendte Skib »Trefoldigheden« som Flagskib. Efter Ove Geddes Død blev han Rigsadmiral og

Præsident for Admiralitetet, og denne Post beholdt han lige til sin Død 1683.

I 1657 gik imidlertid Christoffer Lindenov af som *Holmens* Admiral, og Kongen vidste da ikke nogen bedre at udnævne til hans Efterfølger end den 28aarige Niels Juel, der havde set og lært saa meget i den hollandske Tjeneste. Her kom han — som der fortælles — »paa sit rette Værksted til Arbejde for Troskab at lade kende og Hans Majestæts Flaade med sit aarvaagne Tilsyn og ufortrøden Flid at betjene«.

Der var nok at tage fat paa for den unge Admiral. Ganske vist var Flaaden ingenlunde i daarlig Tilstand, da Christian den Fjerde døde, men den stedse tiltagende Pengemangel virkede naturligvis ogsaa trykkende paa Orlogsflaaden. Det var Frederik den Tredie meget magtpaaliggende at sætte Flaaden i god Stand, men han kunde ikke anvende mere end indtil 300,000 Rigsdaler aarlig paa Sømagten, og heraf skulde alle Lønninger til de faste Officerer og Mandskabet udredes, nye Skibe købes og al Forsyning anskaffes. I 1666 forlangtes saaledes 1,600,000 Rigsdaler til at udruste Flaaden og holde den til Søs i 9 Maaneder. Da Flaaden den Gang talte 20—30 Linieskibe, vil man let indse, at en saadan Sum var aldeles utilstrækkelig, naar man hører, at vi kort før 1848 her i Danmark brugte over 1 Million Rigsdaler om Aaret til at holde vor daværende Flaade, der talte 6 Linieskibe, udrustet, og dog var der den Gang indført en ganske anden Orden og Økonomi end paa Niels Juels Tid.

Holmen eller, som den senere kaldtes, Gammelholm, bestod den Gang væsentlig af en større Ø, *Bremerholm,* og en Del mindre. Hovedindgangen til dette kongelige Værft var omtrent der, hvor nu Nationalbanken ligger. Naar man var kommen ind ad den store Port, som altsaa vendte ud imod den nu-

værende Gade, Holmens Kanal, kunde man overse en Del af Terrainet, hvorpaa Værftsbygninger som Reberbane, Vagtbygninger, Magasiner m. m. vare beliggende. De udrustede Skibe og de Skibe, der vare under Ekvipering, laa i det mindste til Dels ved Bolværk paa Strækningen fra det Sted, hvor Sunddamperne nu lægge til og helt op til ud for Børsen. Her fandtes ogsaa nogle Beddinger m. m. En anden Del af Flaaden havde sin Plads, paa det Sted, hvor nu Tøjhuset og den gamle Proviantgaard ligge. Her kunde — skriver en samtidig Diplomat — Kongen udruste en hel Flaade uden at nogen uvedkommende kunde faa det at vide, og Skibe paa indtil 1000 Tons gaa ind.

Holmens Admiral skulde nu, som det hedder i »Holmens og Arsenalartiklerne« af 1625 »med Flaaden Tilsyn have, at den med Vagt, Fortøjning, Dikten og deslige vel holdtes ved Magt og forsynedes«. Han skulde hver Aften inspicere Holmen og give Vagten Feltraabet, som derpaa »udførtes« med Pibe og Tromme. Om Natten maatte intet Fartøj komme ind paa Holmen, men skulde afvises af Vagten, og ingen maatte have Ild eller Lys om Bord. Hvis det trak op til Uvejr, eller der udbrød Ild, eller der var Fare for Forræderi eller lignende ved Nattetide, da skulde Vagten affyre en eller flere Stykker efter Lejligheden, og alle de Baadsmænd, der vare i Byen skulde da møde ved Porten for det Tilfælde, at man havde Brug for dem.

Umiddelbart førend Niels Juel tiltraadte Stillingen som Holmens Admiral, ejede Havnen endogsaa en Muddermaskine, der beskrives paa følgende Maade: »Her er med Forundring at se den meget skønne, artige og underlige Kunst og Mølle, som er gjort paa en Flaade, der ligger paa Vandet udi Byens Havn, hvilken Kunst og Hjul en Hest meget behændig udi Vandet omdrager; og er der paa samme Hjul 8 Junger,

med hvilke, naar Hesten omgaar, Urenligheden, som er udi Havnen, optages; og i det at Hesten gaar omkring Foraxelen, da kommer Jungerne udi Vandet og i Bunden optager Urenligheden; og naar den i Jungerne af Vandet opkommer, kaste de Urenligheden fra sig i en stor Pram, som ligger under Hjulet; i saa Maade kan Havnen udrenses og dybere gøres«. Rimeligvis har Marinen ogsaa benyttet denne Maskine til at holde den rette Dybde i Flaadens Leje.

De egentlige Orlogsskibe byggedes dels paa Bremerholm — det var dog kun Smaaskibe her byggedes —, dels leveredes de af Entreprenører, der lod dem bygge paa andre Værfter. Af gode Byggesteder for Orlogsskibene nævnes paa den Tid Nakskov, Kolding, Haderslev, Flensborg, desuden flere Steder i Holsten og Skaane og i Norge ligeledes Frederiksstad, Kristiania, Trondhjem o. s. v. En Del Skibe erhvervedes ogsaa ved Køb, og en sjælden Gang modtog Kongen et Skib som Gave. Dernæst suppleredes Flaaden ogsaa betydeligt ved Erobring, og endelig kunde Kongen under Krig leje fremmede Skibe midlertidig.

De største Orlogsskibe vare *Linieskibene*, altsaa de Skibe, som dannede den egentlige Slaglinie. Disse vare ofte meget store og kraftige Skibe, havde 3 Master med Raasejl paa alle 3 Toppe, højt Agterkastel og undertiden ogsaa meget højt Forkastel. Skibene vare opfyldte af Kanoner, dog vare de danske Linieskibe gennemgaaende mindre stærkt armerede end Udlandets. Det svenske Linieskib »Makelös« eller »Jutehataren« førte saaledes 177 Stykker Skyts, hvoraf ganske vist kun 67 kan kaldes Kanoner, idet Resten nærmest maa kaldes svære Hagebøsser. Paa Frederik den Tredies Tid blev det første 86 Kanonskib indlemmet i den danske Flaade, det hed »Friderich«.

For at give et Begreb om Datidens Orlogsskibes

Størrelse skal her anføres, at dette Skib, der var bygget i Neustadt, som anført havde 86 Kanoner og 434 Mands Besætning. Heraf vare de 250 Officerer og Matroser, 84 Konstabler og 100 Soldater. Det havde kostet 120,000 Rdlr. og maalte over Stævnen 74 Alen. Underste Batteri havde 8 Stykker $^{3}/_{4}$ Kartover, 20 halve Kartover og 2 Bomslanger, paa øverste Batteri stod 28 Stykker 12pundinge, paa Skanse og Bak 20 Stykker 6pundinge og i Galleriet og paa Hytten 8 Stykker 4pundige Kanoner. I Søgang kunde det underste Batteri ikke bruges, og Skibet var i det hele et daarligt Søskib. Det var 20 Alen bredt indenbords.

Senere byggedes under Niels Juel en Del lignende Skibe, ja et, som vi senere komme til at høre om, »Christianus Quintus«, havde endog 100 Kanoner.

Kartover var Benævnelsen paa den Tids sværeste *Skyts*, den hele Kartove svarede til 48 pundig, i øvrigt havdes $^{3}/_{4}$ og $^{1}/_{2}$ Kartover svarende altsaa til 36 og 24 pundige Kanoner. Det øvrige Artilleri, hvormed Skibssiden saa at sige var spækket, benævnedes Slanger, Falkonetter, Skjerbrækkere, Hager o. s. v., og man havde da hele $^{3}/_{4}$, $^{1}/_{2}$ og $^{1}/_{4}$ Slanger om Bord o. s. fr. Bestykningen var altsaa meget uensartet, og Mandskabets Bevæbning ikke stort bedre. Kanonerne anbragtes paa Linieskibenes 3 eller 4 Dæk, og ofte var det underste Batteridæk saa nær Vandet, at Portene maatte lukkes, naar der blot gik den mindste Sø.

Havde et Orlogsskib kun 1 Batteridæk, blev det kaldet *Fregat,* og mindre Skibe benævnedes *Kreyerter*, *Snauer, Gallioter* o. s. v. Det er klart, at alle disse Skibe vare Sejlskibe, dog brugtes ogsaa til Forsvar ved Kysterne *Gallejer*, hvis Hovedbevægkraft var Aarerne. At en stor Flaade paa denne Tid, bestaaende af halvhundrede kraftige Krigsskibe, alle med bugnende Sejl og høje Rejsninger har været et stolt Syn, kan vist

ingen benægte. Flaaden blev forinden Kampen lagt paa een Linie, og det gjaldt da om at holde denne saa tæt sluttet som muligt. Der hørte et sikkert Sømandsblik og en hurtig Udførelse af Ordrerne til, for at en saadan Linie kunde holdes nøjagtigt med saa kort Afstand mellem de enkelte Skibe som muligt; thi var der Huller i Linien, kunde Fjenden benytte sig deraf til at bryde igennem og afskære en Del af Flaaden.

Uden for den egentlige Slaglinie, som altsaa bestod af Linieskibene, holdt de mindre Orlogsskibe sig. Dog maatte Fregatterne tidt fylde Hullerne ud, naar et eller andet Linieskib maatte trække sig bort. De mindre Skibe brugtes da til Avisotjeneste og til at hjælpe de større f. Ex. ved at slæbe dem uden for Skudvidde, naar de vare saa forskudte, at de ikke kunde holde Linien mere. Naturligvis benyttedes ogsaa de enkelte Krigsskibes Rofartøjer til at bugsere med, og til Flaaderne hørte hyppigt nogle hurtigsejlende Jagter og saakaldte Kongebaade foruden Brandere. De sidstnævnte vare mindre Skibe, der under Slaget bleve sendte ned mod Fjendens Linie, hvor det da var Meningen, at de skulde springe, da de vare fulde af Sprængstof. Besætningen forlod da i sidste Øjeblik Branderen.

Om Bord i det enkelte Skib var der et meget forskelligartet Mandskab. De egentlige Matroser eller »Bodtzmenndt« tumlede med Sejl og Rejsning, Konstablerne eller »Bösseskutthere« passede Kanonerne, og endvidere var der næsten altid en Del Soldater eller »Knægte« om Bord. Underofficererne, Kvartermestre osv. drev Besætningen til Arbejde, mens Baadsmandspiben eller »Sjøfløjten«, som den hed dengang — lød. Tampen sad løst i Haanden, og det har ikke altid været lutter Glæde om Bord i et Orlogsskib med 1000 til 1100 Mands

Besætning, hvor der maaske højt regnet har været Plads til de halve; men det gjaldt om at have saa mange Folk som muligt, da under Bataille mange forskelligartede Arbejder samtidig skulde udføres, som Manøvrering med Sejlene, Skyden med Kanoner og Geværer, Afslaaen af Entring, eller ogsaa skulde Skibets Besætning selv entre osv.

Med Hensyn til Officererne, da kunde disse deles i to Klasser. Enten var det Mænd, der fra Barnsben af vare bestemte for Krigerstanden, i Reglen Adelsmænd, der bleve satte om Bord som Skibschefer. Disse havde naturligvis intet Begreb om Sømandsskab, men vare Mandskabets militære Overhoveder, der ledede Kampen og for øvrigt overlod Navigeringen til de særligt uddannede. Det er klart, at en saadan Ordning maatte medføre Ulemper, og paa Niels Juels Tid havde da ogsaa de fleste Skibschefer først uddannet sig praktisk som Søfolk navnlig i hollandsk Tjeneste.

Til den anden Klasse af Officerer hørte de, der havde tjent sig op fra neden af. Det var altsaa Søfolk, der forstod at sejle med Skibet, til Dels ogsaa at navigere med det, skønt Navigationen paa den Tid stod paa et meget lavt Standpunkt. Christian den Fjerde havde ganske vist 1647 oprettet en Navigationsskole, men først i Slutningen af Aarhundredet hører man noget af Betydning om den.

At klargøre og vedligeholde alle disse Orlogsskibe paahvilede altsaa Holmens Admiral, og Niels Juel kastede sig med stor Iver over sin Opgave, men, som vi allerede have anført, det kneb svært med Pengemidlerne, og desuden stødte nu Begivenheder til, som snart skulde forandre Forholdene fuldstændigt.

IV.

Krigen med Sverige udbryder.

Søslag ved Falsterbo 1657 og Freden i Roskilde 1658. Freden brydes. Københavns Belejring og heltemodige Forsvar. Søslaget ved Rødsand 1659.

Ved det danske Hof havde allerede længere Tid hersket Krigsstemning, og nu, da Sveriges Konge, Karl Gustav, krigede i det fjerne Polen, mente man, at Tiden var kommen til at genvinde de ved Freden i Brømsebro tabte Provinser, Øsel, Gulland, Halland, Herjedalen og Jemteland. Fornuftige Meninger, der vilde gøre sig gældende, Henvisning til Landets elendige Pengeforfatning og lignende forstandige Grunde bleve overdøvede. Kongen blev selv vunden af Krigspartiet, og efter en Herredag i Odense, paa hvilken Medlemmerne med en mageløs Flothed bevilgede Penge til at føre Krig for, blev Krigen erklæret den 1. Juni 1657.

Som Grund til Fredsbruddet anførtes Misligholdelse af Brømsebrofreden, Beskyttelse af Korfitz Ulfeldt og

flere andre Grunde, som bleve givne rent paa Skrømt. Man mente nu, at Karl Gustav vilde vende hjem til Sverige ad Søvejen, og det gjaldt derfor om at faa en saa stor Flaade udrustet som muligt. Niels Juel tog da ogsaa fat paa Holmen, og da Hovedflaaden i Begyndelsen af Juli var udrustet, bestod den af 19 Linieskibe, førte af Rigsadmiral *Henrik Bjelke*. Kongen gik selv om Bord og afsejlede til Danzig, men her modtog man den uventede Efterretning, at Karl Gustav allerede var paa Vejen til Holsten med 12,000 Mand, hvorfor Kongen hurtigst muligt vendte tilbage for at forsvare Landet.

Nu var det imidlertid for silde. Rigsmarsken *Anders Bilde* var allerede trængt tilbage, han indskibede sine Tropper i Krigsskibene paa Elben og sejlede omkring Skagen til den nye Fæstning Fredericia. Imidlertid udbredte sig en sand Panik i Jylland. Ved første Storm faldt Fredericia, og Halvøen blev oversvømmet af Fjender. Heldigvis var dog den danske Flaade paa sin Post, og saa længe Farvandet var aabent, dækkede den Øerne.

For at komme over paa disse var imidlertid den svenske Flaade bleven udrustet. Den skulde understøtte Landgangen og bestod i alt af 59 Sejlere under Admiral *Claes Bjelkenstjerna*. Henrik Bjelke var langt underlegen, men mødte dog den stærkere Fjende under Falsterbo den 12. September. Her indlod han sig i en løbende Fægtning, idet han stadig manøvrerede for at dække de danske Øer. Samme Aften forstærkede imidlertid Niels Juel ham med 11 nyudrustede Skibe, og den 13. og 14. September fandt da en voldsom Kamp Sted under Falsterbo mellem den danske og den svenske Flaade. Navnlig tilredte de to Admiralskibe »Elefanten« og »Maria« hinanden den sidste Dag saaledes, at Svenskerne bar af og løb

ind til Wismar, medens de Danske søgte op til København for at reparere den Skade, de havde lidt. Skønt Folketabet omtrent var ens paa begge Sider, var dog den svenske Flaade værst medtagen; thi der medgik kun nogle faa Dage til at i Stand sætte vore Skibe, og Bjelke fik da Ordre til atter at søge Fjenden. De Svenske vare imidlertid saa havarerede efter Slaget, at Skibene ikke kunde forlade Wismar, som derefter blev blokeret af den danske Flaade, saa længe Farvandet var aabent.

De fjendtlige Landgangsplaner vare nu altsaa tilintetgjorte af Flaaden, men Vinteren indtraf, Farvandet blev usejlbart, og vore Krigsskibe maatte gaa til København for at søge Ankerplads. Kun Kaptajn *Peder Bredal* blev beordret til et holde sig i Farvandet, saa længe det var muligt, med 4 Orlogsskibe, og Nakskov blev forsynet med en Besætning af 300 Mand.

I det foran nævnte Søslag kommanderede Niels Juel for første Gang som Admiral under Bjelke, og bidrog saaledes sit til, at de fjendtlige Planer mod Danmark mislykkedes. Som Holmens Admiral havde han selv ledet Udrustningen af Flaaden, og denne havde vist sig at være godt udhalet, da den saa hurtigt efter Slaget atter kunde gaa i Søen, hvilket ikke mindst var Niels Juels personlige Fortjeneste.

Men en ny Fjende viste sig kort efter. Vinteren blev meget haard, ja saa streng, at Bælterne lagde til, og at Karl Gustav i Spidsen for sin sejrrige Hær paa 10,000 Mand kunde benytte Isbroen »denne Bro, som Gud havde lagt over Havet for ham og hans Hær« til at naa over til de danske Øer. Efter at have truet Hovedstaden med Belejring, tiltvang han sig Freden i Roskilde den 25. Februar 1658, en sørgelig Fred, som vi ikke nærmere skulle omtale. Dog bør det ikke

forglemmes, at Kaptajn Bredal, der ved Fjendens Ankomst laa indespærret i Nyborg, lod sine Skibe ise ud af Fjorden, medens saavel det svenske Fodfolk som Kanonerne fra Nyborg Fæstningsværker overøste ham med en Regn af Kugler. Under lystig Opsang bleve Skibene førte fra Vaage til Vaage, og Kanonerne spillede som Svar paa Fjendens Angreb, medens Skibssiderne bleve overøste med Vand, saa at de vare spejlblanke og derved umuliggjorde ethvert Forsøg paa Entring. Paa denne Maade lykkedes det Bredal at frelse sin lille Eskadre, og da han ankom til København, blev han ogsaa belønnet ved at blive udnævnt til Viceadmiral.

Det er bekendt, at Karl Gustav kort efter brød den Fred, han havde opnaaet i Roskilde. Han mente nu, at Tiden for ham var kommen til at erobre hele Danmark og atter at forene de tre nordiske Riger under een Krone. Han afsejlede fra Kiel med 11 Krigsskibe og 60 Transportfartøjer; om Bord havde han 8000 Mand Infanteri og 1200 Ryttere. Bestemmelsen lød paa Preussen, men han landede uventet den 8. August i Korsør. Med en utrolig Fart fik han udskibet sine Tropper og marcherede mod København, hvor man kun tænkte paa Fred og ikke anede nogen Fare. Flaaden var desværre aftaklet, Byen blev derfor let indesluttet fra Søsiden, og de faa Soldater, der kunde stilles paa Benene, bleve strax jagede tilbage. Til Trods for, at der blev sendt ham et Gesandtskab i Møde, tog han dog intet Hensyn til dette, men rykkede bestandig fremad for saa hurtigt som muligt at kunne indeslutte Hovedstaden og paabegynde dens Belejring. Gesandtskabet maatte vende tilbage med den Besked, at »naar vi have bemægtiget os Landet, kunne vi altid tale videre om Sagen, I kunne være overbeviste om, at I skulle gaa under, for det er Gud, der giver og

PEDER BREDAL ISER SINE SKIBE UD AF NYBORG FJORD 1658

EFTER MALERI AF P. MØNSTED

J. COHENS BOGTRYKKERIER

tager Magten, og nu er Danmarks sidste Time kommen. Eder kan det desuden være ligegyldigt, om Eders Konge hedder Frederik eller Karl, naar I blot kunne redde Eder selv«.

Men bragte end dette Budskab stor Forvirring i Hovedstaden, saa mandede det paa den anden Side ogsaa Befolkningen op til en heltemodig Kamp, og de følgende Dage høre derfor til Danmarks stolteste Minder. Da Svenskerne landede ved Korsør, var Hovedstadens Forsvarsstand saaledes, at en Fjende kunde marchere lige ind i den, men nu forandredes paa faa Dage alt. Høje og lave tog fat, Adelsmanden arbejdede Side om Side med den simple Haandværker, og kort Tid efter vare Stadens Fæstningsværker saa godt udbedrede, at det ikke var saa lige en Sag at løbe Storm paa Staden. Kongen gik selv omkring og opmuntrede de arbejdende. »Jeg vil dø i min Rede og ikke overleve mit Lands Hæder og Selvstændighed«, saaledes lød Frederik den Tredies heltemodige Erklæring, og snart efter vare alle Byens Borgere under Vaaben. Iblandt dem, som fik vigtige Poster at forsvare under Belejringen, var Niels Juel. Der staar i et af Versene paa hans Gravmæle i Holmens Kirkes Kapel: »Søkantens Volde blev ham den Tid anbetroede«, han fik altsaa Ledelsen af Forsvaret af Fæstningsværkerne mod Søen. Her fandt da ogsaa heftige Kampe Sted, men Niels Juel vidste at føre sine Baadsmænd saa godt, at alle Angreb mislykkedes. Tilmed blev der paa Kalvebodstrand udlagt et gammelt, udrangeret Orlogsskib »Højenhald« og 2 Pramme, bevæbnede med svært Skyts, som gjorde ypperlig Nytte. I deres Harme kaldte Svenskerne den ene Pram »Svinetruget«, den anden »Den stumprumpede Hund«, »men han bed om sig som en bidsk Hund, og mangen Kavaller forvandt aldrig hans Tandebid«. Desuden

foretoges en Del Expeditioner ud til Søs imod den blokerende, svenske Flaade, ved hvilken Lejlighed ogsaa Kaptajn *Nicolaes Heldt* fik Lejlighed til at udmærke sig og blev i den Anledning udnævnt til Viceadmiral.

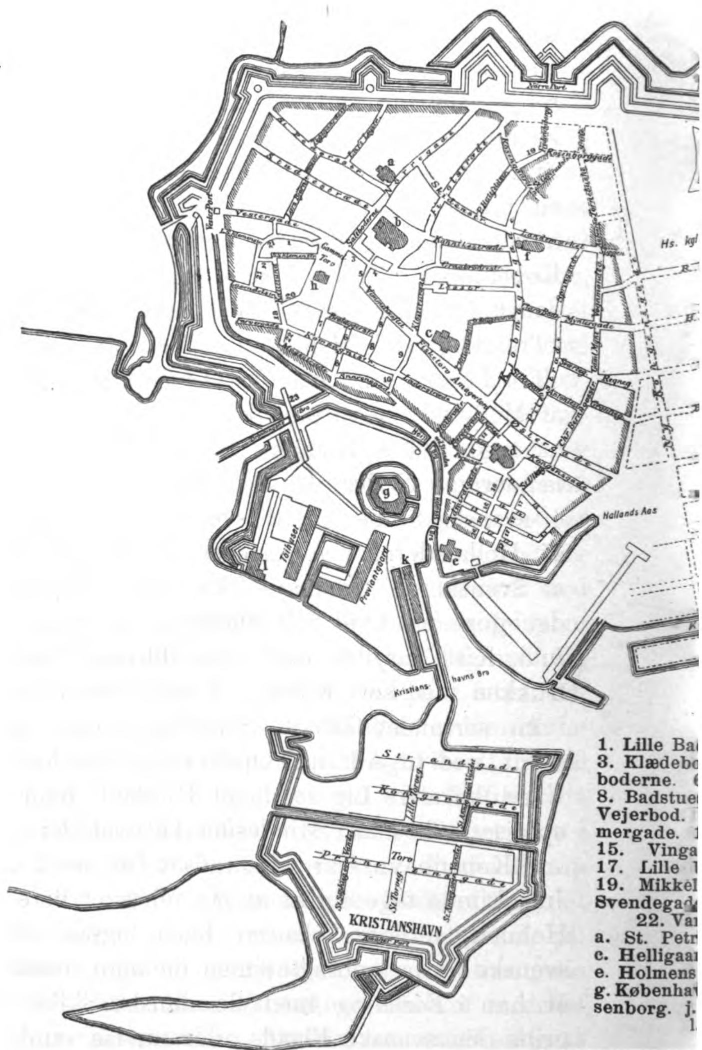
Imidlertid viste det sig snart, at København trods sin heltemodige Modstand ikke vilde kunne holde sig uden at faa Hjælp andet Steds fra, og denne udeblev heller ikke. Det var nemlig heldigvis i Hollændernes Interesse at undsætte København for at forhindre Karl Gustav i at gøre sig til Herre over hele Norden, hvorved han altsaa fik Magt til at lukke baade Sundet og Bælterne, sætte Told efter Forgodtbefindende osv. Generalstaterne afsendte da Admiral Jacob van Wassenaer, Herre til *Opdam* med en Flaade, bestaaende af 38 Krigsskibe og 6 Fløjter, ladede med Proviant, Tropper og Ammunition. Da Opdam ankom til Sundet, var Kronborg faldet i Svenskernes Hænder og begge Bredder saaledes fjendtlige, men den kække Admiral lod sig ikke skræmme. Benyttende en frisk Nordenvind stod han den 29. Oktober 1659 Sundet ind og slap igennem uden videre Tab; men nu viste Admiral *Wrangel* sig med den svenske Flaade, som laa indenfor i Sundet, og en heftig Kamp begyndte. Under Opdam kommanderede de to Admiraler *de Witt* og *Floritz.* Disse to tapre Mænd faldt begge i Slaget. De Witt havde strax ved nogle velrettede Salver bragt Batterierne i Helsingborg til Tavshed og kom kort efter i Kamp med selve den svenske Rigsadmirals Skib. Omringet af Fjender værgede han sig med stort Heltemod, ja, da Svenskerne entrede hans Admiralskib, kæmpede han med Sværdet i Haanden, skønt ramt af et dødeligt Saar, lige til det sidste. Opdam var saa heldig at skyde Roret bort paa Wrangels Admiralskib, saa at det drev ind mod Land, og han havde en haard Kamp at bestaa, idet de svenske Skibe lagde sig paa begge

Sider af ham og beskød ham paa det heftigste. Opdam selv sad, som han plejede, i en Lænestol paa Dækket, da en haardnakket Gigt hindrede ham i at bevæge sig frit; men herfra uddelte han sine Befalinger lige saa roligt, som om han var fuldkommen rask. I sex Timer kæmpedes der mellem Flaaderne, saa vare endelig Svenskerne splittede, en Del søgte over mod Kronborg, en anden Del til Landskronas Havn; men Opdam havde slaaet sig igennem og styrede nu rask ind mod København. Under Hveen mødtes han med en lille dansk Eskadre paa 8 Skibe under Henrik Bjelke paa »Trefoldighed«, Heldt paa »Hannibal« og Bredal paa »Tre Løver« samt 5 andre Orlogsskibe, som paa Grund af Modvind og Strøm ikke havde kunnet naa op for at tage Del i Kampen mellem Svenskerne og Hollænderne. Under denne Kamp sank et hollandsk og 4 svenske Skibe, og 3 svenske Skibe bleve erobrede af Hollænderne. Admiral de Witts Lig blev reddet af Svenskerne, da hans Skib sank. Karl Gustav lod det iføre en hvid Silkeklædning og lægge i en pragtfuld Kiste, prydet med den afdødes Vaaben og betrukken med sort Klæde. Kisten blev bragt om Bord i en sortmalet Galliot, Sørgeflag hejste og Gallioten sendt ned til Admiral Opdam. Denne lod begge sine Viceadmiralers Lig sende til Holland, hvor Staten lod oprejse et kostbart Mindesmærke over dem.

København var nu undsat fra Søsiden, og Niels Juel kunde tage sig af at faa udrustet flere Skibe paa Holmen; mindre Eskadrer bleve ogsaa udsendte, og svenske Skibe opbragte; men da man foreslog Opdam, at han i Forening med de danske Skibe skulde angribe den svenske Flaade, der nu laa samlet i Landskronas Havn, svarede han undvigende, og Hollænderne forbleve deres Princip tro, at intet af de nordiske Riger maatte faa absolut Overlegenhed over det andet.

Køben

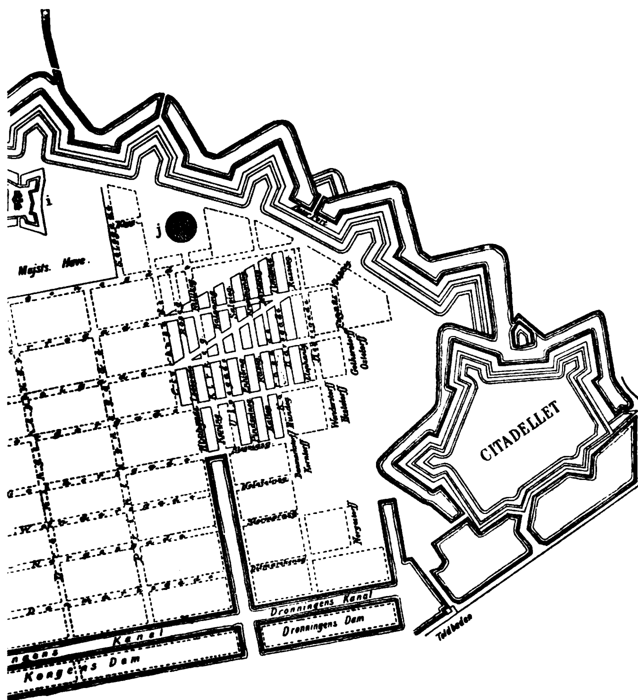
Kort fr

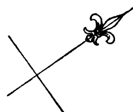

Det punkterede Gadeanlæg kom kun delvis til Udføre
og Borgergade, Norgesgade (nu Bredgade), Gothersgade o
af Prinsensgade ere alene bibeholdte af det oprindelig pr
Dæmninger (til Lade- og Losse

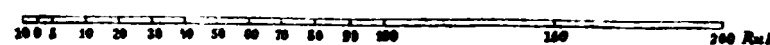
ıavn.

1657.

stuestræde. 2. Helligkorsstr.
ıerne. 4. Skindergade. 5. Sko-
. Knabrostr. 7. Vandmøllestr.
tr. 9. Hyskenstr. 10. Str. til
11. Lille Færgestr. 12. Hum-
3. Laksestr. 14. Dybensgade.
ırdsstr. 16. Skvaldergade.
lkegade. 18. Hestemøllestr.
Wibesgade. 20. Slutteri- el.
21. Mikkel Bryggersgade.
dkunsten. 23. Løngangen.
Kirke. b. Vor Frue Kirke.
dskirke. d. St. Nicolai Kirke.
Kirke. f. Trefoldighedskirke.
ns Slot. h. Raadhuset. i. Ro-
St. Anna Rotunda. k. Børsen.
Kongens Bryghus.

se i Slutningen af Frederik den III.s Regering. Adel-
ɡ Kongensgade (der have skiftet Navn) samt et Stykke
ɔjekterede Anlæg. Kongens og Dronningens Kanaler og
pladser) bleve aldrig udførte.

Endelig foretog Karl Gustav om Aftenen den 10. Februar 1659 det bekendte Hovedangreb paa Københavns Volde. »Syngende som Løver i Dans« stormede Svenskerne frem, men Kolonnerne splittedes til alle Sider, og Angriberne overøstes med en Regn af Sten, Bjælker, kogende Tjære og Vand foruden brændende Begkranse og lignende. Tre Svenskere skulle være komne op paa selve Volden; men de nedhuggedes strax, saa at »ingen af dem kom tilbage for at fortælle deres Principaler, hvad ovenpaa var sket og passeret«. Angrebet blev afslaaet, Svenskerne maatte trække sig tilbage over hele Linien, og da Dagen gryede, var af de 8000 Mand, der vare førte i Ilden, omtrent 600 dræbte, 900 saarede og 200 fangne.

Niels Juel var med at forsvare Volden med sine brave Søgutter, og det hedder i Ligtalen over ham — en Ligtale, som blev holdt af kongelig Konfessionarius Dr. Peter Jespersen, og som vi hyppigt ville vende tilbage til — at han »til Lands og til Vands var lige nyttig og brugelig, naar Nøden det udfordrede, og at han var som den, der havde en højre Haand ved begge Arme, kunde fægte paa begge Sider med alle Slags Gevær, det han i mange Udfald lod kende, og at hans Søfolk vare lige levende og uforsagte at indfalde paa Fjenden til Lands som entre med ham til Skibs, var dem lige let at springe op og ned fra Volden som klyve op og ned fra Merset. Og der den almindelige Storm angik, med stor Frimodighed forfægtede de den Post hannem ved Søsiden var betroet«.

Strax efter Hovedstormen blev Viceadmiral Nicolaes Heldt sendt med 16 Skibe til Bæltet, »hvor Fjenden spillede Mester«. Den 30. Marts 1659 mødte denne Eskadre 6 svenske Skibe under Langeland og erobrede et af dem, Orlogsskibet »Svanen« paa 50 Kanoner.

Men nu kom den svenske Hovedstyrke under Admiral Bjelkenstjerna til, og Heldt blev nødt til at søge ind til Flensborg. Da Efterretningen herom kom til København, bemandedes strax de af Niels Juel paa Holmen klargjorte Skibe, og i Forening med Hollænderne gik den samlede Flaade til Søs, kommanderet af Bjelke paa »Trefoldighed« og Niels Juel paa det nylig erobrede »Svanen« foruden Opdam. Den svenske Flaade trak sig strax op i Bæltet, og Heldt stødte senere med sine Skibe til den allierede Flaade. Denne forfulgte imidlertid Fjenden skarpt og indhentede den 30. April Svenskerne under Rødsand paa Lollands Sydkyst. Kampen begyndte; men under denne trak fem af de hollandske Skibschefer sig bort og lod derved de Danske i Stikken. Disse kæmpede imidlertid heltemodigt, og Slaget endte med, at den svenske Flaade maatte staa Syd efter og ind til Wismar, hvor den forblev de følgende Maaneder.

Et Øjenvidne til Slaget ved Rødsand, som skal have været om Bord i et af de hollandske Skibe, siger, at »de danske Skibe kæmpede bravt, især Admiral Juel«. Det viser sig altsaa atter her, at han ikke alene var den dygtige Admiral, men ogsaa den personlig modige Mand. Ganske vist havde han ikke endnu opnaaet nogen selvstændig Kommando over en samlet Flaade, men hans Tid skulde nok komme. Han var ganske vist opdragen til Sømand blandt Hollænderne, og han havde sikkert ogsaa mange Venner blandt dem; men han fik nu Blikket op for, at Hollænderne ikke altid vare paalidelige under Kamp, og vi skulle i det følgende se, at Spændingen mellem de danske og hollandske Officerer blev større og større, indtil endelig den dansk-norske Sømagt fik Lejlighed til at vise, at den kunde staa paa sine egne Ben.

Om Niels Juels Virksomhed under Københavns Belejring og i Slaget ved Rødsand hedder det i et af Versene paa hans Gravminde:

»Det var, da Svenskens Magt al København omspændte
Og snublende i Blod med Storm til Kronen rendte,
Da saa Kong Frederik den Tredie, at Juel
For Skud, Granater, Sværd og Ild ej gik i Skjul.
Søkantens Volde blev ham den Tid anbetroede,
Neptun og Mars de var ham begge lige gode;
Nu faldt han ud og slog paa Fjenden digt til Lands,
Nu stod han Stormen ud, nu for han ud til Vands
Blandt Kongens Flaade, hvor han Skibet »Svanen« førte
Og ved Rødsand omkring med Sverigs Søhær kørte
Og ind til Wismar drev. Som Mænd de Danske stod,
Og blandt dem Her Niels Juel med mer end Løvemod.«

V.

Fyens Tilbageerobring. Freden i København 1660.

Efter at København var undsat fra Søsiden, var Danmark vel bedre i Stand til at sætte sig til Modværge mod sine Fjender, men Haabet om en lykkelig Udgang af Kampen var dog ingenlunde blevet lysere derved. Da Karl Gustav saa, at det vilde trække i Langdrag med at undertvinge Danmark, tilbød han nemlig Englands Gesandt, at dette Land skulde faa overladt Provinserne ved Østersøen og endogsaa Jylland, imod at England vilde hjælpe ham til at undertvinge Danmark, han vilde da nøjes med Sjælland og Øerne. Dette Forslag tiltalte imidlertid ikke den engelske Regering, tværtimod var man nu bestemt paa at tvinge de nordiske Riger til at slutte Fred. Ogsaa Generalstaterne, der frygtede Karl Gustavs stedse stigende Magt, vare besluttede paa at fremtvinge Freden, og disse sendte da Admiral Ruyter

herop med 40 hollandske Skibe. Med Flaaden fulgte Diplomater, som skulde indlede Fredsunderhandlingerne. Opdam fik paa den Maade 78 Krigsskibe under sig, foruden 6—7 Brandere og 10 Gallioter. Ogsaa England sendte en Flaade paa 42 britiske Krigsskibe hertil under Admiral *Montagnes*, Lord af Sandwich; men hverken Karl Gustav eller den danske Konge vilde finde sig i de foreskrevne Fredsbetingelser. Den svenske Konge svarede simpelthen, at to »nybagte« Republikker skulde ikke foreskrive ham Love. »Jeg er en Konge, og tilmed en sejrrig Erobrer«, svarede han, »og jeg hverken kan eller vil lade mig hovmesterere og haane af to Republikker, af hvilke den ene har afsat, den anden myrdet sin Konge«. Og da Englands Afsending Sidney overrakte ham Fredsforslaget, udbrød han: »Jeg vil ikke modtage det; skynder Eder med at føre Eders Flaader herfra, eller jeg skal lade dem skyde i Sænk«.

Hollænderne tog nu mere virksomt Del i Krigen mod Sverige, og alle de svenske Skibe bleve jagede bort fra de danske Farvande, men Englænderne sejlede hjem under Paaskud af at mangle Proviant. Senere hen paa Aaret forlod ogsaa Opdam med 20 hollandske Krigsskibe Sundet, da man mente, at Ruyter med de tilbageværende Skibe i Forening med den danske Flaade var stærk nok til at kunne holde Svenskerne Stangen.

For nu at trække nogle af de fjendtlige Tropper bort fra Københavns Landside besluttede man at rette et Angreb paa Fyen. Feltmarchal *Hans Schack* blev beordret til at udføre dette i Forening med General *Eberstein*, der kommanderede de kejserlige polske og brandenburgske Hjælpetropper, der stod i Holsten. Flaaden under Ruyter, Henrik Bjelke og Niels Juel overførte da 4900 danske og hollandske Soldater, der bleve landsatte ved Kjerteminde, og nogle Dage senere

landede Eberstein med 6000 Mand ved Middelfart. Begge Hære forenede sig derpaa ved Odense, og Svenskerne under Pfalzgreven af Sultzbach trak sig tilbage til Nyborg. Karl Gustav ilede hurtigst muligt til Korsør for at undsætte Fyen, men Flaaden holdt Bæltet saa vel besat, at kun Feltmarchal, Greve *Gustav Otto Stenbock* slap over Bæltet. Ved Nyborg stod da den afgørende Kamp. Svenskerne bleve fuldstændigt slaaede, og Resterne af dem kastede ind i Nyborg. Kun Pfalzgreven og Stenbock naaede i en Fiskerbaad over Bæltet til Korsør, hvor de fortalte Karl Gustav om Nederlaget. Den svenske Konge skal da med en spydig Hentydning til Stenbocks Navn have udraabt: »Har Fanden taget alle Gederne, kunde han gerne have taget Bukken med!«

Nyborg Fæstning blev derpaa bombarderet fra Søsiden af Ruyter, Bjelke og Juel, og den 15. November 1659 maatte Generalløjtnant *Henrik Horn* og 3000 svenske Kærnetropper overgive sig tillige med Fæstningen. I alt mistede Svenskerne 5000 Mand, hvoraf 2000 faldt paa Valpladsen, 100 Kanoner med tilhørende Ammunition samt 120 Faner og Standarder.

Nu vilde de Danske have ført Krigen over til Sjælland og Skaane; men dette modsatte atter Hollænderne sig og truede endogsaa med at optræde fjendtligt mod de Danske, hvis de begyndte derpaa. Vi maatte altsaa atter finde os i at blive forladte af vore allierede; Ruyter sejlede til Lybæk for at proviantere, og Bjelke og Niels Juel gik med den danske Flaade til København.

Fredsforhandlingerne optoges nu atter; men trindt omkring saavel i Norge som hernede i Danmark afkastedes Svenskernes Aag, saa at Danmark kunde have sikkert Haab om et godt Udfald af Krigen. Da døde Karl Gustav pludselig Natten mellem den 12. og 13.

Februar, og de nordiske Riger sluttede derefter Fred den 27. Maj 1660 i København paa Grundlag af Roskildefreden dog saaledes, at Trondhjem og Bornholm gaves tilbage til Danmark, og Artiklen om de fremmede Flaaders Udelukkelse fra Østersøen bortfaldt. Nogle Dage senere strømmede Tusinder af Mennesker ud af København, for at være Vidne til, at de sidste Levninger af den svenske Belejringshær, der nu var svundet ind til 3000 Mand, bleve førte bort fra Lejren af Pfalzgreven af Sultzbach. Ruyter sejlede tilbage til Holland med sin Flaade, efter at Kongen havde ophøjet ham i den danske Adelsstand og tilstaaet ham en Pension af 800 Rdlr. aarlig.

Ogsaa med sine andre Fjender fik Sverige Fred; men disse to Krige med Karl Gustav havde næsten bragt Danmark til Undergangens Rand, og efter Freden var Landet i den sørgeligste Forfatning i økonomisk Henseende.

VI.

Niels Juels huslige Liv.

Kurt Sivertsen Adelaer.

Efter Enevoldsmagtens Indførelse kom der igen god Orden i Flaadens Sager, men Pengemanglen var trykkende. Der blev saaledes oprettet et Admiralitetskollegium, som skulde have den øverste Myndighed i alt, hvad der angik Flaaden og Holmen. Rigsadmiralen var Præsident, og det bestod for øvrigt af 11 Admiralitetsraader og 2 Sekretærer. Holmens Admiral havde Sæde i Kollegiet, og de mest kvalificerede Søofficerer skulde være Medlemmer. Admiral Henrik Bjelke blev udnævnt til Rigsadmiral og Præsident i Admiralitetet.

Som Holmens Admiral havde Niels Juel altsaa Sæde i Admiralitetskollegiet; men det var navnlig Arbejderne paa Holmen og Genskabelsen af den nye, store Flaade, der snart skulde gøre hans eget Navn berømt, som væsentlig optog hans Tid. Imidlertid tog den unge Admiral dog ogsaa Del i Fredens Sysler, og

det berettes saaledes, at han kort efter Freden blev trolovet med *Margrethe Ulfeldt*, Datter af *Knud Ulfeldt* til Svendstrup, Kommandant paa Landskronas Slot og Fru *Vibeke Podebusk* til Borreby. Herom hedder det i Ligtalen over Niels Juel, at da »denne salige Herre nu i sine unge Aar udi meget Arbejde og Aarvaagenhed ofte havde trættet sig for at naa i Fremtiden en rolig og æret Alderdom, gaaet igennem Ild og Vand blandt saa mangfoldige Dødsens Luer, saa optændte Gud en Kærlighedslue i hans Hjærte. — —« Deres Bryllup stod i København den 23. Juni 1661, og hans Ægteskab var overordentlig lykkeligt. Margrethe Ulfeldt var en sjælden udmærket Kvinde, det siges om hende af en Historieskriver, at »hun var munter, overmaade tjenstvillig, tænkte fint og udtrykte sig behageligen. Hun kunde hastig blive vred i sine Hussager og tog sig kun lidet i Agt for dem, der gjorde sig Umage for at udstudere hendes Svagheder, men hendes Vrede var strax forbi. Hun var godhjærtig, gavmild og følsom mod ulykkelige. Det er hende, som tillige med Fru Birthe Skeel stiftede Roskilde Frøkenkloster, hvortil hun forærede 8000 Rdlr. i rede Penge til at underholde 4 Frøkener samt et Hus til deres Vaaning. Den regerende Dronning gjorde hende tillige med Enkedronningen den Ære at besøge hende i hendes Sygdom, hvoraf hun døde 1702 i sit 61 Aar.«

I 35 Aar varede dette lykkelige Ægteskab. Ganske vist var Navnet Ulfeldt forhadt her i Danmark, og man kan ikke sige andet end, at der klæber evig Skam og Skændsel til Forræderen Korfitz Ulfeldts Navn; men Niels Juel var en alt for besindig og forstandig Mand, til at han paa Grund af Stridigheder om Navnet skulde lade det komme til aabenbar Fejde med Personer ved Hoffet, som han stod langt over navnlig i

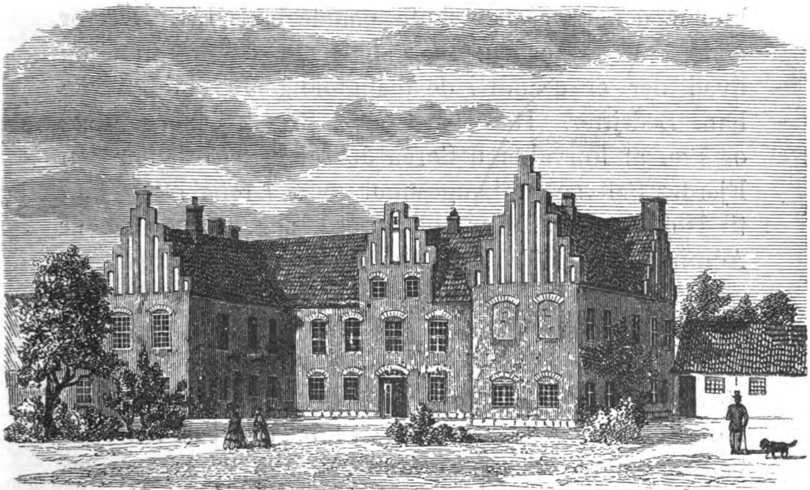
Karakter og Dannelse, selv om det ikke altid har været ham behageligt at skulle tie.

Niels Juel og hans Hustru fik — foruden en Datter og en Søn, der begge døde tidligt — 3 Børn, nemlig:

Sophie Juel, der blev gift med Geheimeraad Niels Krag til Egeskov.

Knud Juel, der blev Amtmand over København og

Vibeke Juel, der var gift 2 Gange, første Gang med Admiral Christian Bjelke til Basnæs og Edelgave

Roskilde adelige Frøkenkloster.

og anden Gang med Generalløjtnant Gregers Juel til Eriksholm.

Det var imidlertid ikke altid i sin Stilling som Admiral, at Niels Juel havde det let. Vi have hørt, at han var Næstkommanderende i Admiralitetet — han havde altsaa den næsthøjeste Plads i Marinen, men i 1663 viste der sig pludselig en norsk-hollandsk Sømand, *Kurt Sivertsen*, kaldet *Adelaer*, her ved Hoffet. Begejstringen for Udlændinge var dengang uhyre stor,

og efter Enevoldsmagten sværmede navnlig tyske Lykkeriddere omkring i Haab om at faa en Stilling. Kurt Adelaer, der havde været i venetiansk Tjeneste, men derefter havde bosat sig i Holland, er rimeligvis kommen herind paa samme Maade, og han forstod saaledes at indynde sig hos Kongen, at han i 1663 blev udnævnt til Generaladmiral og Vicepræsident i Admiralitetet med 7200 Rdlr. aarlig Gage. Han sprang Niels Juel forbi, hvilket maa have forvoldet denne en stor Krænkelse.

Der er skrevet saa meget om Kurt Adelaer, at vi kun med faa Ord her skulle omtale hans Liv. Det er endda saare vanskeligt at vide, hvad der er sandt, og hvad der er usandt i de mangfoldige Beretninger om hans Bedrifter. Han var født i Brevik i Norge 1622 og Søn af Forvalteren Søren Jensen ved Christian den Fjerdes Saltværk i Langesund. Som Dreng rejste han til Holland, hvor han blev ansat paa Flaaden under Admiral Martin Tromp. Her tjente han et Par Aar som Adelsborst — en Slags Søkadet —, hvorefter han for til Søs med Koffardiskib paa Middelhavet. Da Krigen mellem Tyrkerne og Venetianerne udbrød i 1645, søgte alle Søfolk at faa Ansættelse paa den venetianske Flaade, og ogsaa det Skib, hvorpaa Kurt Sivertsen gjorde Tjeneste, blev sammen med 11 andre hollandske Krigsskibe indlemmet i Venetianernes Flaade. De vare nemlig armerede med Kanoner og havde derfor Ret til at optræde som Krigsskibe. Under den følgende Krig, som først endte i 1659, skal Kurt Adelaer have udmærket sig saaledes, at han blev udnævnt til St. Marcusridder og fik en glimrende Omtale af Admiralerne *Morosini* og *Delphino*. At han derimod alene med sit Skib paa een Gang skal have kæmpet med 70 fjendtlige Skibe og skudt 15 Galejer i Sænk og flere i Brand, turde være noget overdrevent, ligesaa

den naive Beretning, som melder om, at han alene dræbte 5000 Fjender.

Historien om *Ibrahim Pacha* er ogsaa vanskelig at faa Rede paa. Det fortælles, at Kurt Adelaer blev angreben af et tyrkisk Skib paa 60 Kanoner og 1000 Mands Besætning. Tyrkerne entrede og anrettede et frygteligt Blodbad; Ibrahim Pacha, der personlig var om Bord, angreb Kurt Adelaer og huggede efter hans Hoved. Hugget ramte dog kun hans højre Arm, hvorefter Adelaer tog Sværdet i venstre Haand og skilte hans Hoved fra Kroppen. Da Tyrkerne saa Pachaen falde, flygtede de øjeblikkelig og overgav sig siden med Skib og Gods.

Imidlertid staar det fast, at Kurt Adelaer var en dygtig Sømand, hvilket han ogsaa viste efter sin Hjemkomst her; men hans Karakter kan ikke have været af de bedste. Ellers vilde han næppe stiltiende have hørt paa alle de Lovtaler, der bleve holdte over ham, og alle de Skrifter, der bleve udgivne om ham. Han vilde næppe have modtaget Diplomer, Udmærkelser og Æresbevisninger, hvori der anføres, at han har kommanderet over hele Flaader, uden Modsigelse, hvis han havde været en fuldtud paalidelig Mand.

Kurt Adelaer sprang altsaa Holmens unge Chef, Niels Juel, forbi. Denne sidste var en alt for beskeden Mand til at knurre eller lægge sin Modvillie i den Anledning for Dagen. Men lige saa vist er det, at under hele Kurt Adelaers følgende Levetid, nemlig lige til 1675 bestod der et Forhold mellem disse to Mænd, som var alt andet end heldbringende for den dansk-norske Sømagt.

Alt, hvad der stammede fra Holland, blev beundret af Kurt Adelaer. Han indkaldte hollandske Tømmermænd for at bygge og reparere Skibene, og alt, hvad han paa nogen Maade kunde faa indrettet, blev ind-

rettet paa hollandsk. Niels Juel mente, at de danske Søfolk og Haandværkere paa Holmen godt kunde staa paa egne Ben, efter at de nu i en Aarrække havde set saa meget og lært saa meget af Udlandet; men Kurt Adelaer holdt bestandig fast ved sit, han havde Kongen paa sit Parti, og denne Tid er da ogsaa bleven kaldt den hollandske Periode. Ogsaa Rigsadmiralen Henrik Bjelke maa det have smertet at se denne fremmede tiltage sig saa megen Myndighed, og selv til ham, Marinens øverste Officer, blev der intet Hensyn taget.

Imidlertid arbejdede dog disse tre Mænd, Bjelke, Adelaer og Niels Juel tilsyneladende godt sammen, og der blev gjort en Del for Flaaden i de følgende Aar. Ganske vist modtog den som anført et vist Præg efter hollandsk Mønster, i Sømandssproget indførtes en Mængde Betegnelser og Benævnelser paa Skib og Rejsning, som vi bestandig endnu have, og at der var mange Hollændere i den danske Flaade, fremgaar af den Omstændighed, at man endnu i Aaret 1700 havde en hollandsk Præst ved Holmens Kirke.

Skønt det ikke kunde være andet, end at selve Arbejdet paa Holmen maatte lide under den bestandige Rivaliseren mellem dansk og hollandsk, blev dog Flaaden sat i god Stand. Paa Holmen byggedes endnu ikke større Skibe, i alt Fald kun meget faa, de største byggedes paa Værftet i Neustadt og navnlig i Norge. At Danmark imidlertid fik anskaffet sig en god Flaade, viste sig i 1665, da Krigen mellem Englænderne og Hollænderne atter brød ud. Under denne faldt for øvrigt den tapre Admiral Opdam, idet hans Skib sprang i Luften. Danmark blev indviklet i denne Krig ved, at 50 rigtladede, hollandske Skibe søgte ind i *Bergens* Havn, efter at Hollænderne havde tabt et Søslag i Nordsøen. Disse Skibe bleve efter den engelske Admirals Ordre angrebne af 17 Orlogsskibe, Fregatter og

mindre Krigsskibe, som vilde bemægtige sig disse rige Priser. Men Guvernøren i Bergen vilde ikke tillade Englænderne at angribe, og da disse alligevel gjorde det, forsvarede han Kongens neutrale Territorium saa godt, at Englænderne maatte trække sig tilbage med 6—800 døde og saarede.

Da denne Affære selvfølgelig maatte antages at hidføre en Krigserklæring, blev hurtigst muligt Søfolk udskrevne og Flaaden sat paa Krigsfod. Admiral Adelaer blev sendt til Holland og kom tilbage med 9 Skibe, hvoraf dog intet skal have ført over 50 Kanoner. Disse Skibe bleve leverede Danmark ifølge en Traktat mellem Danmark, Holland og Frankrig, hvorved Frederik den Tredie, som var bleven endnu mere fjendtligt stemt mod England ved dette Lands anmassende Optræden og ikke mindst ved, at engelske Orlogsmænd og Kapere hyppigt angreb hollandske Skibe i danske Farvande, paatog sig at holde 30 Skibe i Søen imod at erholde en aarlig Understøttelse af disse to Lande.

Imidlertid forefaldt der intet af Betydning under den engelsk-hollandske Krig ej heller det paafølgende Aar. Admiral Heldt var ganske vist begge Aar til Søs med Eskadrer for at konvoyere Handelsskibene, men det kom ikke til noget Sammenstød med Fjenden; derimod var der megen Sygdom blandt Folkene, og mange bleve bortrevne. Freden sluttedes i *Breda*, og hermed var Krigen med England forbi.

Under Frederik den Tredies sidste Regeringsaar forfaldt Sømagten ikke saa lidt. Dette havde sin Grund i, at der blev ofret saa meget paa det suveræne Hofs Glans, paa Landets Befæstning og Hæren, at det i disse paa Pengemidler saa knappe Tider nødvendigvis maatte gaa ud over en Flaade, som dog ved enhver Lejlighed i de tidligere Krige havde vist sig at være Landets Redning. Ved Kongens Død den 9. Februar

1670 var Flaaden derfor i meget daarlig Forfatning, skønt dygtige Mænd som Bjelke, Kurt Adelaer og Juel havde gjort alt for at ophjælpe den. Ja, Kassen var virkelig saa tom, at da en Søofficers Enke paa denne Tid bad om lidt af Mandens resterende Løn for at faa ham i Jorden, maatte Kongen erklære, at der »af vores til Søstaten tillagte Midler ingen findes«, og han maatte opfordre Kammerkollegiet til at betale hende »noget«.

VII.

Tronskiftet. Den skaanske Krigs Udbrud 1675.

Christian den Femte besteg nu den danske Trone knap 24 Aar gammel. Han var en godmodig og elskværdig Herre, personlig tapper, men daarligt oplært. Han havde den bedste Villie til at sætte sig ind i Regeringsforretningerne, men manglede Ævner dertil, tilmed var han forlystelsessyg og svag af Karakter. Derimod havde han stor Interesse for sin Flaade, og paa dette Omraade kan man ikke sige andet, end at han skaffede Udvej for Pengene og fik Flaaden bragt op til en anselig Størrelse, hvilket ikke længe efter hans Regeringstiltrædelse viste sig at have været en gavnlig Foranstaltning.

Niels Juel var bestandig Holmens Chef, foruden at han havde Sæde i Admiralitetet, hvor han jo ogsaa var den, der var bedst kendt med Skibene. Kampen mellem ham og Adelaer vedblev imidlertid ogsaa under

denne Konge; der dannedes efterhaanden to Partier, det nationale og det hollandske, og det var først, efter at Niels Juels glimrende Heltebedrifter havde vist, at de Danske nok kunde staa paa egne Ben, at det nationale Parti fuldstændigt besejrede de fremmede Elementer. Imidlertid optraadte de i den danske Marine ansatte Hollændere med mere og mere Overmod og

Niels Juels adelige Vaaben.

Ufordragelighed, og dog blev det gentagne Gange klart, at de havde langt mere Interesse for deres eget Fødeland end for det Flag, under hvilket de nu tjente. Dette havde Niels Juel bestandig haft et aabent Øje for, og han var tillige en bestemt Modstander af den Maade, hvorpaa Hollænderne fragtede Skibe og Folk hos private til Orlogsbrug. Skønt han gentagne Gange

fremsatte sine Besværinger for Kongen, talte han dog bestandig for døve Øren, og vi skulle i det følgende faa at se et sørgeligt Exempel herpaa, idet Niels Juel ved Kurt Adelaers Død atter fik en hollandsk Admiral over sig.

I Begyndelsen af sin Regering lod Christian den Femte sig fuldstændig lede af *Griffenfeldt*, der den Gang slet og ret hed Peder Schumacher. Denne Mand steg i kort Tid i Rang og Anseelse saa højt, som nogen dansk Mand nogen Sinde har gjort. I 1671 blev han Geheimeraad, blev kort efter adlet under Navnet Griffenfeldt og hædret med Storkorset. 1673 blev han Storkansler og Greve samtidig med, at han fik Elefantordenens blaa Baand. Han var Justitiarius i Højesteret, Patron for Københavns Universitet, Præsident i Kancelliet og endelig Udenrigsminister, saa man kan sige, at der næppe fandtes den Anordning eller Foranstaltning her i Landet paa den Tid, som ikke hidrørte fra ham. Som Udenrigsminister havde han et klart Blik for, at Danmark og Sverige burde indgaa et Forbund og ikke føre Krig med hinanden, og denne Anskuelse forfægtede han ivrigt over for Kongen.

I disse Aar fandt kun een Gang en større Udrustning Sted, nemlig i 1672, da 8 danske Krigsskibe sejlede ud for at beskytte de hollandske Handelsskibe mod engelsk Overlast, og først da Frankrigs Strid med Holland gav Anledning til vor blodige 4 Aars Krig med Sverige, blev hele Flaaden sat paa Krigsfod. Efter at England havde trukket sig tilbage fra den Krig, som det i Forening med Frankrig førte med Hollænderne, formaaede Ludvig den Fjortende den unge Kong *Karl den Ellevte* af Sverige til at angribe de brandenburgske Stater, idet han garanterede Sverige Overholdelsen af Freden i København. Da imidlertid Danmark og Brandenburg i 1672 havde indgaaet en Forsvarsalliance,

forlangte derfor Kurfyrsten Hjælp hos Christian den Femte, og denne var ogsaa villig til at yde den trods Griffenfeldts forstandige Advarsel. Men da Sverige havde afslaaet det af Danmark tilbudte væbnede Neutralitetsforbund, og det var klart, at vi ikke ene kunde modstaa et Angreb af Sverige og dets Forbundsfæller, saa maatte Danmark ganske naturligt slutte sig til Sveriges Fjender, »for ikke at komme til at sidde mellem to Stole«. Foreløbig lykkedes det dog Griffenfeldt at undgaa et aabent Brud med Sverige, saa at det Angreb, som Kongen i Forening med Kurfyrsten af Brandenburg 1675 foretog paa Pommern og Wismar fik Udseende af blot at være den Hjælp, Danmark ifølge Traktaten skyldte Brandenburg, uden dog derved at erklære Sverige Krig.

For imidlertid at være forberedt paa alle Eventualiteter, blev Flaaden udrustet, og Søfolk bleve udskrevne. For hver manglende Mand maatte der betales 25 Specier.

Den 13. August 1675 afsejlede Generaladmiral Adelaer til Østersøen med en forenet dansk-hollandsk Flaade, som bestod af 16 danske og 7 hollandske Skibe. Disse sidste kommanderedes af den hollandske Kommandør *Bincks* og vare leverede ifølge den mellem Danmark og Holland bestaaende Traktat. Flaaden var delt i 3 Eskadrer, nemlig Avantgarden eller højre Eskadre under Admiral Niels Juel, hvis Flag vajede fra Linieskibet »Sophie Amalie« paa 90 Kanoner med en Besætning af 680 Mand. Generaladmiralen førte selv »Corps de bataille« eller Hovedstyrken om Bord paa Linieskibet »Prins Georg« paa 78 Kanoner med 570 Mand. Den tredie Eskadre førtes af Admiral *Jens Rodsten*. De hollandske Skibe udgjorde en fjerde Eskadre under Kommandør Bincks, der imidlertid var meget lidt fornøjet med denne Ordning og forlangte

at faa Plads umiddelbart efter Generaladmiralen. Denne Fordring blev dog ikke tagen til Følge, men afgiver kun et yderligere Exempel paa Hollændernes Overmod. At man imidlertid i Admiralitetet i København ikke var saa ganske sikker paa Kommandør Bincks, viser en af Rigsadmiral Bjelke udstedt Ordre, hvoraf fremgaar, at saafremt den hollandske Kommandør »sig ej vil bekvemme at gaa for Wismar med alle sine indehavende Skibe efter den Anordning, som nu gjort er, men sig erbyder en Del af sine Skibe at medgive, da haver Hr. Admiral Marquor Rodsten at tage, saamange han faar«.

Flaaden havde Ordre til at opbringe alle svenske Skibe og Fartøjer uden dog at maatte foretage nogen direkte Fjendtlighed mod de Svenske, og det lykkedes endogsaa Griffenfeldt at forhale Krigen med Sverige til Trods for disse fjendtlige Foranstaltninger, ja han fik endog bevirket en Forlovelse mellem Karl den Ellevte og Christian den Femtes Søster *Ulrikke Eleonora.* Ogsaa Sverige havde sin Flaade ude under Rigsadmiral Greve *Otto Stenbock*, men heller ikke fra svensk Side foretoges Fjendtligheder, da Adelaer, rimeligvis efter Griffenfeldts Foranstaltning, trak sig tilbage til Køge Bugt. Saavel den danske som den svenske Flaade led for øvrigt dette Efteraar meget af Storme, og mellem Mandskabet herskede der stor Sygelighed. Ifølge egne Opgivelser havde Svenskerne over 2600 syge, og ifølge Adelaers Rapporter havde den danske Flaade næsten 1000. Endelig blev i Oktober Maaned den svenske Flaade saa ilde tilredt af Storm, at den maatte søge Havn, hvorfra den ikke mere kom ud i dette Aar. Adelaer selv maatte den 2. November gaa syg i Land. Han havde aabenbart Følelsen af, at hans sidste Time var kommen; thi han havde længe kæmpet med den Sygdom, han led af, og som rimeligvis var den

samme, der grasserede paa Skibene. Den 30. Oktbr. lod han da Flaaden lette Anker og stod Nord paa til Dragør for at faa friske Folk om Bord. Men allerede den 2. November overmandede Sygdommen ham, hvorpaa han overdrog Kommandoen til Niels Juel, tog Afsked med sine Officerer og lod sig bringe i Land. I sit Hjem fik han al den Pleje, det var muligt at skaffe, men han døde 2 Dage efter, den 5. November om Morgenen Kl. 8. I Frue Kirke rejstes et Monument over ham med latinsk Gravskrift, der i Oversættelse lyder saaledes:

»Tyrkerne en Skræk, Barbarerne en Rædsel,
Kandia et Skjold, Venetianerne en Mur,
Hollænderne en Hæder, Nordmændene en Ære,
den danske Sømagt en Pryd,
Nordens Underværk.«

Saaledes endte denne mærkelige Mands Liv. Han var 2 Gange gift, første Gang i Holland med en Enke, Engelke Sophronia, og anden Gang med Anna Pelt, der ligeledes var en hollandsk Dame. Paa Rosenborg Slot hænger et Billede af ham i Legemsstørrelse, iført venetiansk Dragt og holdende Kommandostaven i Haanden. Som Staffage findes ni Guldkæder med store Skuepenge og 2 Ridderkors samt et Vaabenskjold, hvis Figurer hentyde til hans Kampe med Tyrkerne.

Desværre formaaede Griffenfeldt ikke længe at afvende den truende Krig. Han maatte give efter for det Pres, der rundt omkring lagdes paa ham af Enkedronningen, et mægtigt Hofparti og endelig af Kongen selv foruden naturligvis af vore udenlandske allierede, og da endelig de anholdte, svenske Skibe i Begyndelsen af 1676 bleve erklærede for gode Priser, fulgte deraf nødvendigvis, at der den 28. Februar samme Aar blev

udstedt en *Krigserklæring* mod Sverige. Det er bekendt, at Griffenfeldt selv kort efter blev styrtet.

Man har kaldt denne Krig *den skaanske Krig*, fordi man herhjemme i Danmark nu endelig haabede at genvinde de tabte Provinser, og fordi Krigen hovedsagelig havde det Formaal at tilbageerobre Skaane. Paa den ene Side stod altsaa Danmark-Norge, Holland, Brandenburg, den tyske Kejser, Spanien, Braunschweig-Lüneburg, Hessen Cassel og Biskoppen af Münster, paa den anden Frankrig og Sverige. Det var Spanien og Hollands Opgave at holde den franske Sømagt fjernet fra de nordiske Farvande, men af de øvrige allierede var kun Danmark i Besiddelse af en Flaade, som, naar den blev forstærket med enkelte, hollandske Skibe, kunde maale sig med den svenske og hindre den indbyrdes Forbindelse til Søs mellem de ved Østersøen liggende, svenske Landsdele. Der blev nu sat fuld Kraft paa Holmen i København for at skaffe saa mange Skibe som muligt slagfærdige.

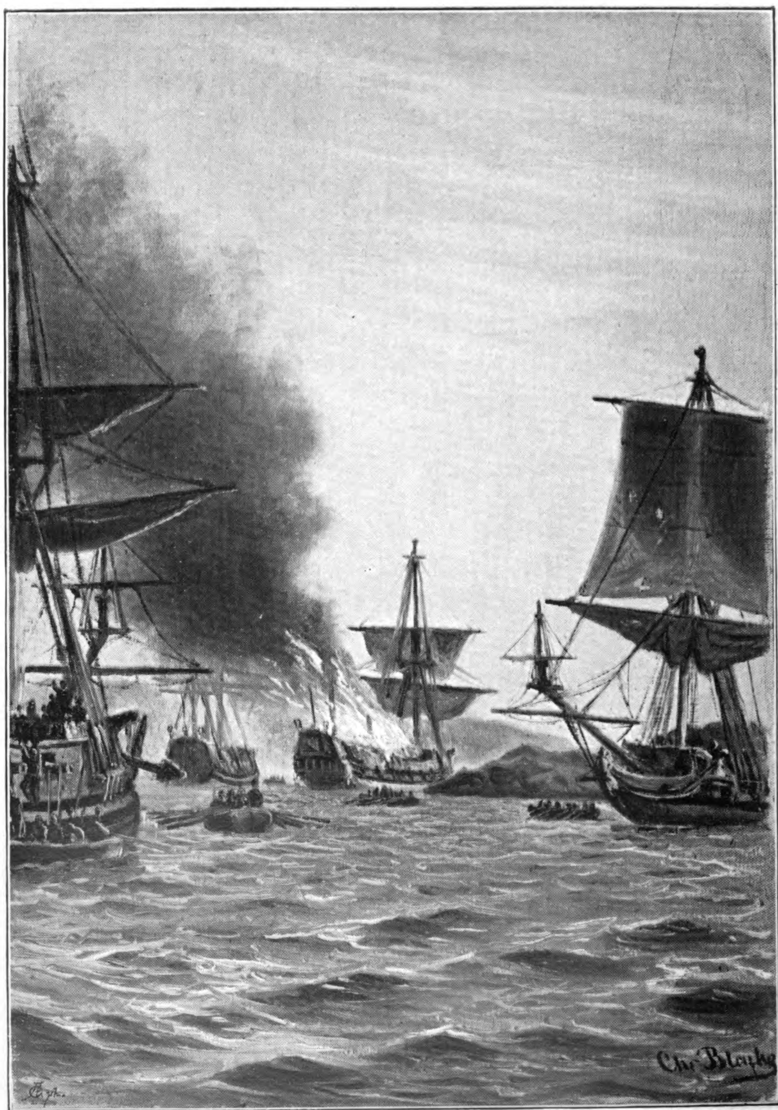
VIII.

Niels Juel bliver Flaadens Øverstkommanderende.

Gullands Erobring 1676.

Saa snart Farvandet var aabent, blev Niels Juel beordret til at overtage Kommandoen over den danske Flaade. Den Del af denne, som strax blev udsendt med Niels Juel som Øverstkommanderende, bestod af 8 Linieskibe, 5 Fregatter samt nogle Brandere og mindre Skibe. Han afsejlede den 30. Marts fra København til Østersøen og havde Ordre til at opbringe alle svenske og for svensk Regning fragtede Skibe, dog ikke engelske, naar disse ikke førte Krigskontrabande eller Folk til Sverige. Mødte han en overlegen Fjende, skulde han i Tide søge til Øresundet og ikke sætte de ham betroede Skibe i Fare. For øvrigt havde han en hemmelig Ordre med, som senere skulde aabnes i Skibschefernes Overværelse og derefter udføres.

Niels Juels Flag vajede fra Linieskibet »Churprinsen« paa 76 Kanoner og omtrent 500 Mand. Under

„CHARITAS“ OG „CONSTANTIA“ EROBRES 1676

EFTER MALERI AF CHR. BLACHE

I. COHENS BOGTRYKKERIER

ham kommanderede Viceadmiral *Christian Bjelke* til Basnæs paa Linieskibet »Christianus Quartus«, der førte 56 Kanoner og 350 Mand. Endvidere tjente under ham Mænd, der senere skulde blive berømte i vor Søkrigshistorie, og hvis Navne vi gentagne Gange ville faa at høre, Navne som *Peder Morsing,* der dengang var Schoutbynacht (Kontreadmiral) samt Skibscheferne (Kaptajnerne) *Floris Carstensen, Andreas Dreyer, Johan Behn* og flere.

Niels Juel holdt først med sin Eskadre over mod den svenske Kyst, hvor han gjorde to smaa Priser, dernæst stod han ned mod Rygen, hvor han traf to fjendtlige Gallioter, der bleve opbrændte. Han landsatte nogle Folk paa Rygen, som ved Hattense bemægtigede sig en Del Kvæg, men de maatte dog hurtigt forlade Øen. Efter at have taget sine Soldater om Bord stod han nu til Søs igen og aabnede derpaa den hemmelige Ordre, som lød paa at generobre det ved Freden i Brømsebro afstaaede *Gulland.*

Niels Juel satte strax Kursen efter denne Ø, og paa Vejen derhen opjagede hans Krydsere i Udhavnen Stenshamn de to svenske Fregatter »Constantia« paa 48 Kanoner og »Charitas« paa 32 Stykker Skyts. Disse to Skibe varpede sig straks helt ind under Land bag Øen *Utlängen,* hvor de store, danske Skibe ikke kunde følge dem. Niels Juel lod da Linieskibet »Gyldenløve« og Fregatten »Svenske Falk« lægge sig tæt uden for Utlängen og befalede Kaptajn Johan Behn med Fregatterne »Hummeren«, »Havmanden« og »Spraglede Falk« at staa ind efter Svenskerne og angribe dem. De tre danske Fregatter beskød da Fjenden saa virksomt fra Kl. 8 om Aftenen til Midnat, at Svenskerne stak Ild paa deres Skibe og flygtede i Land, da de saa de danske Matroser bemande Fartøjerne for at entre. Forinden de Danske naaede om Bord, havde

Ilden paa »Constantia« taget saa stor Overhaand, at Skibet ikke stod til at bjærge, medens Branden blev slukket paa »Charitas«, der blev besat og indlemmet i Eskadren. Dog blev største Delen af »Constantias« Kanoner bjærgede.

Efter denne Affære sejlede Juel videre og ankom den 28. April om Aftenen i et forrygende Vejr under *Carlsøerne* nogle Mil Syd for Visby. Han lod strax Kysten undersøge, og næste Morgen landsatte han 2000 Mand Tropper under Oberst *Martin Bertelsen* ved *Klintehafn,* efter at først Fregatternes Kanoner havde fordrevet de svenske Soldater fra Stranden. Uden at miste en eneste Mand blev Tyskmærskerskansen indtagen, hvorpaa Oberst Bertelsen marcherede mod Visby. Da nu Niels Juel lod bekendtgøre, at Indbyggerne intet ondt skulde vederfares, og at alt, hvad de leverede de Danske, vilde blive betalt kontant, bragte Gullænderne i Massevis Landgangskorpset alle Fornødenheder. De ytrede alle deres Hengivenhed for Danmark og stillede Heste og Vogne til Oberst Bertelsens Disposition for at bringe Tropperne med Artilleri og Ammunition ned til *Visby*.

Denne By var stærkt befæstet og blev bestandig anset som en vigtig Plads paa Grund af sin fordelagtige Beliggenhed. Dens Hovedkirke blev bygget 1097 af Kong Erik Ejegod. Dengang var Byen en berømt Oplagsplads og den rigeste af alle Hansestæder, og man kan endnu dømme om dens Rigdom og Magt af dens Omkreds og Ruinerne af dens prægtige Bygninger. I sine Velmagtsdage havde den 10 Kirker og talte 12000 bevæbnede Borgere, og skønt den siden tabte meget i Magt, drev den dog endnu betydelig Handel. Kastellet eller Slottet var bygget af Erik af Pommern, som herfra satte hele Østersøen i Skræk med Sørøveri. Dette Kastel laa paa en høj Klippe og

var omgivet med stærke Mure, saa det var ikke saa let at tage. Men Niels Juel lod, dækket af Mørket, Linieskibene Gyldenløve og Delmenhort samt Fregatten Hummeren ankre inden for Slottets Skudvidde, hvorpaa Skibene ved Daggry aabnede en velrettet Ild mod dette.

Medens dette foregik havde Oberst Bertelsen lejret sig neden for Slottet med Landgangskorpset, og da den svenske Guvernør, Greve *Oxenstjerna,* saa, at Tropperne rykkede frem til Storm, og Slottet samtidig havde lidt meget af Skibenes Ild, saa forlangte han at kapitulere. Dette bevilgede Niels Juel paa den Betingelse, at den svenske Besætning samme Aften skulde rømme Landporten og næste Morgen hele Kastellet*). De Svenske fik fri Overførsel til Sverige med deres Tøj og saa megen Proviant, som behøvedes til Overfarten.

Efter at den svenske Besætning havde forladt Slottet, blev dette taget i Besiddelse af de Danske den 1. Maj. Foruden Slottet faldt en Del Krigsforraad og Skyts i vore Hænder; men det vigtigste, der opnaaedes, var dog, at den rige Ø atter kom ind under Danmark, hvorfra den havde været løsrevet i mange Aar. Niels Juel ansatte Major *Bilenberg* som Kommandant i Visby og gav ham som Besætning 100 Mand af Eskadren og 400 Mand af de medbragte Soldater. Han lod strax Øen befæste paa de Steder, hvor der kunde ventes

*) Kapitulationen blev afsluttet med Slottets Kommandant, *Michael Schultz,* en Tysker, der havde forsvaret sig kækt efter at have ladet sig forlyde med, at han vilde kæmpe til sidste Mand; den bestod af 7 Punkter, som gik ud paa »at en af Portene endnu samme Aften skulde overgives til de belejrende, og at Besætningen maatte marchere ud, efterladende sig al den Krigs- og Mundprovision, som havdes paa Stedet«

Landgang, og sørgede for, at Indbyggerne bleve bevæbnede og organiserede. Endvidere forsynede han Øen med de manglende Levnetsmidler og Salt, der navnlig skulde bruges til det vigtige Fiskeri, og for at erholde dette benyttede han sig af sin Tilladelse til at anholde alle de Skibe, han stødte paa — engelske dog undtagne — naar de vare ladede med Ting, der behøvedes paa Gulland. Dog betalte han alt, hvad han tog fra de forbisejlende Skibe, med gullandske Produkter som Tjære, Tømmer og Brædder, for at ingen Klage skulde indkomme fra de anholdte. Han indsatte en Gullænder, *Thomas Wallenstein,* der var bosat i København, men som var fulgt med Eskadren, til Landsdommer, og alle de øvrige Embeder paa Øen besatte han med indfødte, hvilke Svenskerne bestandig havde udelukket derfra. Efter hans Raad nedsattes den høje Told, som de Svenske havde lagt paa alle Fornødenheder, og mange andre Forbedringer indførtes.

I København ansaa man *Gullands Erobring* for at være af største Betydning, og ogsaa Niels Juel gjorde sig store Forventninger og haabede, at Visby skulde genvinde sin gamle Handelsmagt. Som Belønning for hans udviste Tjeneste udnævnte Kongen ham til Guvernør eller Landshøvding over Øen, uden at han dog behøvede at være der til Stede. Endvidere blev alt det Fyrretømmer, der havde tilhørt den svenske Regering, skænket ham. Til Erindring om Erobringen lod Kongen slaa en *Skuepenge* med hans Brystbillede, omgivet af Sejerstegn, og paa Bagsiden Gullands Vaaben (et Lam der støtter sig til en Standard) med følgende Inskription:

»Ad dominum patriamque redit (Det vendte tilbage til sin Herre og Fædreland).

Den 1ste Maj 1676.«

Under hele den paafølgende Krig forblev Øen i dansk Besiddelse, men maatte desværre ved Freden i Lund atter tilbagegives Sverige.

Om denne Krigsbedrift, som Niels Juel her udførte med en veludrustet og godt organiseret Eskadre, hedder det i et Digt, som findes paa Heltens Gravminde i Holmens Kirkes Kapel:

»Holdt Østersø og bliv et evigvarigt Minde
For Kongens Vaaben, og kræv Gulland selv til Vidne,
Hvor kæk og brav og from Du Herr Niels Juel fornam
Den Tid han bejled til det amalonske Lam!*)
De Kugler, som han til Din Fæstning overkasted'
Med Luevinger var, kun som Soldat at haste
Og blusse lidet for at faa Din Kærlighed;
Men, der Du nægted' den, da blev han fyrig og vred.
Og under Ild og Baal og Brag begyndt' at larme
Imod de Svenske, som med Hjærte, Blod og Arme,
Forfægte vilde Dig med Magt og Herreskjold.
Det hjalp dog ej; thi Juel han tog Dig dog med Vold.«

---

*) Visbys Vaaben var, som omtalt, et Lam med en Standard. Det kaldes her »det amalonske« efter *Amalo,* Goternes Stamfader. Visbys Indbyggere vare stolte af at nedstamme fra Østgoterne.

IX.

Niels Juels Kampe under Bornholm den 25. og 26. Maj 1676.

Allerede den 4. Maj, altsaa kun 3 Dage efter at Gulland var erobret, havde Niels Juel tilendebragt de vigtigste af de Foranstaltninger, han ønskede trufne til Øens Forsvar. Han forlod derfor Visby med sin Eskadre, men maatte paa Grund af vedholdende stormfuldt Vejr forblive til Ankers under Carlsøerne lige indtil den 16. Maj. Her modtog han en fra Kongen afsendt Ordre, som gik ud paa, at han skulde tage Station mellem Bornholm og Rygen og forhindre svenske Troppetransporter.

Forinden han lettede for at staa til Søs, var han imidlertid bleven forstærket med 8 hollandske Skibe, førte af Schoutbynacht *Philip Almonde,* og desuden stødte den danske Admiral Jens Rodsten med 4 Linieskibe til hans Eskadre. Skønt denne derved blev forøget til en Flaade paa 36 Krigsskibe, vare dog Skibenes

Besætninger betydeligt svækkede ved Bemandingen af »Charitas«, den afgivne Besætning til Visby og en Del syge og døde. Niels Juel besluttede derfor at ankre under Bornholm for at landsætte de farligt syge og afvente den begærede Forstærkning.

Imidlertid fik han her den 23. Maj Signal fra sine Forpostskibe, at Fjenden var i Sigte. Niels Juel lod strax Flaaden lette Anker og stod Vester over, holdende sig mellem Ystad og Rygen til Luvart af Fjenden. Vinden var Nordvestlig, og skønt Forpostskibene jagede hverandre, saa Niels Juel dog intet til den svenske Hovedflaade hverken denne Dag eller den næste. Han var imidlertid saa heldig af en hollandsk Kaper »La Famille« paa 5 Kanoner at faa sikre Efterretninger om, at den svenske Flaade talte 25 Linieskibe og omtrent 30 Fregatter og mindre armerede Skibe samt 6 Brandere. De førte i alt omtrent 2200 Kanoner og vare bemandede med 12000 Mand. Disse Talstørrelser ere tagne efter svenske Beretninger, men der er ingen Tvivl om, at Armeringen har været større; thi 2 af de svenske Fregatter, som optraadte under den følgende Affære, og som senere bleve erobrede af de Danske, viste sig at være armerede med langt flere Kanoner, end svenske Forfattere senere have opgivet. Den foran omtalte, hollandske Kaper havde den 23. Maj været inde under Flaaden og erobret en Galliot paa 6 Kanoner »Anna Margrethe«, som tilhørte General Wrangel, og gjort Jagt paa en Brander, hvis Besætning for at undgaa Fangenskab reddede sig i en Baad. Branderen, hvis Navn ikke vides, blev stukken i Brand af de Svenske, inden de forlod den.

Niels Juel var altsaa den svenske Flaade betydeligt underlegen. Han havde kun 18, højst 19 Linieskibe og 8 Fregatter og mindre Skibe, og tilmed vare hans Besætninger, som tidligere er anført, betydeligt

svækkede, men han havde den Fordel fremfor Svenskerne, at han forstod med ualmindelig Dygtighed at manøvrere med en Flaade, medens den svenske Højstkommanderende, Rigsraad, Friherre *Lorentz Creutz,* der tillige var Præsident i Bjærgkollegiet, aldrig før havde tjent til Søs. Derimod var hans undergivne Admiraler *Uggla, Bär*, *Bergenstjerna*, *Clerck* og *Wachtmeister* anerkendte som dygtige og modige Sømænd.

Den svenske Flaade var delt i 4 Eskadrer. Creutz kommanderede selv første Eskadre med Krone i Flaget fra Linieskibet »Stora Kronan«. Dette Skib havde 126 Kanoner og 842 Mands Besætning foruden 250 adelige Lærlinge. Desuden havde han 6 andre svære Linieskibe paa 44—72 Kanoner og 7 Fregatter og mindre Skibe foruden 2 Brandere. Den anden Eskadre, der førte gult Flag, kommanderedes af Admiral Claes Uggla fra Linieskibet »Svärdet« paa 86 Kanoner og 650 Mand. Han havde 5 andre Linieskibe under sig, 8 Fregatter og mindre Skibe og 2 Brandere. Tredie Eskadre med blaat Flag blev ført af Admiral Joh. Bär om Bord i Linieskibet »Nyckelen« paa 84 Kanoner og 445 Mand. Til denne Eskadre hørte endvidere 6 andre svære Linieskine med 50—80 Kanoner og 7 Fregatter og mindre Skibe. Endelig kommanderede Joh. Bergenstjerna den 4de Eskadre, der førte almindeligt svensk Flag, fra Linieskibet »Victoria« paa 76 Kanoner og 471 Mand. Eskadren bestod desuden af 4 Linieskibe og 8 Fregatter og mindre Skibe foruden 2 Brandere. Den øverstkommanderende Admiral var, som tidligere bemærket, aldeles ukendt med Søvæsenet, og det er ret betegnende for de svenske Skibschefer, at 7 af dem havde Titlen af Major.

Først den 25de, da den dansk-hollandske Flaade var $2^1/_2$ Mil Nord for Rygens Nordostkyst Jasmund,

fik Niels Juel den fjendtlige Flaade i Sigte. Den kom ned imod ham for en svag Nordostenvind, og skønt Niels Juel var betydeligt underlegen, og han i sin Instrux havde Ordre til at undgaa Slag med en overlegen Fjende, saa søgte han dog ikke ad Sundet til, men kneb tværtimod tæt til Vinden for at søge at vinde Luven fra Fjenden. Om Eftermiddagen trak Vinden sig til Øst, og den svenske Flaade bar da ned imod den dansk-hollandske. Klokken 9 om Aftenen var Niels Juel 1 Mil Øst for Jasmund, da lod han pludselig Flaaden vende og stod Nordnordost hen Fjenden i Møde. Kort efter kom det til Kamp, under hvilken *Niels Juel gennembrød den fjendtlige Linie* og afskar de 5 agterste Skibe, men da det var tæt Mørke, slap disse bort, og der blev ikke udrettet noget afgørende. Efter at Kanonaden havde varet en Timestid, lod Creutz den svenske Flaade vende, og om Natten stod begge Flaaderne Nordnordost hen under Sejl.

Næste Morgen, den 26. Maj, begyndte Kampen atter Kl. 7. Vinden var imidlertid gaaet til Sydsydost, og begge Flaader holdt snart Øster paa, snart Sydvestover mødende hinanden paa de forskellige Bouge og kæmpende med stor Heftighed Vesten for Bornholm. Nu forsøgte Niels Juel atter at bryde gennem Fjendens Linie, men Svenskerne vare blevne mere forsigtige og holdt denne tæt sluttet. Omtrent Kl. 2 om Eftermiddagen holdt Niels Juel noget over ad Sundet til efter først at have sendt en Brander hen imod det svenske Admiralskib. Til Trods for den stærke Røg blev dog Branderen opdaget i Tide, og der blev fyret lystigt paa den, saa at den drev af. Dog anrettede den saa megen Forvirring i den svenske Flaade, at Fjenden blev liggende opbrast (med bakke Sejl), indtil den danske Flaade i sluttet Linie og med god

Orden havde ankret inden for Falsterbo. Svenskerne gik derpaa til Ankers ½ Mil uden for Trelleborg.

Begge Parter tilegnede sig Sejren, og baade i Sverige og Danmark blev der endog afholdt kirkelige Takkefester for den. Egentlig var det nok os, der var de sejrende; thi, som der staar i en gammel Beretning om Slaget: »Man kunde noksom se, at de Svenske ikke vår saa gesvindige og exercerede som de Danske«. Niels Juel erobrede desuden en svensk Galliot »Kong David minor« paa 10 Kanoner og 29 Mands Besætning, som hørte til Admiral Bergenstjernas Eskadre, og den danske Flaade havde under Kampen kun 50 døde og 15 saarede — Tabet paa svensk Side er ikke angivet, men har rimeligvis været betydeligt større, da flere af Skibene vare slemt tilredte, Saaledes mistede Orlogsskibet »Cæsar« sin Forstang og »Mars« sin Mesansmast.

Desværre viste Hollænderne deres sædvanlige Ufordragelighed efter dette Slag. Schoutbynacht Almonde beskyldte den danske Admiral Jens Rodsten for ikke at have gjort sin Pligt i Slaget, men ved den af Rodsten begærede Undersøgelse oplystes det, at Beskyldningen var ubeføjet, og Almonde maatte give Jens Rodsten en Æreserklæring, hvorefter de i Sagen optagne Forhørs- og andre Dokumenter bleve brændte. I dette Tilfælde viste altsaa Hollændernes Beskyldninger sig at være ugrundede.

Det kan være ret interessant at meddele de svenske Historieskriveres Beretning om dette Slag, da de afvige ikke saa lidt fra de danske. *Tornquist* skriver saaledes i sit »Utkast til svenske Flottans Sjötåg«:

»Om Morgenen den 26de Maj, da den svenske Flaade var passeret Nordhukken af Bornholm, saas den danske Flaade, ført af Admiral Niels Juel, bestaaende af 25 Rangskibe, dels danske, dels hollandske,

foruden 11 Fregatter og andre Fartøjer. En laber Kuling, som den Dag indfaldt, hindrede begge Flaader fra at komme sammen førend Klokken 9 om Aftenen. Afstanden var dog, formedelst Fjendens Afholdning uden for Vatterpasskud, saa stor, at Kanonaden gjorde liden eller ingen Virkning; hertil bidrog ikke lidet den Uorden, hvori den svenske Flaade befandt sig, derved, at Admiral Creutz af Signalbogen havde udelukt Signalerne for: at vende pr. Contramarch, Divisionsvis, og for: at gøre sit Bedste. De, som kunde gætte til Admiralens Skud med ukendte Signaler, havde endda Vanskelighed nok for ikke at stille sig blot formedelst uøvet Mandskab, som end ikke engang var exerceret paa Rheden; Kulingen tog imidlertid til, saa at underste Batteris Porte maatte lukkes.

Heraf hændtes, at intet var afgjort, da Ilden ophørte ved Midnat. Begge Flaader vendte da fra Jasmund.

Følgende Morgen vare de Svenske lige adspredte formedelst en uden Orden anstillet Jagen, saa at, da Vinden om Morgenen gik om til S.S.O., vare ikke flere svenske Skibe samlede end »Venus«, »Svärdet«, »Kronan«, »Krono Solen«, »Jupiter«, »Wrangel«, »Draken«, »Mars«, »Maria« og »Hieronymus«, hvilke formedelst en lykkelig Slagboug fik Fordelen af Vinden og tvang Fjenden til at begynde Ilden Klokken 7. Kanonaden fortsattes nu og da med Heftighed, uden at de agterste, svenske Skibe kunde tage ret Del deri. Man saa allerede beskadigede Skibe i begge Flaader, af hvilke de Svenske drev ned mod Fjendens Linie. Af disse havde »Cæsar« om Natten mistet sin Forstang og »Mars« sin Mesansmast, uden at Fjenden derpaa viste Opmærksomhed; ikke destomindre gav det Admiral Creutz Anledning til at bryde igennem den fjendtlige Linie, endskønt den svenske Flaades

adspredte Beliggenhed burde have givet ham kun lidt Haab om behørig Undsætning imod en aarvaagen og sluttet Fjende. Understøttet af »Draken« og »Jupiter«, havde hans velmente Iver dog den Nytte, at Fjenden fortsatte sin Retræte med flere beskadigede Skibe, hvoriblandt i Særdeleshed det hollandske Admiralskib, som maatte holde af, efter at have mistet sin Storstang.

Admiralerne Uggla og Wachtmeister tillige med Hans Clerck og Horn havde ikke mindre Fremgang paa deres Side mod andre danske Skibe, som havde faaet Luven fra en Del svenske.

Blandt disse sidste var just Major Creutz, som under Røgen lagde om Bord med en dansk Brander. Admiral Creutz var den første, som blev var sin Søns Fare; uvis om Udfaldet, braste han sit Fore-Mersejl paa Stang, og delte saaledes sin Bestyrtning til de øvrige af Flaaden, som ikke kunde fatte Meningen af denne Manøvre, men maatte ifølge Signalbogen gøre samme Bevægelse. Admiral Uggla foer Klokken 3 som snarest om Bord til Rigsraaden, og nogle Timer efter begyndte man igen at forfølge Fjenden, som under en vel sluttet Rangering blev jaget til Falsterbo Rev, uden at nogen havde Fordel. At den svenske Brig »Konning David minor« paa 10 Kanoner blev tagen af et hollandsk 50 Kanonskib, gjorde ingen Fordel eller Forlis, end mindre var det nogen Heltedaad«.

Til denne svenske Beretning kan imidlertid bl. a. bemærkes, at selv om man giver Tornquist Ret i, at Gallioten »Kong Davids« Erobring ingen Heltedaad var, saa er det dog større Heltedaad af en underlegen Flaade at gøre Erobringer fra den stærkere end for denne at miste selv det mindste Fartøj. For øvrigt var »Svenske Falk«, som erobrede Gallioten, *ikke* som Tornquist beretter, et hollandsk 50-Kanonskib, men et

dansk 40-Kanonskib, der tilmed var erobret fra de Svenske paa Wismars Rhed.

Endvidere kunde man bemærke, at det er en besynderlig Maade at forfølge en Fjende paa, som Creutz her skal have brugt, nemlig at ligge 3 à 4 Timer opbrast, indtil den fjendtlige Flaade er 5 à 6 Mil borte og saa først sætte Kurs efter den. Det vidner i al Fald ikke om nogen høj Grad af Iver efter at jage Fjenden.

Flere andre Unøjagtigheder kunne med Lethed paavises, men vi ville lade det bero ved ovenstaaende.

Vi have nu hørt de svenske Beretninger; men Svenskerne lod alligevel ikke til at være saa fornøjede over Slagets Udfald. Det hedder saaledes i en samtidig Beretning om Slaget, »at Kongen af Sverige stod paa Skaane og saa den ganske Action. Hans Majestæt blev meget forundret, fordi hans store Flaade ikke anderledes tumlede de faa og smaa, danske Skibe .... Lørdagen den 27. Maj var Generaladmiral Creutz udi Land hos Kongen af Sverige og klagede, at Admiral Boye, Admiral Berg og andre Kaptajner ikke havde gjort deres Devoir. Hans Majestæt talte disse anklagede haardeligen til, dog pardonnerede han dem denne Gang med Advarsel og Trusel, at de herefter skulde fægte bedre. Kongen befalede, at Admiralerne skulde om Mandagen den 29. Maj angribe Admiral Juel der, som han laa lige udi deres Øjne. Admiral Uggla svarede Kongen og sagde: »Eders Majestæt! Fjenden ligger der udi sin største Fordel inden for de Sandbanker og venter uden Tvivl hastig Secours fra København; der ved de alle Kaasene lige som deres a, b, men vi vide ganske intet om dem. Mit Raad er«, sagde Uggla, »at vi gaa op under Sveriges Side og fortøver der Fjenden, og om saa var, at vi udi Slaget bleve ulykkelige, da kan vi jo retirere os

inden for Skærene«. Dette Ugglas Raad blev for godt anset og efterfulgt«.

Niels Juel havde i denne Affære vist sig som en udmærket dygtig Anfører. Han holdt Fjenden Stangen uden at lade det komme til noget afgørende Slag, trak sig tilbage imod Sundet uden at flygte og dækkede de danske Øer med sin Flaade. At Hollændernes Misundelse paa Niels Juel steg i en betydelig Grad efter disse Dage, kan man ikke undre sig over, og man behøver blot at kaste et Blik paa de hollandske Beretninger om Slaget for strax at indse, at de have vendt op og ned paa Forholdene.

Den svenske Konge overværede, som anført, Slaget som Tilskuer fra et Kirketaarn nær ved Ystad. Han skal have været meget vred over Udfaldet, men han tænkte ganske vist ikke den Gang paa, at hans stolte Flaade nogle Dage senere vilde blive jaget paa Flugt og adsplittet.

Om Niels Juels Kampe under Bornholm hedder det:

»Der Juel de Sejerssejl for Gullands Fæstning hidsed',
Og dem i højen Raa til Kongens Ære tridsed',
Strax Vinden ønskelig med Sejerspalmen gik,
Indtil han ved Bornholm et Ankerstade fik.
Men næste Dagskær fik han udi Syn og Sigte
Den svenske Skibshær, fuld af Mænd, der lysted' figte,
Igennem hvilke Juel sig tvende Gange slog,
Endskjøndt de to for een med Magt imod ham drog.
Paa begge Sider var der Manddom, Mod og Hjærte,
Hver for sin Konge stod blandt Lynild, Død og Smerte;
Dog vilde Gud, at Juel Søkronen skulde faa
Og ind til Køgebugt med Pris og Ære gaa.«

X.

Cornelis Tromp bliver dansk Generaladmiral.

Allerede i nogen Tid havde Niels Juel vidst, at den hollandske Admiral, *Cornelis Tromp* skulde have Overkommandoen over den danske Flaade. Det var allerede meddelt ham i et Brev den 17. Maj, hvori der stod: »Kongen forsikrer Admiral Niels Juel om bestandig kongelig Naade i Henseende til hans beviste tro Tjeneste, men tilmelder, at Generaladmiral Cornelis Tromp skal kommandere Flaaden i Østersøen en chef.«

Skønt man i København længe havde vidst dette, maa dog Efterretningen herom have grebet Niels Juel stærkt, og han er sikkert bleven bitter over den Skuffelse, der atter var bleven ham beredt. For 13 Aar siden var han den næstøverste i Flaaden, saa viste Kurt Adelaer sig og sprang ham forbi. Nu var Kurt Adelaer død og Niels Juel atter den første efter Rigsadmiralen. Han havde paa forskellig Vis ladet se, at

han forstod at føre en Flaade trods nogen, kommandere Landgangsexpeditioner og kæmpe bravt til Lands. Men nu kom Hollænderen Tromp og blev sat over ham. Det var i Sandhed haardt. Imidlertid var Niels Juel ikke alene den modige og dygtige Mand, men han var i høj Grad beskeden, og han havde langt mere Takt, end man var vant til at vente af Folk paa den Tid. Til Rigsadmiral Henrik Bjelke skrev han da følgende Brev, medens han laa til Ankers under Bornholm den 22. Maj:

»Som jeg ser af den Kopi, Eders Excellence mig haver tilskikket, at Hans Maj. allernaadigst haver antaget Tromp for General Admiral og at kommandere Flaaden i Østersøen, saa vil jeg ikke ønske højere, end det kunde henstrække til Hans kongl. Maj. Tjeneste. Men jeg havde dog bleven i den Forhaabning, at jeg for en 20 Aars Tjeneste, som jeg nu haver været Admiral, havde været saa lykkelig at avancere noget videre frem, eftersom Eders Excell. vel er vitterlig, at jeg aldrig haver skaanet min Hud til kong. Majst. Tjeneste, enten i Belejring, Udfald og anden Occasion i Søen, og alt det jeg haver gjort, haver været i Henseende til Hans Majst. Tjeneste og at erlange Ære mere end Penge; det Eders Excell. forsikrer mig udi Eders Skrivelse, at jeg haver en naadig Herre, saa maa Eders Excell. forlade sig til, hvis jeg ikke havde den Forhaabning, at Hans Majst. skulde være mig saa naadig, ogsaa engang at avancere mig, skulde jeg ikke begære at blive en Time, men forhaaber, at naar det kommer til Action engang, skal jeg lade se den Troskabs Pligt, som jeg er Hans Majst. skyldig, og gøre lige saa meget som en Anden, der vinder 10 Gange saa mange Penge som jeg. Ellers formoder jeg, at Eders Excell. ville forsikre Hans Majst. om altid at

have en tro Tjener i mig, der ikke skal spare Liv og Blod til Hans Majst. Tjeneste.«

Hvem var da denne udmærkede Mand, som man nu foretrak til Højstkommanderende over den dansk-norske Flaade i Stedet for den brave, danske Sømand Niels Juel?

Cornelis Tromp var Søn af den store, hollandske Admiral Martin Tromp, som vi tidligere have omtalt. Han var i sit Fædrelands Tjeneste avanceret til Kontreadmiral og havde i Middelhavet vist sig som en dygtig Skibschef. I 1665 avancerede han til Viceadmiral og deltog i Krigen mod England under Opdam. Da denne tilsatte Livet i et Slag, under hvilket hans Admiralskib sprang i Luften, blev Cornelis Tromp Løjtnant-Admiral og fik midlertidig Kommandoen; men da Ruyter kort efter kom hjem, blev denne sat over ham. Tromp, der var en ærekær, men temmelig hidsig Mand, vilde ikke finde sig heri, men forlangte sin Afsked. Dog lykkedes det foreløbig at stille ham tilfreds, og han fik derpaa Kommandoen over en Del af Flaaden under Ruyter. Imidlertid varede det ikke længe, før Uenigheden atter brød løs, og de to Admiraler beskyldte hinanden gensidig for ikke at have ydet den tilbørlige Understøttelse i Slaget. Men nu var det forbi med Generalstaternes Taalmodighed, de afskedigede Tromp, hvem Kongen af Frankrig derpaa søgte at vinde for sin Flaade. Imidlertid forsonede Tromp sig nogle Aar senere atter med Ruyter og blev i 1673 genindsat i sin Stilling som hollandsk Løjtnant-Admiral. Han var altsaa aabenbart en overordentlig vanskelig Mand at omgaas, han var stolt og opfarende og raa og plump i sin Fremtræden. Men han var en modig og dygtig Mand, som var sin Post voxen og blev beundret af sine Matroser. En af Grundene, hvorfor han ikke kom i fransk Tjeneste, skal netop have været den, at hele

hans Optræden var lige det modsatte af en Franskmands.

Hvorfor blev nu denne Mand sat i Spidsen for den dansk-norske Flaade? Ja, Grunden hertil maa nærmest søges i den Omstændighed, at Tromp var en europæisk berømt Mand, og at man ved at sætte ham i Spidsen for den danske Flaade havde mere Udsigt til, at Hollænderne og Danmarks øvrige allierede vedbleve at betale Subsidierne; thi der vilde da være større Sandsynlighed for, at der blev udrettet noget til Søs, end om Niels Juel, der var en i Europa ubekendt Admiral, blev Flaadens Højstkommanderende. Tromp var en Mand, der havde indhøstet stor Erfaring gennem mange store Søslag, Niels Juel havde ganske vist ogsaa vist sig som en erfaren og dygtig Anfører; men hans væsentligste Uddannelse var dog den, han havde faaet som Admiral paa et Orlogsværft, hvor han havde gjort god Fyldest, men ikke vundet nogen europæisk Berømmelse. Kort sagt, Grunden til, at Christian den Femte, eller rettere Griffenfeldt, bestemte sig til at vælge den fremmede, hollandske Admiral som Øverstkommanderende, var en ren politisk.

For 21 Aar siden havde Tromp været i København. Han var i 1655 bleven »caresseret og trakteret og regaleret« her. Man havde foranstaltet Turneringer til Søs for hans Skyld samt Sælhunde- og Bjørnejagter og andet mere, og nu i 1676, da han kom til København, blev han modtagen som en Konge. Hele Flaaden saluterede til Ære for ham, Matroserne paa Fartøjerne roede med blottede Hoveder, og der var saadant Opløb for at se den fremmede, at han nær aldrig var naaet op til Slottet. Her blev han modtagen med stor Pragt, han blev udnævnt til Generaladmiral og fik Sæde i Admiralitetet næst efter Henrik Bjelke. Hans Gage bestemtes til 8000 Rdlr. om Aaret foruden 500 Rdlr.

maanedlig i Kostpenge. Niels Juels Gage var paa den Tid kun 2250 Rdlr., og han havde 300 Rdlr. maanedlig i Kostpenge.

Efter at Niels Juel havde modtaget den kongelige Meddelelse om, at Tromp skulde overtage Kommandoen over den danske Flaade, skrev han følgende Brev den 29. Maj:

»Hvad og Eders Kongl. Majst. allernaadigst har behaget at formelde om den med Hr. General Admiral Tromp allernaadigst gjorte Anordning, saa forsikrer jeg Eders kongl. Majst. allerunderdanigst, at som mit eneste Øjemærke og Henseende altid haver været, og herefter uforanderlig til min Død være skal til Eders kongl. Majst. Tjenestes Befordring, saa skal jeg ej aleneste derudi, men og udi Alt andet med skyldigste Underdanighed og Respekt vide Eders kongl. Majst. allernaadigste Befaling at efterleve. Ønsker alene den gode Gud, som hidindtil saa underlig Eders kongl. Majst. retfærdige Vaaben haver velsignet, os fremdeles vil bistaa, saa haaber jeg næst Guds Hjælp i Gjerningen at vise, at mig til Eders Majst. Tjeneste hverken paa Mod eller Villie skal fattes.«

Hollænderen Cornelis Tromp var nu altsaa bleven dansk Generaladmiral, og det er klart, at det hollandske Parti i Marinen ved denne Udnævnelse fik en farlig Tilvæxt.

XI.

Søslaget ved Øland den 1. Juni 1676.

Den nye Generaladmiral hejste sit Flag den 9. Maj paa Linieskibet »Christianus Quintus«, som sammen med flere danske og hollandske Orlogsskibe laa sejlklart ved Københavns Rhed og kun ventede paa de sidste Skibe af den Flaade, som Generalstaterne havde stillet til Danmarks Disposition i Krigen mod Sverige. Da man imidlertid nu kunde vente, at Niels Juel efter Slaget ved Bornholm og det mesterlige Tilbagetog til Falsterbo, som han havde udført, vilde blive angreben af den langt overlegne, svenske Flaade, befalede Kongen Tromp at afgaa med de sejlklare 5 danske og 4 hollandske Krigsskibe foruden 2 Brandere og 1 Galliot.

Om Aftenen den 26. Maj gik Admiral Tromp under Sejl fra København, og om Aftenen den 27. forenede han sig med Niels Juel og overtog Kommandoen over den samlede Flaade. Da enkelte af Niels Juels Skibe havde taget Skade i Slaget den 26., bleve disse hurtigst muligt reparerede, Flaaden blev inddelt, Ordrer ud-

stedte, og endelig den 30. Maj lettede hele Flaaden ved Daggry.

Den forenede dansk-hollandske Flaade bestod af:

Avantgarden.

1.	Lskb.	Churprindsen	76 Kan.,	Adm. Niels Juel.
2.	—	Christianus Qvartus	56 —	Viceadm. Chr. Bjelke.
3.	—	Gyldenløve	56 —	Scoutbyn. Peder Morsing.
4.	—	Anna Sophia	56 —	Kaptn. Hans Hardenbrock.
5.	—	Delmenhorst	46 —	— Jan Elers.
6.	—	Nellebladet	54 —	— Floris Carstensen.
7.	—	Kjøbenhavn	50 —	— Søren Orning.
8.	—	Lindormen	50 —	— Cornelius de Witt.
9.	Fregat	Antonette	34 —	— Jens Jensen.
10.	—	Hummeren	37 —	— Johan Behn.
11.	—	Svenske Charitas	32 —	— Jan Fock van Embden.
Brander		Stokfisken		Kommand. Hans Heldorn.
—		Abrahams Offer		— Peder Andersen.
Snauen		De fire kronede Lillier		Ltn. Niels L. Barfod.

Corps de bataille.

12.	Lskb.	Christianus Qvintus	86 Kan.	Genadm. C. Tromp.
13.	—	Tre Løver	60 —	Adm. J. Rodsten.
14.	—	Ostergo*	60 —	Viceadm. Berent de Vries.
15.	—	Charlotte Amalie	54 —	Schoutbyn. Mathias Phil·
16.	—	Enighed	62 —	Kapt. Jacob Hoeck.
17.	—	Fredericus Tertius	60 —	— Jan Encoert.
18.	—	Svenske Falk	40 —	— Johan Schinckel.
19.	—	Christiania	54 —	— Andreas Dreyer.
20.	—	Campen	44 —	— Hans Hartwig.
21.	Fregat	Frisia*	36 —	— Croon.
22.	—	Havmanden	34 —	— Peder Madsen.
23.	—	Havfruen	24 —	— Cornelius M. Boomfeldt.

24. Fregat Spraglede Falk	16 Kan.	Kapt. Peder Carlsen Wleugel.
1 Kreiert	4 --	
Brander Louys*		Kommand. Peder Besançon.
— T'Hoen*		— Willem Willemsen.
Galliot Komp. Gerritz.*		
— Rokke*		

Arrieregarden.

25. Lskb. Delft*	62 Kan.	Adm. Philip Almonde.
26. — Waesdorp*	68 —	Viceadmiral van der Heuvel.
27. — Dortrecht*	45 —	Schoutbynacht van der Poort
28. — Ackerboom*	60 —	Kapt. Daniel Elsevier.
29. — Gideon*	60 —	— Abraham van Zill.
30. — Justina*	64 —	— Wynbergen.
31. — Northolland*	44 —	— Dekker.
32. — Caleb*	40 —	— Jan Croock.
33. Fregat Uttrecht*	38 —	— Barent Rees.
34. — Hvide Falk	28 —	— Cort Müller.
35. — Lossen	28 —	— Jan Hugo Barner.
Brander Leonora*	» —	Kommand. Peder Bockkes.
Snauen Perle*	8 —	— Jan Steen.
Galliot*		Thimotheus Altri.

I alt 25 Linieskibe, 10 Fregatter, 5 Brandere og 6 Smaafartøjer armerede med tilsammen 1727 Kanoner. De med * betegnede Skibe ere hollandske.

Som tidligere nævnet bestod den svenske Flaade, anført af Baron Lorentz Creutz af 25 Linieskibe og 30 Fregatter og mindre Skibe med tilsammen mindst 2200 Kanoner (ifølge en samtidig Opgivelse 2510 Stykker) og 12000 Mands Besætning. Ifølge svenske Opgivelser bestod den svenske Flaade i alt af følgende Skibe, inddelte paa følgende Maade:

Første Eskadre med Krone i Flaget:

1.	Lskb. Stora Kronan	126 Kan.	1100 Md.	Rigsrd. Creutz.
2.	— Krono Solen	72 —	465 —	Adm.-Ltn. Hans Clerck.
3.	— Wrangel	60 —	431 —	Major Gustaf Horn.
4.	— Draken	64 —	326 —	Major Gustaf Sparre.
5.	— Hercules	54 —	254 —	Kapt. Edenberg.
6.	— Neptunus	44 —	208 —	— Grønwald.
7.	— Maria	44 —	189 —	
8.	Fregat Sundswall	32 —	148 —	— Qvikelberg.
9.	— Phoenix	32 —	144 —	
10.	Brig Enhörning	16 —	50 —	
11.	Arm. Skib Perlan	18 —	90 —	
12.	— Trebröder	12 —	85 —	
13.	— Mjøhunden	10 —	32 —	
14.	— Sjö-Hästen	8 —	26 —	

Branderne Jacobus og Svanen.

Anden Eskadre med gult Flag.

15.	Lskb. Svärdet	86 Kan.	650 Md.	Adm. Claes Uggla.
16.	— Mars	72 —	416 —	Major Fr. Taube.
17.	— Mercurius	66 —	424 —	— Johan Creutz.
18.	— Hieronimus	70 —	410 —	Kmd. Dynkarck.
19.	- Svenska Lejonet	46 —	223 —	— Coijet.
20.	— Götheborg	48 —	218 —	Kapt. Fr. Lou.
21.	Fregat Frederica Amalia	32 —	171 —	— Rosenfeldt.
22.	— Uttern	28 —	190 —	
23.	Brig Järnvågen	16 —	173 —	
24.	— Ekorn	6 —	29 —	
25.	Arm. Skib Flygande Wargen	36 —	216 —	
26.	— Charitas	8 —	31 —	
27.	— Råbåcken	8 —	12 —	
28.	— Posthornet	8 —	22 —	

Branderne Drufvan og Roklitan 15 Md.

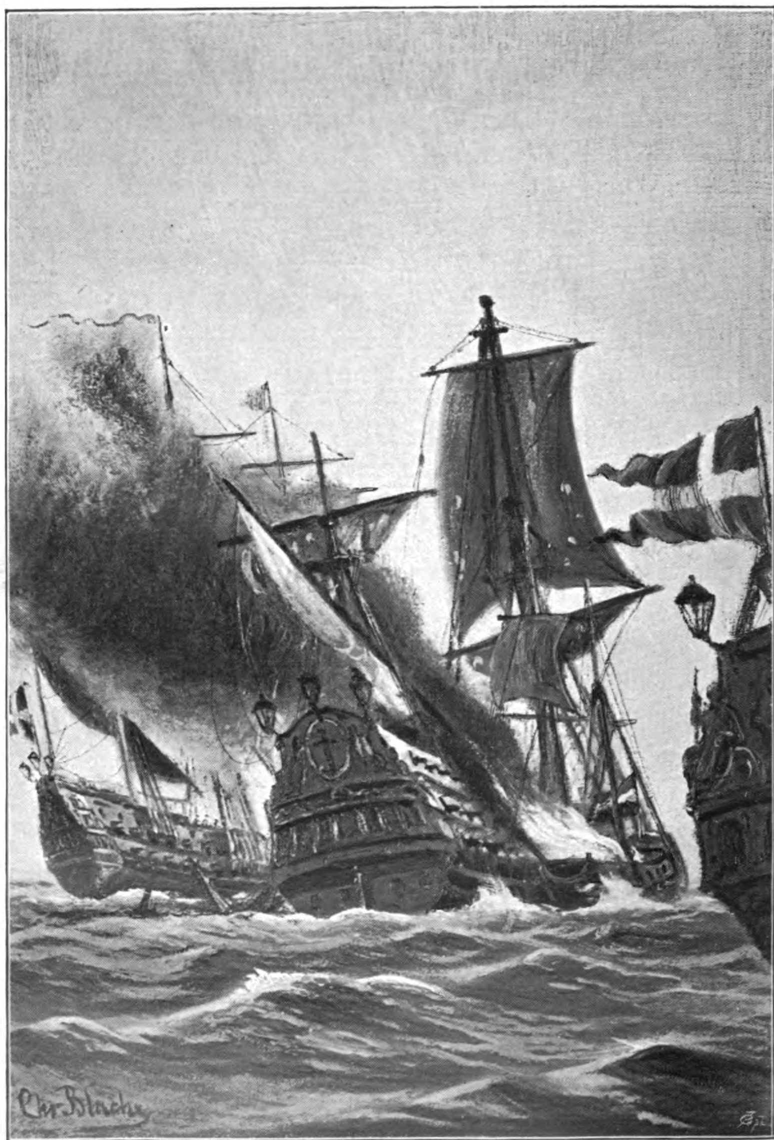
Tredie Eskadre med blaat Flag.

29.	Lskb. Nyckelen	84 Kan.	445 Md.	Adm. Joh. Bär.
30.	— Äplet	80 —	473 —	Adm. Ltn. Boye.
31.	— Saturnus	64 —	376 —	Major Joh. Clerck.
32	— Cæsar	56 —	247 —	Kmd. Eric Person.
33.	— Wismar	54 —	222 —	Kapt. Appelboom.
34.	— Riga	54 —	222 —	— Grönwall.
35.	— Compagnie Solen	50 —	193 —	— John Baumann.
36.	Fregat Hjorten	52 —	143 —	
37.	— Postillon	20 —	92 —	
38.	Brig Leoparden	12 —	63 —	
39.	— Gripen	6 —	24 —	
40.	— Sjömannen	4 —	16 —	
41.	Arm. Skib Salvador	32 —	144 —	
42.	— Constantia	30 —	137 —	

Fjerde Eskadre med almindeligt svensk Flag.

43.	Lskb. Victoria	76 Kan.	471 Md.	Adm. Joh. Bergenstjerna.
44.	— Venus	62 —	408 —	Adm. Ltnt. Wachtmeister.
45.	— Jupiter	68 —	396 —	Major Werner v. Rosenfelt.
46.	— Carl XI.	56 —	347 —	Major Olof Berg.
47.	— Spes	48 —	225 —	Kapt. N. Taube.
48.	Fregat Abraham	36 —	146 —	
49.	— Nordstjernan	32 —	145 —	
50.	— Trumslagaren	32 —	129 —	
51.	Brig Elisabeth	12 —	106 —	
52.	— Fortuna	12 —	53 —	
53.	Ar. Skib Konung David	26 —	142 —	
54.	— Konung David min.	10 —	29 —	
55.	— Anna Margareta	6 —	22 —	

Branderne Diedrich og Jägaren 23 Md.

EPISODE AF SØSLAGET VED ØLAND DEN 1. JUNI 1676

„SVÆRDET" SPRINGER I LUFTEN

EFTER MALERI AF CHR. BLACHE

COHENS BOGTRYKKERIER

I alt 25 Linieskibe, 9 Fregatter, 21 Brigger og armerede Skibe samt 6 Brandere, hvilket altsaa passer godt med de foran angivne Oplysninger, idet dog nu erindres, at Gallioten Kong David minor paa 10 Kanoner var erobret af Niels Juel under Bornholm.

Den svenske Flaade var os saaledes ikke blot overlegen i Kanonantal og en hel Del mindre, armerede Skibe, men tillige derved, at dens Linieskibe vare langt større end vore, idet Admiralskibet førte 126 Kanoner og havde i alt 1100 Mand om Bord, 7 andre svenske Skibe havde 70—86 Stykker Skyts, medens vort største Skib, Linieskibet Christianus Quintus, kun var armeret med 86, og foruden det var kun et eneste af vore Linieskibe, nemlig Niels Juels Flagskib Churprindsen paa over 70 Kanoner.

Efter at den danske Flaade havde passeret Falsterbo, fik man Fjenden i Sigte. Svenskerne sejlede Øster paa, det var ikke muligt at indhente dem, og den 31. Maj om Morgenen vare de ude af Sigte. Flaaden havde nemlig faaet Ordre af Karl den Ellevte til at undgaa Slag, indtil den var saa nær Skærgaarden, at den kunde søge Tilflugt der. Tromp lod da 7 Fregatter formere Linie paa en bestemt Kompasstreg og jage Svenskerne, og det lykkedes da ogsaa at faa Underretning om, hvor de vare, saa at den danske Flaade ved Middagstid atter fik dem i Sigte. Generaladmiralen gav da Signal til, at enhver skulde forfølge efter bedste Evne, og nu begyndte en voldsom Jagt Øster efter under forceret Sejlføring. Vinden var da vestlig, meget stiv Kuling og svære Byger. Jagten gik hen imod Ølands Østkyst under et saa stærkt Pres af Sejl, at flere Skibe sejlede Stænger og Merseræer over Bord.

Den 1. Juni om Morgenen vare Svenskerne ved Sydenden af Øland, og Tromp selv var da med sit velsejlende Flagskib »Christianus Quintus« sammen

med enkelte andre Danske kommen den fjendtlige Flaade saa nær, at Ilden kunde aabnes. De Danske kneb tæt under Øen, og Admiral Uggla, som nu troede at kunne afskære nogle af vore Skibe, begærede derfor Tilladelse til at vende. Admiral Creutz gav da hele sin Flaade Ordre til at vende og gjorde selv Begyndelsen med sit Skib »Stora Kronan«. Men i Stedet for først at mindske Sejl, drejede han til Vinden med alt til, hvad trække kunde, og Admiralskibet hev derfor voldsomt over for Vindens Pres. Skibet var tilmed meget rankt og saa let ballastet, at det efter de svenske Beretninger laa 7 Fod lettere paa Vandet end det foregaaende Aar (dette turde dog være noget overdrevent), tilmed fik det en stiv Byge, under hvilken Vandet strømmede ind ad de læ Kanonporte, som man havde glemt at lukke. Derved kulsejlede det store Skib tværs af Hultersta Kirke. Der kom Ild om Bord, som udbredte sig til Krudtmagasinet, og »Stora Kronan« sprang kort efter i Luften. Kun 40 Mand bleve reddede, Admiral Creutz og hans Søn sprang over Bord og druknede, og alle de 250 unge, adelige Mænd, som tjente om Bord som frivillige, druknede ligeledes. Ifølge en samtidig Beretning skal en af Grundene til Ulykken have været den, at Kanonerne ikke vare surrede, da Skibet drejede til Vinden, saa at de slog sig løs og rullede ned i Læ, samtidig skal der være kommet Ild i Skibet ved, at en tændt Lunte faldt ned i noget Krudt, som derved antændtes. Skibet siges at have ført 134 Metalkanoner, »som alle vare Trophæer, tagne med Sværdet fra andre Fyrster og Potentater.«

»Stora Kronans« Kuldsejling og paafølgende Brand bragte stor Uorden i den svenske Flaade. Uggla, der nu var den Øverstkommanderende, maatte vende for Vinden, og han holdt modig Stand; men de fleste af de øvrige svenske Skibe satte Øster efter med alt, hvad

trække kunde. Tromp lagde sig med »Christianus Quintus« paa den ene Side af Ugglas Admiralskib »Svärdet«, der førte 86 Kanoner og havde 650 Mands Besætning, og Niels Juel, som imidlertid var kommen til med »Churprindsen«, lagde sig paa den anden Side. I halvanden Time sloges »Svärdet« og dets Sekundant med Niels Juel; da faldt »Svärdets« Stormast, og den tapre Admiral Uggla maatte stryge og begære Kvarter. I samme Øjeblik nærmede den hollandske Brander »T'Hoen«, der førtes af den hollandske Kommandør *Willem Willemsen*, sig. Skønt begge Admiralerne søgte at forhindre det, og der blev signaliseret og raabt til Branderen, at Svärdet havde strøget, lagde den dog paa Siden af Skibet og sprængte det i Luften. Uggla sprang i Søen for at frelse sig, men han druknede, skønt der skal være gjort Forsøg paa at redde ham af en dansk Baad; men umiddelbart førend han strøg sit Flag, skal han have udraabt: »Naar saa man nogen Sinde en Ugle blive tagen ved højlys Dag?« Kun 52 Mand bleve reddede, men inde fra Land saa man til langt ud paa Natten Genskinnet af Luerne. Da vare mindst 7 store Skibe ødelagte, og Resten af Flaaden paa vild Flugt. Foruden »Svärdet« holdt 3 Skibe længe ud, det ene undkom, men de 2 andre erobredes. Endvidere bleve 2 andre Orlogsskibe erobrede under Flugten, og et stort Linieskib paa 80 Kanoner »Äplet« forliste under Indsejlingen til den svenske Skærgaard.

Niels Juel angiver i sin Rapport Fjendens Tab til 7 Skibe foruden Jagter og Gallioter, derimod findes ingen Opgivelse af det Antal døde og saarede, vor Flaade havde under dette Slag. Admiral Tromp har meddelt, at han havde 100 døde og saarede om Bord paa »Christianus Quintus«, og er dette rigtigt, maa han have bestaaet en frygtelig Kamp. Det er dog rimeligere at antage, at Tallet er sat for højt. Tabet

af Mandskab paa svensk Side har næppe været under 3000 Mand, 3 svenske Admiraler tilsatte Livet, og der blev gjort 600 Fanger.

I en Rapport til Rigsadmiral Henrik Bjelke beklager Niels Juel, at han paa Grund af Proviantmangel og daarligt Vejr ikke har kunnet komme ind i de svenske Skær for at opsøge Resten af Flaaden, og han fortsætter: »Det er ikke min Skyld, at vi jo gærne skulde været i Skærene, eftersom jeg fastelig tror, at vi skulde have jaget de Svenske en saadan Feber paa Hals, at alle de Doctores i Stockholm ikke skulde været gode for at kurere dem i Aar og Dag igen. Vi faar saa have Patience, efterdi det ikke er sket. Jeg haver ligget en 4 Dages Tid ved Sengen, men dog Gud være lovet er nu op igen, og det intet andet end af Viderværdighed og Fortræd, saa en ærlig Mand maa fortære sit Blod i sit Liv, at man maa se, at vores gode Konges Tjeneste er gaaen i dette sidste Slag saa slet til. Hvad Skibe de Svenske have mist, kan jeg ikke fuldkommen skrive, eftersom Flaaden siden ikke haver været samlet; igaar var en Engelskmand her ombord, som for 4 Dage var sejlet ud af Skærene, som beretter, at han haver set 22 Skibe indkommen, og at det Skib »Rigens Æble« i Indløbet var falden omkuld paa en Klippe, saa det er en ond Omen, at de paa en Tid haver mist Kronen Sværdet og Æblet, og haver han set en hel stor Skib og 2 Gallioter med en Skude staaet under Øland, som nok skal være den Vice-Admiral jeg sidsten skrev, hvilket er et Skib paa 80 Stykker«.

Naturligvis indsendte ogsaa Admiral Tromp en Rapport om Slaget, og denne udmærker sig ved, at han kun omtaler sig selv og sine hollandske Skibe og Officerer; kun paa Slutningen af Rapporten, der naturligvis er skrevet paa Hollandsk, nævner han Niels

Juels Navn og omtaler ham paa følgende Maade — i Oversættelse lyder det saaledes:

»— — — Dengang havde vi ogsaa taget en Fregat paa 16 Kanoner og en Jagt paa 6 Kanoner foruden det, som Admiral *Niels Juel*, der med sin Eskadre ikke har været samlet med os siden sidste Bataille, kan have taget. — — —.«

Det var ikke saa underligt, at Niels Juel ikke havde været samlet med de andre; thi det var ham, som med sin Eskadre forfulgte Fjenden, medens Tromp søgte tilbage til Køgebugt for at reparere. Han blev imidlertid nødt til paa Grund af stormende Vejr at holde krydsende Østen for Bornholm, og først den 8. Juni kom Niels Juel tilbage med sin Eskadre og stødte til ham under Godske Sand. Angaaende de Svenskes Forlis i dette Slag er der nogen Uoverensstemmelse. Nogle svenske Forfattere angive 12 Skibe, Niels Juel siger 7. I alt Fald mistedes følgende Skibe:

Kronan	126	Kan.	1100	Mand.	Sank i Slaget.
Svärdet	86	—	650	—	Erobret og opbrændt.
Äplet	80	—	473	—	Sank efter Slaget.
Neptunus	44	—	208	—	Erobret.
Jernvågen	44	—	173	—	Erobret.
Enhjørningen	16	—	50	—	Erobret.
Ekhornet	6	—	29	—	Erobret.

Hertil komme endnu de landsatte Skibe, af hvilke nogle forliste. Et blev opbrændt af Svenskerne selv.

Desværre brød Misundelsen mellem Danske og Hollændere ud i lyse Luer efter dette Slag. Hverken Niels Juel eller Tromp vare tilfredse med Chefernes Optræden og beskyldte hinanden for ikke gensidig at have ydet tilstrækkelig Understøttelse under Kampen. Den hollandske Branderkaptajn, som var Skyld i, at »Svärdet« sprang i Luften, blev strax sat i Bolt og

Jærn om Bord paa Admiralskibet og skal være død nogle Dage senere, og flere andre Officerer bleve arresterede for ikke at have gjort deres Pligt. Men Sejren var fuldstændig, selv Fjenden maatte indrømme det, der blev holdt Takkefester i Danmark, og en Skuepenge blev præget,· paa hvilken man ser »Stora Kronan« kæntre, med følgende Indskrift: Pietas et Justitia Victoriam coronant (Fromhed og Retfærdighed krone Sejren) 1676. Paa den anden Side findes Kongens Brystbillede.

Medaille, præget i Anledning af Slaget ved Øland.

Den svenske Konge bar Ulykken som en Mand. Han skrev kort efter: »Vi erkende med Ydmyghed Guds Tilskikkelser i den Modgang, vi og vore Vaaben have prøvet i disse Dage. De komme fra den Almægtiges Haand, og han kan forandre dem lige saa hurtigt, som han har sendt os dem. Gid vort Mod og vore Hænder i Tillid til den Højeste og til Retfærdigheden af vor Sag ikke maa slappes«.

Resultatet af Slaget var altsaa det, at Svenskerne ikke mere turde vove sig ud, og at der blev erobret nogle Skibe. Af disse blev et Linieskib »Neptunus«

taget af Niels Juel, men inden han fik Lejlighed til at besætte det, havde et hollandsk Skib bemægtiget sig det. Nogle af de erobrede Skibe bleve indlemmede i den danske Flaade, andre bleve solgte. Et Skib »Jernvågen« blev saaledes vurderet til 5000 Rdlr., men indbragte ikke nær saa meget ved Auktionen. Admiralerne fik naturligvis de fleste Prisepenge og derefter aftog Fordelingen nedefter. Men størst Betydning havde det dog, at nu kunde den danske Hær endelig gøre Landgang i Skaane, efter at Flaaden fuldstændig havde ryddet Farvandene og tilkæmpet sig Overmagten paa Søen.

Søslaget ved Øland og den derved vundne Sejr er en af de smukkeste Kampe, som den danske Flaade har at opvise. Det hedder herom i et af Digtene paa Niels Juels Mindesmærke:

»Du mindes Øland! der at Søen om Dig brændte,
Og Nordens Flaader Du vel fra hinanden kendte,
Da Tromp og Juel og Creutz og Uggla sammen brød,
Saa Himlens Tordenild kom ud af deres Skød,
Da Skibet Kronan sprang med Creutz i Luft og Lue
Med mer end tusind Mand. Dog lod ej Uggla kue
Sin Tapperhed, men bandt med Tromp frimodigt an;
Men Juel stod ærligt bi, som han var altid van,
Til Uggla saa sit Sværd, det store Skib, at brænde
Og fire andre gaa den danske Flok til Hænde;
Saa rømte han udaf den blodiblandte Strand,
Og Juel han holdt sig her som en fuldkommen Mand.«

Kong Christian den Femte var meget fornøjet med Udfaldet af Slaget. Han skrev Breve saavel til Tromp som til Niels Juel, hvori han roste deres Tapperhed og Troskab og forsikrede dem om sin kongelige Bevaagenhed.

XII.

Ystad erobres. Hæren gør Landgang i Skaane.

Efter at den dansk-hollandske Flaade havde foretaget de nødvendige Reparationer paa de Skibe, der havde lidt mest i Slaget ved Øland, blev der atter krydset i den østlige Del af Østersøen; men Svenskerne vovede sig ikke mere ud, ja der herskede endog stor Forstyrrelse i Fjendens Land. I et Brev fra Stockholm hedder det den 7de Juni: »at hasardere en Bataille før Flaaden er bleven renset for de letfærdige Kommandører og Officerer vilde ikke være tilraadeligt for os. Alt er blottet, der er ikke sørget for noget, ingen Ordrer, ingen Methode. Gaar Fjenden i Land med 3000 Mand, er der Fare for, at alle, høje og lave, flyr.«

Endelig samledes den 20. Juni hele den allierede Flaade paa Køge Bugt, hvor Kong Christian den Femte var om Bord i Admiralskibet, og hvor Planerne om

Flaadens Optræden for at støtte Hærens paafølgende Landgang aftaltes. Det var først *Ystad,* der skulde indtages. Beboerne her og i Omegnen vare sikkert de Danske hengivne, ja et af Regimenterne, det saakaldte grønne Regiment, havde endog skikket Bud til de Danske, at det gerne vilde have dem til Herrer igen. Bønderne i Omegnen fik Krudt og Kugler af de Danske og hjalp paa bedste Vis med til Indtagelsen. Hovedangrebet mod Ystad blev ført den 27. Juni. Aftenen i Forvejen havde Niels Juel sendt en Løjtnant ind mod Land for at opmaale Farvandet. Han gik derefter om Morgenen om Bord til Tromp for at aflægge Rapport, hvorefter Planen for Foretagendet blev udkastet. De lettere Fregatter nærmede sig paa Falkonetskuds Afstand, Skydningen begyndte, og om Eftermiddagen landsattes Mandskab. Svenskerne havde 150 Mand Fodfolk og 700 Dragoner at stille op mod den danske Flaades Landgangstropper. De svenske Ryttere angreb, men bleve hurtigt slaaede tilbage og mistede 150 Mand, og kort efter blev Byen tagen.

Niels Juel var personlig med ved denne Lejlighed, og han skriver i den Anledning til Rigsadmiral Henrik Bjelke: »Det er ikke raadeligt at slaa sine Børn ihjel; thi man ved ej, hvad deraf kunde blive. For 8 Dage var jeg Admiral, og nu er jeg en Adjutant, Proviantforvalter og Ingeniør, saa at jeg kan prætendere af H. Majst. Gager for 3 eller 4 Charger .... Kanske jeg bliver og en Oberst over et Par hundrede Dragoner at oprette, saa at jeg kan faa adskillige Tjenester her«. Det er tydeligt, at Niels Juel ikke har været henrykt over Tromps Overkommando.

Da den svenske Flaade stadig ikke viste sig, blev Landgangen i Skaane besluttet. Den 29. Juni 1676 steg den danske Hovedstyrke i Land ved Fiskerlejet *Rå* i Nærheden af Helsingborg efter at være overført

af Admiral Marquor Rodsten. Mandskabet i Fartøjerne tøvede et Øjeblik med at lande af Frygt for, at Svenskerne skulde ligge i Baghold inden for Stranden; men da kom en Kvinde løbende ned til Kysten og vinkede ad dem, idet hun raabte: »Kom her hen, kom her hen! Her er ingen Fare. Svenskerne ere alle dragne ad Ystad til.« En af Heltene fra Københavns Belejring, *Niels Rosenkrands,* var en af de første, der steg i Land, og Dagen efter var hele Hæren, 16000 Mand stærk, udskibet. Nu gik det rask fremad med Skaanes Erobring, og det varede ikke længe, inden hele denne gamle Landsdel atter var i vore Hænder. Den 3. Juli overgav Helsingborg By sig, ved hvilken Lejlighed Niels Rosenkrands faldt, da han steg op paa et Brystværn for at overse Omegnen. Han blev ramt i Hovedet af et Skud og udaandede kort efter. »Han var en tapper Kriger og en Hædersmand, en Hader af Falskhed og Forstillelse, trofast og godgørende, Fædreland og Konge særdeles hengiven«. Maanedsdagen efter faldt Landskrona og den 15. August Christiansstad.

Imidlertid havde man atter i den danske Flaade været misfornøjet med Hollændernes Optræden. De sidste to Skibe af den hollandske Hjælpeflaade ankom nemlig i Juli Maaned, førte af den hollandske Viceadmiral *Cornelis Evertsen.* Denne Mand skulde afløse Admiral Almonde og gjorde naturligvis strax Fordring paa at faa Rang over Niels Juel. Dette vilde denne sidste ikke finde sig i og skrev strax derom til Kongen og Henrik Bjelke, hvorefter Tromp fik Ordre til, at Evertsen skulde rangere under Niels Juel; men dette gav naturligvis atter Anledning til Bitterhed og Rivninger mellem Danske og Hollændere. Ja det gik endog saa vidt, at Niels Juel i August 1676 indgav en Del Besværinger over Tromp, og blandt disse frem-

hævedes: »at de hollandske Skibe holdt sig tilbage og lod de danske komme under den hæftigste Ild, fordi de hollandske Skibschefer havde en vis, aarlig Sum som fast Akkord, og for den skulde de vedligeholde Skibene med Sejl og Gods. De hollandske Orlogsskibe tilfredsstillede aldeles ikke de Fordringer, man burde stille til et Orlogsskib, de vare ogsaa kun midlertidig indskrevne som saadanne, desuden var Kosten om Bord slet, og Matroserne pralede bestandig af deres lange Sørejser, som de Danske ikke havde været paa.«

I September Maaned foretog Flaaden en Expedition mod *Christianopel.* Tromp havde af al Magt modsat sig denne, »han turde ikke udsætte Skibene ved en saadan Expedition under en klippefuld Kyst og paa nærværende, ustadige Aarstid«. Men Kongen fastholdt sin Bestemmelse, og Byen blev tagen af Flaadens Mandskab under Niels Juel med 10 Rangskibe og Fregatter. Ligeledes blev *Carlshamn* indtaget af Admiral J. Rodsten. Ved disse forskellige Lejligheder var det kun danske Skibe, som vare til Stede, selv Tromp kan ikke i sine Rapporter nævne et eneste hollandsk Skib, der deltog i Expeditionerne. Sidst i September gik da Admiral Evertsen med de hollandske Hjælpeskibe til København, hvorefter han vendte tilbage til Holland. Niels Juel vedblev at krydse med de danske Linieskibe og Fregatter for at »bringe den forvirrede Fjende i mere Uorden« og forsyne Gulland med, hvad det manglede, samt forhindre Troppeoverførsler fra Finland til Sverige. Da der imidlertid ikke var mere for Flaaden at gøre, blev den henad Vinteren oplagt i København, og Tromp tilførte derefter Lejren i Skaane en Kongen meget velkommen Forstærkning paa 3000 Matroser fra Skibene, bevæbnede hver med en Sabel, en Morgenstjerne og Pistoler. Disse Søfolk gjorde god Tjeneste i Slaget

ved Lund den 4. December, dog var Admiral Tromp ikke personlig til Stede.

Imidlertid havde Kongen udnævnt Generaladmiral Tromp til Greve af Sølvitsborg og hædret ham med Elefantordenen. Dette gav naturligvis atter Hollænderne Vind i Sejlene og ikke mindst, da omtrent samtidig en lille, dansk Eskadre under Admiral *Marquor Rodsten* gjorde et mislykket Forsøg paa at blokere Gøteborg for at understøtte Gyldenløves Indfald i Sverige. For ikke at komme under dobbelt Ild maatte Rodsten nemlig sætte sit Admiralskib »København« paa Grund og opbrænde det der. I den Anledning blev Rodsten arresteret og stillet for en Krigsret, men han maa være bleven sat paa fri Fod igen; thi det paafølgende Aar kommanderede han Avantgarden i Slaget i Køgebugt. Den ovennævnte, uheldige Begivenhed fandt Sted, inden Hollænderne forlod de danske Farvande, og de forsømte ikke Lejligheden til strax at rapportere det forefaldne hjemme.

For dette Aars Vedkommende skulle vi endnu kun med et Par Ord minde om Hærens Foretagender i Skaane. Man kan ikke sige, at den havde Held med sig. Efter at den svenske Konge atter havde rejst sig efter det knusende Slag, der var bibragt ham ved Indtagelsen af de ovennævnte Byer, fattede han hurtigt sin Beslutning og mødte de Danske med en Hær paa 7000 Mand, førte af Mænd som Holmfeld, Ascheberg, Erik Dahlberg, Niels Bjelke og flere andre, og efter en Ilmarch, der ikke saa lidt mindede om hans Faders hurtige Bevægelser, vandt han en fuldstændig Sejr over de Danske ved *Halmstad,* hvor blandt andet *Lützow* faldt efter at have nedlagt ikke mindre end 17 Svenskere; en Mindestøtte fortæller endnu den Dag i Dag om denne tapre Mands Død. Det lykkedes kun nogle faa

hundrede Mand af den danske Hær at undslippe, Resten faldt eller fangedes.

Den 3. December 1676 var Niels Juel hos Kong Christian i Skaane og rejste umiddelbart efter tilbage til Flaaden. Paa denne Rejse var han nær bleven fangen, da han ubevæbnet kørte paa en Bondevogn til Landskrona og her i Nærheden mødte to svenske Ryttere. Heldigvis vare disse brave Mænd saa optagne af at udplyndre en af dem dræbt Dansk, at Admiralen fik Lov til at passere uantastet. Dagen efter, den 4. December, stod det store Slag ved *Lund,* hvor begge Konger selv anførte deres Krigshære. Enhver ved, at dette Slag er en af de blodigste Kampe i den nordiske Krigshistorie. De Danske mistede omtrent 9000 Mand, de Svenske 6000, men tillige gik omtrent Halvdelen af det danske Artilleri og hele den velforsynede, danske Lejr tabt. Dog maa man ikke glemme, at der paa begge Sider blev udført store Bedrifter, saaledes af den danske *Sigfred Bibow,* der var Livregimentets Fører og af den svenske Hestgardes Øverste *Niels Bjelke,* som allerede havde udmærket sig ved Halmstad ved at kaste de Danske tilbage »paa fransk Vis« d. v. s. med Sværdet i Haand uden at løsne et Skud, altsaa en højst ridderlig Kamp.

Slutningen af Aaret 1676 forløb altsaa meget uheldigt for Hæren. Tilmed tilbageerobrede nu Svenskerne *Helsingborg, Christianopel* og *Carlshamn,* og i Løbet af næste Aar led Hæren et stort Nederlag ved *Malmø.*

Det var altsaa paa Tide, at der blev udrettet noget alvorligt til Søs, og vil man overhovedet tale om heltemodige Bedrifter i vor Krigshistorie, saa maa Aaret 1677 staa øverst i Rækken og med det den tapre Niels Juels Navn.

XIII.

Tromp afrejser til Holland. Søkrigen fortsættes. Niels Juel sejrer i Kampen under Møen den 1. Juni 1677.

Da der næppe kunde være nogen Tvivl om, at Svenskerne af al Magt vilde søge at faa en stor, mægtig Flaade udrustet — hvilken Formodning ogsaa viste sig at være rigtig, blev der i Løbet af Vinteren 1676—77 arbejdet ivrigt paa Holmen. Her var Niels Juel atter den ledende Mand, og under ham bestyrede Viceadmiral *Henrik Span* den daglige Tjeneste; thi Niels Juel havde ogsaa den vigtige Opgave at løse, at deltage i Admiralitetets Forhandlinger, hvor han nu maatte siges at være den Mand, der havde den største Indsigt og udrettede mest. Rigsadmiral Henrik Bjelke var jo gammel og svag og tog ikke megen virksom Del i Forretningerne, og Tromp blev allerede de første Dage i Januar Maaned sendt til Holland for at paaskynde Udrustningen af de Skibe, som General-

staterne havde lovet at hjælpe os med, han skulde tillige hverve Matroser til den danske Flaade. Den 8. Januar afrejste Tromp fra København. Han blev befordret til Hamborg i en af Kongens egne Karosser med 6 Heste for, og han opholdt sig en Tid i denne By for at hverve Søfolk. Senere begav han sig til Holland og har her aabenbart været noget i Tvivl, om han skulde vende tilbage til Danmark igen eller modtage den Post, der blev ham tilbudt som Løjtnant-Admiral-General for Holland efter de Ruyters Død; denne Søhelt var nemlig forrige Aar (1676) falden i et Søslag ved Sicilien. Tromp synes i al Fald ikke at have haft Hastværk med at komme tilbage til Danmark, og det blev derfor Niels Juel, der kom til at lede dette berømte Aars vigtigste Begivenheder.

Der blev altsaa sat fuld Kraft paa Udrustningen af den danske Flaade. Allerede den 7. Maj fik Schoutbynacht Peder Morsing Ordre til med 3 Linieskibe at afgaa til Gulland for at erkyndige sig om Landets og den svenske Flaades Tilstand. Derefter skulde han støde til Niels Juels Eskadre, som omtrent samtidig blev udrustet.

Niels Juel overtog altsaa Overkommandoen over de udrustede, danske Skibe. Den 23. Maj lettede han og stod Syd efter og forenede sig allerede 25. Maj med Morsings Eskadre. Imidlertid var der fra Orlogsværftet i Gøteborg afsendt en Del svenske Krigsskibe under Admiral *Erik Sjøblad* med Ordre til at sejle til Østersøen gennem Storebælt for der at forhindre Overførselen af 4000 Mand münsterske Tropper, som vare hvervede til dansk Tjeneste, og som Niels Juel havde Ordre til at overføre fra Kiel til Landskrona, hvor de skulde forene sig med den danske Hær. Den 23. Maj ankrede Sjøblad mellem Knudshoved og Sprogø, plyndrede og opbrændte nogle Huse i Land og bort-

førte nogle Fanger. Blandt disse var Jægermester *Hans Arenfeldt,* som imidlertid frikøbte sig, rejste til København og meldte Fjendens Ankomst til Storebælt. Der blev hurtigst muligt sendt en Galliot med denne Efterretning til Niels Juel; denne traf ham ogsaa, efter at han havde afsendt to af sine Krigsskibe som Konvoy for de münsterske Tropper, hvilke lykkeligt bleve eskorterede til Landskrona. Samtidig havde han afsendt et Par af sine Fregatter til Rügen for at indhente Kundskab om Tilstanden der. Disse Fregatter erobrede en stralsundsk Kaper paa 6 Kanoner »Den lille Jæger«; der blev derefter gjort Landgang ved Tornebusken, og Landet blev allarmeret, hvorefter de vendte tilbage til Eskadren igen.

Niels Juel besluttede strax at opsøge Erik Sjøblad. Han tildelte Skibscheferne deres Poster og opmuntrede enhver til at gøre sin Pligt efter bedste Evne. Imidlertid fik han først Sjøblads Eskadre i Sigte den 30. Maj paa Grund af Stille og Modvind; men den omtalte Dag kom Fjenden fra Femern staaende for en svag Vind Øst efter. Svenskerne gik strax til Ankers omtrent 2 Mil Nord for Rostock, da de fik de danske Skibe i Sigte, Niels Juel vedblev derimod at krydse med sin Eskadre.•

Niels Juels Eskadre bestod af:

1.	Lskb.	Christianus Quintus	86	Kan.	Admiral	Niels Juel.
2.	—	Churprindsen	74	—	Viceadm.	Chr. Bjelke.
3.	—	Gyldenløve	56	—	—	Peder Morsing.
4.	—	Enighed	62	—	Kaptajn	Andreas Dreyer.
5.	—	Christianus Quartus	54	—	—	Corn. H. Boomfeldt.
6.	—	Christiania	54	—	—	Jacob Hoeck.
7.	—	Nellebladet	52	—	—	Jan Pype.
8.	—	Lindormen	50	—	—	Cornel. de Witt.
9.	—	Neptunus	42	—	—	Jan de Vogel.

KAMPEN UNDER MØEN DEN 1. JUNI 1677

EFTER MALERI AF CHR. BLACHE

J. COHENS BOGTRYKKERIER

10. Lskb.	Christianssand	40 Kan.	Kaptajn	Jan Falck.
11. Fregat	Hummeren	37 —	—	Johan Lund.
12. —	Havmanden	34 —	—	Zachar. H. Bang.
13. —	Havfruen	30 —	—	Winand de Meurs.

I alt 13 Skibe med 671 Kanoner, 2 Brandere og 1 Galliot.

Den svenske Eskadre bestod af:

1. Lskb.	Amarant	60 Kan.	Admiral	Erik Sjøblad.
2. —	Calmar Castell	74 —	Kaptajn	Corn. Tiessen.
3. —	Engel Gabriel	50 —	—	Joh. Brandt.
4. —	Andromeda	50 —	—	Porath.
5. —	Haffruen	44 —	—	Petter Hasselberg.
6. —	Wrangels Pallats	44 —	—	Banckert.
7. —	Rosen	44 —	Major	Rothkirk.
8. Fregat	Gustafvus	36 —		
9. —	Gripen	12 -		
10. Jagt	Diana	6 —		
11. —	Venus	4 —		

I alt 11 Skibe med 424 Kanoner og 1 Brander.

Den 31. Maj gik Vinden om til Sydvest. Juel gjorde strax Signal til sin Eskadre, at enhver skulde gøre sit Bedste med at jage Fjenden, og da denne saa, at de Danske stod ned imod ham, lettede han og stod Nord efter. Begge Eskadrer stod en Tid lang Nord i under Pres af Sejl; men saa blev det stille, og begge Eskadrer maatte bugseres frem med Fartøjerne. De Svenske søgte at undkomme, de Danske at indhente dem. Om Eftermiddagen kom de forreste, danske Skibe saa nær, at de med underste Batteris Kanoner kunde række Fjenden, hvorfor de begyndte at fyre og vedbleve hermed indtil Midnat. Svenskerne svarede ogsaa, men Afstanden var for stor til, at Skydningen kunde have nogen afgørende Virkning. Dog lykkedes det Kaptajn *Andreas Dreyer* med sit velsejlende Skib »Enighed« at komme op paa Siden af »Wrangels

Pallats«, og efter en voldsom Kamp tvang han Kl. 10 om Aftenen Kaptajn *Banckert* til at stryge. Dette Skib førte 44 Kanoner og var bemandet med 300 Mand. Det blev strax besat af Dreyer med Mandskab fra »Enighed«. I Løbet af Natten bleve begge Eskadrer bugserede fremad, og den 1. Juni i Dagbrækningen eller Kl. $2^1/_2$ om Morgenen begyndte Slaget igen.

Det var Aarsdagen efter Slaget ved Øland. Juel jagede nu atter de svenske Skibe ligesom Aaret forhen; den Gang maatte han dele Æren med Tromp, men nu var han Højstkommanderende og viste, at han ikke behøvede Hollændernes Hjælp til at sejre. Man var nu ret Syd for *Møen* kommen Fjenden paa Skud, og de forreste, danske Skibe vare da Juel paa »Christianus Quintus« og *de Witt* med »Lindormen«. Sammen med dem var »Nellebladet«, der førtes af den hollandske Kaptajn *Jan Pype,* ogsaa kommen op, men mærkelig nok lod denne Skibschef sine Mærsejl brase bak og laa paa denne Maade en lang Tid stille agten for Flagskibet uden at tage Del i Slaget, og først da »Gyldenløve« kom »Lindormen« til Hjælp, begyndte Jan Pype at skyde paa lang Afstand. Omtrent Kl. 5 maatte »Haffruen« overgive sig til de Witt, og samtidig kom den tapre Viceadmiral Christian Bjelke med sit Skib »Churprindsen« op paa Siden af det største, svenske Linieskib »Calmar Castell«. Bjelke, som det forrige Aar havde udmærket sig i Slagene ved Bornholm og under Øland, sloges tappert med Kaptajn *Cornelius Tiessen* og blev understøttet af de danske Skibe »Christianus Quartus«, »Christiania« og Fregatten »Havfruen«. Efter en tapper Modstand maatte dog »Calmar Castell« stryge, men Tiessen gjorde Forsøg paa at ødelægge Skibet ved fra Dækket at skyde med Kanoner gennem Lugerne, hvorved det blev saa læk, at det maatte landsættes paa Falster. I den An-

ledning blev den fangne Kaptajn Tiessen efter Slaget anklagen for imod Krigsbrug at have ødelagt sit Skib efter at have strøget, og der blev nedsat en Krigsret over ham. Af Skibet blev kun Skytset, Inventariet, Sejlene og Takkelagen senere bjærgede.

Efter nogle Timers Forløb saa Niels Juel, at flere af de svenske Skibe gjorde Forsøg paa at undkomme ved Hjælp af Krudtrøgen og Taagen, der satte ind. Han gjorde derfor strax Jagt paa de flygtende med »Christianus Quintus« og havde det Held at indhente Admiralskibet »Amarant« under Møen, hvilket Skib blev tvunget til at overgive sig efter en haard Kamp, skønt det blev hjulpet af de svenske Skibe »Andromeda«, »Engel Gabriel» og »Gripen«. Forgæves gjorde Juel Signal til nogle af sine Skibe om at komme sig til Hjælp, han blev nødt til at slaas alene i 2 Timer med de ovennævnte, svenske Skibe, og først da Forstangen var nedskudt paa »Amarant«, strøg denne, hvorefter Niels Juel med nogle velrettede Lag ogsaa tvang »Engel Gabriel« til at stryge. Den svenske Admiral Erik Sjøblad blev altsaa fangen af Niels Juel efter en tapper Modstand, som havde varet lige fra Morgenstunden; »men om Middagen blev han min Gæst paa mit Skib«, skriver Niels Juel.

Af de danske Skibe gjorde »Enighed« et hæderligt Forsøg paa at komme sin Admiral til Hjælp, men dette Skibs Besætning var bleven saa svækket ved at bemande sin Prise »Wrangels Pallats«, at den ikke kunde hjælpe stort. De to hollandske Skibschefer Jan Pype med »Nellebladet« og *Jan de Vogel* med »Neptunus« laa langt borte og bestandig med Sejlene bakke, og flere af de andre Skibschefer gjorde sig ikke tilstrækkelig Umage for at naa op til Svenskerne med deres Skibe. Det lykkedes saaledes «Andromeda«, »Gripen«, »Rosen« og »Gustafvus« at undkomme i

Taagen. »Rosen« løb i det disige Vejr gennem Sundet under engelsk Flag og undkom derved skønt ilde tilredt, medens »Diana« og »Venus«, der gjorde Forsøg paa det samme, kun naaede til ud for Landskrona, hvor Kaptajn *Johan Schinkel* laa til Ankers med den danske Fregat »Svenske Falk«, som havde konvoyeret de münsterske Tropper til Landskrona. Han fattede Mistanke til de to Skibe, løb ud og erobrede dem. Den svenske Brander »St. Peder« blev tagen af et Par danske Baade paa Malmø Rhed.

I Slaget under Øland havde Sverige i det mindste mistet 7 Orlogsskibe, hvoraf dog kun 4 kom i dansk Magt; men i det ovennævnte Slag under Møen ødelagdes Linieskibet »Calmar Castell« paa 74 Kanoner, og Danmarks Flaade blev forøget med 7 Skibe, nemlig:

Linieskibet	Amarant	60	Kanoner.
—	Engel Gabriel	50	—
—	Wrangels Pallats	44	—
—	Haffruen	44	—
Advis-Jagten	Diana	6	—
—	Venus	4	—
Branderen	St. Peder.		

Slaget havde varet den sidste Dag fra Kl. $2^1/_2$ om Morgenen til Kl. 11, og over 1500 Mand vare blevne fangne, nemlig, foruden den kommanderende Admiral, 7 Skibschefer, 2 Søkaptajner, 10 Søløjtnanter og 1 Oberstløjtnant, 1 Major, 1 Kaptajnløjtnant, 5 Løjtnanter og en Fændrik af Landetaten. Tabet paa dansk Side var nogle og halvfjerdsinstyve Mand, men ikke et Skib, end ikke en Baad mistede Niels Juel. Det svenske Tab af døde og saarede er ikke angivet, men da Skibene vare meget forskudte, har det sikkert været betydeligt.

Niels Juels Karakter var præget af en Mildhed og Humanitet, der gav sig til Kende ved enhver Lejlighed. Dette viste han ikke mindst ved de Lejligheder, hvor Krigslykken havde begunstiget ham, og saaledes ogsaa her. Da han Dagen efter Slaget saa, at den fangne Admiral var meget nedslaaet og erfarede, at Grunden hertil var, at han havde mistet en betydelig Sum i Guld, som han havde baaret hos sig, lod han denne strax eftersøge, og han var saa heldig at skaffe Sjøblad den tilbage igen.

Men lige saa mild og human, som Niels Juel var, lige saa streng var han, naar det gjaldt om pligttro at udføre en given Ordre. Selv var han pligttro og ærekær til det yderste, men han forlangte det samme af sine Underordnede. Hvor meget det end maa have smertet ham, saa lod han dog nogle af sine Skibschefer sætte under Anklage for ikke at have gjort deres Pligt under Slaget. Han havde jo selv maattet kæmpe to Gange alene med flere Fjender, medens adskillige, danske Skibe bleve liggende ved enkelte svenske, og skønt han sendte Fartøjer til dem, ja endog ved Skud opfordrede dem til at tage virksommere Del i Slaget, holdt de sig dog borte. Den nedsatte Krigsret dømte 3 af Skibscheferne til Pengebøder, fordi de havde sendt Fartøjer om Bord i Skibe, der vare erobrede af andre og misforstaaet Niels Juels Signaler; men det gik mere ud over de to i dansk Tjeneste antagne, hollandske Skibschefer fra »Nellebladet« og »Neptunus«. Kaptajn Jan Pype blev dømt fra sin Charge uden Pas og Afsked, at betale til Fiskalen 3 Maaneders Gage og have sin tilgodehavende Gage forbrudt; men Kaptajn Jan de Vogel, hvis Forhold havde været langt værre, idet han havde holdt sig helt uden for Slaget, begærede og fik en Dags Udsættelse for at føre flere Vidner. Denne Udsættelse benyttede han sig af til om

Natten at flygte med Skibets Chalup til Wismar, hvor han lod Chaluppen ligge og selv tog Vejen videre bort. Niels Juel lod ham ved Trommeslag indkalde inden 8 Dage at møde i Flaaden eller lide Dom efter Artiklerne. Fiskalens Paastand gik ud paa Livs og Æres Fortabelse, men Jan de Vogel udeblev klogelig og undgik saaledes sin vel fortjente Straf. Dette være en passende Illustration af de udmærkede, hollandske Skibschefers Optræden.

Det var ikke noget ringe Resultat, der opnaaedes ved Niels Juels Sejr. Ikke alene var vort Overherredømme i Østersøen bestandig sikret, saaledes at svenske Troppetransporter ikke kunde foregaa, men foruden de Troppeoverførsler, som den danske Flaade allerede havde sørget for fandt Sted, blev der nu yderligere overført 2000 Mand kejserlige og hessiske Hjælpetropper til Skaane, hvor den danske Hær efter sine stadige Nederlag vistnok var glad ved denne Forstærkning. Men tillige havde Niels Juel i dette Slag vist sig personlig som en tapper og dygtig Admiral, han havde absolut selv udrettet det meste.

Efter Slaget gik Niels Juel med Eskadren og de tagne, svenske Skibe op paa Køge Bugt og ankrede ikke langt fra Stevns. Priserne og de svenske Fanger bleve sendte til København, medens Kong Christian den Femte selv begav sig ned til Køge Bugt og gik om Bord i Eskadren. Kongen var meget naadig over for Niels Juel og bifaldt de Planer om Flaadens Optræden, som Niels Juel forelagde ham. Overalt jublede Folket over Sejren; der blev anstillet Takkefester i Kirkerne, og paa hans Gravminde findes følgende Ord om dette Slag:

»Den kække Juel fik og Hr. Sjøblad digt i Knibe,
Der han med elleve søprægtig' Orlogsskibe
Fra Gothenborg vil med Vindens Yndest gaa
Igennem Belt, hvor Juel med ti ham passed' paa

Og undfik hannem med kartoverfulde Skaale
Af Død- og Dræbe-Ild. Men Sjøblad stod at maale
Ham Skaalen fuld igen med Magt og al Forstand;
Men Juel bemestrer ham dog i det stolte Vand.
Selv Sjøblad med sit Skib, der brav han havde fegtet,
Blev fangen; fem dertil af Flaaden sig bemægted'
Hr. Juel og bragte dem ind i Monarkens Havn
Til hans Søvaabens Ros, sig selv til evigt Navn.

Imidlertid var man ingenlunde ledig paa Holmen i København. Admiral Henrik Span, der under Niels Juels Fraværelse besørgede Forretningerne som Holmens Chef, arbejdede ivrigt paa at udruste Skibe for at forstærke Eskadren paa Køge Bugt, og det ene veludrustede Skib efter det andet afgik da ogsaa for at stilles under Juels Kommando. Denne var heller ikke ledig; ved stadige Øvelser og Evolutioner holdt han sine Skibe kampberedte, og ved at udsende Forpostskibe og Krydsere opnaaede han bestandig at have Underretning om den svenske Flaades Opholdssted og Styrke. Det var ikke mindst ved Hjælp af den Øvelse, som Niels Juels Mandskaber fik om Bord i Skibene og i Chalupperne, der var Skyld i, at han kort efter vandt den største og mest fuldstændige Sejr, som den dansk-norske Søkrigshistorie kan opvise — og det uden Hollændernes Hjælp — nemlig Sejren i Køgebugt.

XIV.

Slaget i Køgebugt den 1. Juli 1677.

Efterhaanden fik altsaa Niels Juel samlet Størstedelen af den danske Flaade under sin Kommando i Køgebugt. Han havde allerede umiddelbart efter Sejren over Sjøblad skrevet til Kongen og foreslaaet ham, at samle alt, hvad den danske Flaade ejede af Skibe, i Østersøen og inddrage Ekadren i Kattegat, hvor der for Tiden ingen Fjende var at frygte; thi »saa var vi desto stærkere at staa imod Fjenden, om de fremmede skulde ville se til, som forgangen Aar skete.« Med »de fremmede« mente Niels Juel naturligvis den hollandske Hjælpeflaade.

Der blev ogsaa taget Hensyn til Niels Juels Anmodninger, men da det jo var øjensynligt, at Svenskerne havde en stor Flaade i Søen, som vilde gøre alt, hvad der stod i dens Magt for at angribe de danske Øer, og som efter de Meddelelser, man havde om den, var betydelig stærkere end den danske Flaade, fik Niels Juel den bestemte Ordre ikke at indlade sig i

noget afgørende Slag med en overlegen Fjende for ikke at blive afskaaren fra København, hvilket jo vilde forhindre den danske og hollandske Flaades Forening. I øvrigt skulde han høre Krigsraadets Mening, »og dersom du formener at være Resten af Fjendens Flaade mægtig nok og finder din Fordel, haver du den med Guds kraftige Bistand at angribe«, saaledes skriver Christian den Femte til Niels Juel.

Den hollandske Hjælpeflaade viste sig stadigvæk ikke, og det var klart, at det snart maatte komme til et afgørende Slag. Den svenske Flaade var allerede løbet ud, og den 21. Juni fik Juel Efterretning om, at den var set under Bornholm. Forbisejlende Koffardimænd bragte Niels Juel Bud fra den svenske Admiral, at nu var Hævnens Dag kommen, og at de svenske Krigsskibe agtede at angribe ham, om de saa skulde søge ham helt oppe under Dragør.

Imidlertid var den Flaade samlet, hvormed Niels Juel udførte sin sejrrige Bedrift den 1. Juli. Den bestod af følgende Skibe:

1ste Eskadre eller Avantgarden, som skulde føre Vimpelen fra Krydstoppen.

1.	Lskb.	Lindormen	50 Kan.	212 Md.	Kapt. Corn. de Witt.
2.	—	Norske Løve	86 —	568 —	Viceadm. Henrik Span.
3.	—	Fredericus Tertius	52 —	260 —	Kapt. Iver Hoppe.
4.	—	Anna Sophia	58 —	360 —	Adm. ***Marquor Rodsten.***
5.	—	Christianus Quartus	54 —	274 —	Kapt. Corn. Boomfeldt.
6.	Fregat	Hummeren	37 —	152 —	Kapt. Joh. Lund.
7.	Lskb	Delmenhorst	50 —	200 —	Schbyn. Jan Elers.

8.	Fregat Havmanden	30 Kan. 154 Md.	Kapt. Zach. H. Bang.

Branderen Grønne Jæger. Gallioterne Bonne Adventure og Norske Løve.

2den Eskadre eller Corps de Bataille, som skulde føre Vimpelen fra Fortoppen.

9.	Lskb. Christianssand	40 Kan. 174 Md.	Kapt. Jan Falck.
10.	— Churprindsen	74 — 454 —	Viceadm. Chr. Bjelke.
11.	— Enighed	62 — 260 —	Kapt. Andr. Dreyer.
12.	— Christianus Quintus	84 — 567 —	Adm. *Niels Juel.* P. Beesemacher, Skibschef og Flagkaptajn.
13.	— Neptunus	42 — 180 —	Kapt. Frederik Gedde.
14.	Fregat Maria	30 — 120 —	Kapt. Hans Lazarusen.
15.	Lskb. Tre Løver	58 — 286 —	Schbyn. Floris Carstensen.
16.	Fregat Postillonen	18 — 50 —	Kapt. Arendt v. Flieringen.

Branderen Forgyldte Fisk, Gallioten Kong David og Jagten Venus.

3die Eskadre eller Arrieregarden, som skulde føre Vimpelen fra Stortoppen.

17.	Lskb. Svanen	58 Kan. 340 Md.	Kapt. Isak T. v. Anten.
18.	— Gyldenløve	56 — 268 —	Viceadm. Peder Morsing.
19.	Fregat Lossen	30 — 84 —	Kapt. P. Th. Linneberg.
20.	Lskb. Christiania	54 — 230 —	Kapt. Jacob Hoeck.
21.	— Trekroner	68 — 420 —	Admiral *Jens Rodsten.*

22.	— Nellebladet	52 —	267 —	Kapt. Gisbert Jansen.
23.	— Charlotte Amalia	54 —	322 —	Schtbyn. Math. Pibl.
24.	Fregat Hvide Falk	26 —	102 —	Kapt. Joh. Behn.
25.	Lskb. Svenske Falk	44 —	203 —	— Johan Schinckel.

Branderen St. Peder, Gallioterne Unge Prinds, Lille Jæger og St. Johannes samt Jagten Diana.

I alt bestod den danske Flaade altsaa af 25 Skibe med 1267 Kanoner og 6500 Mands Besætning, 3 Brandere samt 8 Gallioter og Jagter. Den ovenfor anførte Slagorden var Niels Juels egen. Man vil af den se, at de kommanderende Admiraler vare i Midten af deres Eskadrer for bedre at kunne overse disse, og at Skibene vare ordnede systematisk foran og agten for Admiralerne. Samtidig udstedte Niels Juel Signalbreve og sendte stadig Meddelelser til Kongen, der var i Skaane, og til Regeringen i København uden dog at modtage nogen absolut Tilladelse til at angribe; Kongen lod det saaledes i sine Ordrer bestandig bero ved, at han stolede paa Niels Juels Konduite.

Imidlertid var man kommen til Slutningen af Maaneden. Omtrent 3 Uger forinden havde den gamle Rigsadmiral Bjelke i en Memorial til Kongen udtrykt sig saaledes: »At de hollandske Skibe saa længe blive ude, er beklageligt, men kommer mig ej underligt for, eftersom Eders kongelige Majestæt sig vel ved at erindre, at jeg det altid haver præsumeret, og tror jeg, at de gærne undte Eders kgl. Majestæts Flaade et Knæk, førend de ankomme, og i Henseende af, hvis de Eders kgl. Majestæts salige Hr. Farfader og Hr. Fader højlovlig Ihukommelse i forrige Tider har gjort, frygter jeg, at de deres egen Nytte for Ære præferere.«

Den gamle Rigsadmiral fik Ret: Hollænderne udebleve fra Slaget.

Den 30. Juni krydsede den danske Flaade med Sydvestvind mellem Stevns og Falsterbo ud imod Fjenden, som samme Morgen var ankret under Møen, og om Eftermiddagen Kl. 5 kom den i Møde. Svenskerne sendte en Viceadmiral med to Skibe forud mod de Danske og gentog paa den Maade de Udfordringer, som de allerede tidligere havde sendt; men da Niels Juel sendte dem to af sine Skibe i Møde, vendte de strax om og søgte tilbage til den svenske Flaade. Denne blev kommanderet af Rigsraad, Feltmarskal, Baron *Evert Henrik Horn* og bestod af følgende Skibe:

1ste Eskadre.

1.	Lskb.	Wictoria	84	Kan.	Feltmarskal *E. H. Horn.* Skibschef Kmdr. A. Hemman.
2.	—	Wrangel	60	—	Viceadm. Gustaf Horn.
3.	—	Saturnus	64	—	Schbnt. J. Clerck.
4.	—	Mars	74	—	— M. Dunkärk.
5.	—	Carolus	56	—	Kmdr. A. Appelbom.
6.	—	Wismar	52	—	Kapt. H. Appelbom.
7.	—	Flygande Wargen	56	—	— C. Wils.
8.	—	Riga	46	—	— D. Grönwald.
9.	Fregat	Hjorten	34	—	— J. Skotte.
10.	—	Friderica Amalia	32	—	— C. Wering.
11.	—	Uttern	24	—	— C. Beij.
12.	—	Elisabeth	18	—	— J. v. Gertten.
13.	—	Trumslagaren	18	—	— C. Brandt.

Branderne St. Jacobus og Drufvan; Galliotерne Hafhunden, Ekhornet, Raabocken og St. Johannes.

2den Eskadre.

14.	Lskb.	Crone Solen	72	Kan.	Adm. *H. Clerck.*
15.	—	Wenus	64	—	Viceadm. G. Sparre.
16.	—	Mercurius	66	—	Major M. Ankarhjelm.

17.	Lskb.	Westervik	60	Kan.	Kmdr. L. Pettersen.
18.	—	Hercules	54	—	Major O. Borg (Stjernborg).
19.	—	Spes	46	—	Kmdr. A. Jacobsen.
20.	—	Svenska Leyonet	52	—	Kapt. Fr. Coyet.
21.	—	Laxen	50	—	— P. Quikelberg.
22.	Fregat	Phoenix	34	—	— J. Ekeberg.
23.	—	Kong David (major)	32	—	— H. Printz.
24.	—	Perlan	18	—	— H. Pheiffer.

Branderne St. Johannes og Biörnen; Gallioterne Laurentius Fortuna, Gripen og Lund.

3die Eskadre.

25.	Lskb.	Nyckelen	88	Kan.	Adm. Baron ***H. Wachtmeister.***
26.	—	Jupiter	68	—	Viceadm. W. v. Rosenfeldt.
27.	—	Draken	64	—	Major F. Taube.
28.	—	Hieronimns	72	—	Kapt. E. Taube.
29.	—	Cæsar	60	—	— E. Pettersen.
30.	—	Calmar	66	—	— J. Bogmann.
31.	—	Götheborg	50	—	— W. Lee.
32.	—	Maria	55	—	— E. Beij.
33.	—	Abraham	44	—	— G. Spinreph.
34.	Fregat	Nordstjernan	32	—	— C. Melander.
35.	—	Sole	22	—	— A. Hysing.
36.	—	Salvador	22	—	— M. Olsen.

Branderne Fortuna og Falcken, Gallioterne Lampetten, Grønne Draken, Danske Svanen og Hafmanden.

I alt 36 Skibe med 1804 Kanoner, 6 Brandere og 12 Gallioter.

Vi have allerede omtalt, at Niels Juel i god Tid havde udstedt Signal- og Rangerbreve til sin Flaade; han havde ogsaa inspiceret de enkelte Skibe og fundet, at alle vare ved godt Mod og kun ønskede at komme til at binde an med Svenskerne, selv om de vare betydeligt overlegne, naar det blot kunde ske inden Hollændernes Ankomst. Og nu indtraf oven i Købet hans højt begavede og dygtige Broder, Gehejmeraad *Jens Juel*, der var hidsendt af Regeringen i København for

at staa Niels Juel bi med Raad og Daad, saafremt Fjenden skulde angribe. Ifølge nogle Beretninger skal Niels Juel have sendt en Officer til Kongen i Skaane, for at bede om Tilladelse til at maatte angribe Fjenden, og denne skal derefter have sendt ham Geheimeraad Jens Juel med Bemyndigelse til at handle efter Omstændighederne. Dette er dog næppe rimeligt, da Niels Juel den 30. Juni holdt Krigsraad, og da der i Krigsraadsprotokollen aldeles intet findes om, at Niels Juel har afsendt nogen Officer.

Paa begge Sider var man nu altsaa klar til Slag. Om Natten søgte begge Flaaderne for smaa Sejl at vinde Luven fra hinanden, og henad Morgenen blæste det stift af Sydsydvest. Af ovenstaaende Flaadelister vil det fremgaa, at Fjenden havde 11 Skibe med 537 Kanoner flere end vi. Den svenske Flaade maa mindst have haft 9000 Mand om Bord foruden 3000 Soldater, der vare bestemte til at gøre Landgang paa Møen og Sjælland, naar de Svenske vare blevne Herrer over Farvandene. Den svenske Generaladmiral Evert Horn var en Mand, der var aldeles ukendt med Søvæsenet, og Svenskerne fulgte altsaa ved denne Lejlighed atter den mærkværdige Tradition, som de havde haft siden Krigens Begyndelse.

Søndag den 1ste Juli 1677 sejlede begge Flaader jævnsides i to Linier omtrent en Fjerdingvej fra hinanden ind mod Stevns Klint. De Svenske vare sydligst i Farvandet, altsaa til Luvart; de havde altsaa Fordel af Vinden, desuden vare i Løbet af Natten nogle af de danske Skibe paa Grund af Vind og Strøm drevne en halv Mil i Læ. For ikke at give det Udseende af Flugt vilde Niels Juel imidlertid ikke holde ned til disse Skibe, men blev ved at staa ind mod Stevns, idet han kneb Vinden saa tæt som muligt. Tillige skød han det danske Løsen, 3 Skud, for derved

at til Kende give Fjenden, at han var klar til at modtage Angrebet. Baron Jens Juel traadte paa dette Tidspunkt over paa Jagten »Diana« for at staa sin Broder bi under Slaget ved at sejle omkring mellem de Skibe, som Admiralen paa Grund af Krudtrøgen ikke kunde overse, og opmuntre enhver til at gøre sin Pligt. Mellem Kl. 5 og 6 angreb Svenskerne og holdt sig derved den Ordre, de havde faaet af Karl den Ellevte, efterrettelig, nemlig at angribe Fjenden, hvor som helst han blev truffen. Strax efter at Bataillen var begyndt, afsendte Horn tre af sine Brandere, der, begunstigede af Krudtrøgen, skulde angribe det danske Admiralskib. Disse Brandere bleve dog opdagede i Tide og bugserede bort ved Hjælp af Fartøjer, og Juel holdt bestandig sin Linie godt sluttet.

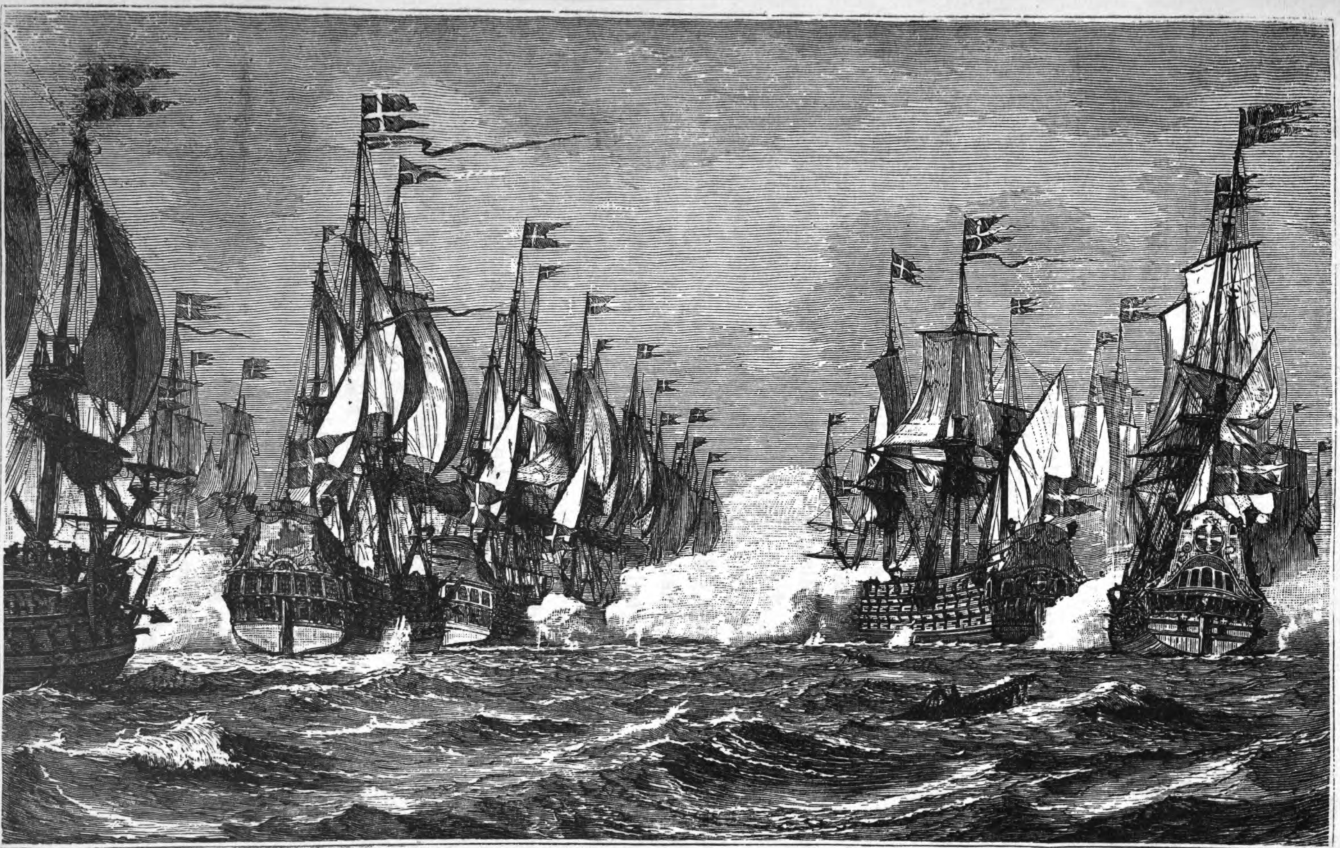
Man var nu kommen tæt ind under Stevns. Her vidste Niels Juel, var et meget farligt Farvand, som Svenskerne ikke kendte, og for ikke at bortgive noget af Luven holdt Fjenden saa tæt ind til Landgrunden, at *Draken*, et Linieskib paa 64 Kanoner, kom paa Grund. Admiral Horn beordrede strax »Mercurius«, »Hieronymus«, »Calmar«, »Mars«, »Cæsar« og »Flygande Wargen« at slutte sig til »Draken« for at hjælpe den af Grunden, og selv vendte han med hele Flaaden udefter. I dette Øjeblik viste Niels Juel sig som den geniale Flaadefører. Han kunde med Lethed have angrebet og overmandet disse Skibe; men hans Planer fløj langt videre, og skønt han var Fjenden betydelig underlegen, vendte han ogsaa og fortsatte Slaget efter at have beordret *de i Læ drevne Skibe* under Marquor Rodsten og Henrik Span til at angribe »Draken« og dens Sekundanter. Efter en voldsom Modstand blev »Draken« nødt til at stryge og besattes ved Hjælp af Strandvagten paa Stevns, medens de andre svenske Skibe tog Flugten. Under denne blev »Cæsar« erobret

af »Churprindsen«, Viceadmiral Chr. Bjelke, og Schoutbynacht Floris Carstensen indhentede med Linieskibet »Tre Løver« det svenske Skib »Mars«, som maatte overgive sig. »Flygande Wargen« løb paa Falsterbo Rev og blev den følgende Nat erobret af den danske Fregat »Charitas«, som tillige med to andre danske Skibe var sendt Niels Juel til Forstærkning, men som paa Grund af Modvind ikke ankom til Flaaden før efter Slaget.

Da »Drakens« øvrige Sekundanter »Mercurius«, »Hieronymus« og »Calmar« ikke kunde klare Falsterbo Rev, bleve de nødte til at holde Nord i og forsøgte da at undslippe gennem Flinterenden. Her kom imidlertid det ene af Skibene paa Grund, og de to andre landsatte sig under Malmø Kanoner for at undgaa den hollandske Hjælpeeskadre, som endelig var under Opsejling i Øresund. »Mercurius« og »Hieronymus« bleve imidlertid Dagen efter i Christian den Femtes Paasyn erobrede af to af de hollandske Skibe — en ikke særlig vanskelig Sejr — medens »Calmar« blev forladt af sin Besætning, der stak Skibet i Brand, forinden den flygtede i Land.

Det var en ypperlig, taktisk Manøvre, Niels Juel her foretog. Ikke alene forstod han at benytte sig af sine i Læ drevne Skibe til at bemægtige sig eller i al Fald være den indirekte Aarsag til, at syv af de svenske Skibe bleve erobrede; men med sit Kendskab til Vindforholdene i de danske Farvande har han sikkert forudset, at Vinden vilde trække sig vestligere, hvorved de føromtalte, danske Skibe let vilde kunne forene sig med Hovedstyrken. Dette skete da ogsaa, og Niels Juel fik paa den Maade sin Flaade samlet.

Han havde imidlertid haft en haard Kamp at bestaa. Ikke alene havde han maattet kæmpe med 6 fjendtlige Skibe paa een Gang; men hans Admiralskib

Slaget i Køgebugt.

Efter Maleri af C. Neumann.

»Christianus Quintus« begyndte stærkt at trække Vand. Han udførte nu en anden Manøvre, som ikke mindst bidrog til at skaffe ham Sejren i Hænde, og som han allerede tidligere havde lært sine Skibschefer og indøvet under Bornholm. Han benyttede sig nemlig af den føromtalte Vindforandring til at *gennembryde Fjendens Linie*, hvorved 16 Skibe, deriblandt 7 Linieskibe under Admiral Sparre bleve skilte fra de øvrige. Alle disse svenske Skibe maatte søge deres Frelse i Flugten; men nu flokkede Fjenden sig dobbelt ivrigt omkring Niels Juels Admiralskib, og skønt hans to Sekundanter »Enighed« og »Neptunus« stod ham bi efter bedste Evne, maatte han dog forlade Linien med sit forskudte Admiralskib, der nu havde 5 Fod Vand i Lasten, og hvis Takkelage var meget medtaget. Niels Juel gik da strax over paa Linieskibet »Fredericus Tertius«, der førtes af Kaptajn *Iver Hoppe*, og paa dette Skib hejste han sit Flag og sørgede strax for at vedligeholde en god Slagorden, medens Fjenden efter Gennembruddet fægtede i fuldstændig Uorden.

Efter Middag trak Vinden sig til Nordvest, og dette benyttede den svenske Flaade sig af til at flygte ad Bornholm til. Imidlertid var det ikke gaaet »Fredericus Tertius« bedre end Niels Juels forrige Admiralskib; med forskudt Takkelage og flere Grundskud maatte Niels Juel atter trække sig ud af Linien, og nu flyttede han sit Flag over paa »Charlotte Amalia«, med hvilket Skib han forfulgte Fjenden. Jagten blev snart almindelig og fortsattes til Kl. 8 næste Morgen, da de Svenske vare ude af Sigte. Paa Jagten erobredes »Svenska Leyonet« paa 52 Kanoner af Andreas Dreyer med »Enighed«, endvidere bleve et Par mindre Skibe »Den grønne Draken« paa 8 Kanoner og »Den Stralsundske Pucinelle« paa 4 Kanoner, foruden en Skude

med 54 Soldater erobrede af en dansk Kaper, ført af Kaptajn *Bagge Knudsen.*

Skønt Niels Juel ved gentagne Gange at løsne Skud paa Skud søgte at bevæge Svenskerne til at holde Stand, var dette imidlertid umuligt. Admiralen gjorde da Signal til at ophæve Jagten og søgte med Flaaden tilbage til Køge Bugt, hvor han ankom den 4. Juli.

I dette stolte Søslag erobredes saaledes:

Linieskibet »Draken« paa 54 Kanoner, der kom paa Grund under Stevns, hvor det af de danske Skibe blev tvunget til at stryge og siden taget i Besiddelse af den danske Strandvagt.

Linieskibet »Cæsar« paa 60 Kanoner, der blev taget af »Churprindsen« (Viceadm. Chr. Bjelke).

Linieskibet »Mars« paa 74 Kanoner, der erobredes af »Tre Løver« (Schoutbn. Floris Carstensen).

Linieskibet »Flygande Wargen« paa 56 Kan., der blev taget ved Skanør af Fregatten »Charitas«.

Linieskibet »Svenska Leyonet« paa 52 Kan., der blev taget paa Flugten af Kapt. Andreas Dreyer med »Enighed«.

»Den grønne Drage« paa 8 Kanoner. Den tilhørte Grev Pontus de la Gardie.

»Den Stralsundske Pucinelle« paa 4 Kan. og

En Skude med 54 Soldater om Bord. Disse Skibe erobredes af Kapt. Bagge Knudsen.

Endvidere bleve erobrede:

Linieskibet »Hieronymus« paa 72 Kan. og

Linieskibet »Mercurius« paa 66 Kan., der om Natten bleve tagne af den hollandske Hjælpeflaade.

3 Proviantskuder erobredes ligeledes.

I Slaget opbrændtes eller sank:

Linieskibet »Calmar« paa 66 Kan. Dette var et ganske nyt Skib, lige løbet af Stabelen; det blev opbrændt under Malmø.

Linieskibet »Saturnus« paa 64 Kanoner sprang i Luften.

Linieskibet »Jupiter« paa 58 Kanoner sank i eller efter Slaget.

»Gripen«, en Jagt paa 8 Kanoner, satte sig selv paa Land under Malmø.

En anden Jagt, hvorpaa Sekretæren, der skulde optegne, hvad der var foregaaet i Slaget, opholdt sig, blev skudt i Sænk.

3 Brandere opbrændte uden Nyttevirkning.

Svenskerne mistede altsaa i alt 10 Linieskibe, 3 Brandere og 7 mindre Fartøjer. Ganske vist benægte Svenskerne, at Linieskibet »Jupiter« sank i Slaget; men ifølge andre Beretninger skal endnu eet svensk Skib være sunket. Den øvrige Del af den svenske Flaade led saa meget, at den ikke mere kunde komme til Søs dette Aar, ja, den kunde i denne Krig aldeles ikke tænke paa mere at maale sig med den danske.

Paa *dansk* Side mistedes intet Skib, ja, ikke en Baad; men naturligvis vare enkelte af Skibene meget medtagne. Disse bleve da ogsaa opsendte til København for at repareres, medens Niels Juel i de tre følgende Dage efter Slaget vedblev at krydse til Søs med Resten af Flaaden, som altsaa var fuldtud sødygtig. Allerede midt i Maaneden vare for øvrigt alle Skibene repparerede. Ifølge en med Juels Rapport om Slaget indsendt Liste, var Tabet paa vor Side 76 døde og 211 saarede; men hertil maa føjes »Churprindsens« og »Norske Løves« Tab, som ikke ere angivne af Niels Juel, da disse Skibe forinden Rapportens Affattelse allerede vare sendte til København.

Paa *svensk* Side var derimod Mandefaldet betydeligt større. Alene paa de erobrede Skibe angives et Antal af henved 500 døde, saa det er sandsynligt, at de danske Angivelser af 1200—2000 døde og saarede ikke ere overdrevne. Endvidere blev følgende Antal

Svenskere fanget: 2 Schoutbynachter, 1 Oberstløjtnant, 7 Skibschefer, 20 Søløjtnanter, 2 Landkaptajner, 4 Landløjtnanter, 4 Skibspræster, 16 Skippere, 16 Styrmænd og 2—3000 menige. De svenske Priser bleve strax opsendte til København og der reparerede, hvorefter nogle af dem bleve indlemmede i den danske Flaade.

Selve Slagdagen skal trindtom i Landet have været en fuldstændig Højtidsdag Overalt hvor man vidste eller hvor Kanontordenen selv meldte, at et stort Søslag

Medaille til Minde om Slaget i Køgebugt.

nu fandt Sted, forsamledes Folket i Kirkerne, og Bønner for Sejren bleve opsendte, og da endelig Slagets heldige Udfald blev bekendt, foranstaltedes Takkefester overalt i Danmark og Norge. Ikke uden Grund fløj Niels Juels Navn Europa rundt, og da han efter Slaget kom til København, blev han modtagen med Begejstring af det forsamlede Folk og af Kongen. Forrige Gang, han var i København, var kort efter Sejren over Sjøblad, da blev han modtagen med den Hyldest og Kærlighed, han fortjente; men nu kendte Begejstringen ingen Grænser. Kongen udnævnte ham til *General admiral-Løjtnant*; der blev præget en *Medaille* saavel

i Guld som i Sølv med Niels Juels Brystbillede og Navn, og enhver Officer, der havde deltaget i Slaget, fik Ordre til at bære denne paa Brystet. Paa denne Medailles anden Side findes en Afbildning af Slaget med følgende, latinske Indskrift: »Slaget mellem Christian den Femtes og Carl den Ellevtes Flaader under Niels Juels og Henrik Horns Anførsel.« Desuden blev der slaaet endnu en *Medaille* i Sølv med Niels Juels Brystbillede tillige med en Afbildning af, som det synes, Slaget i Køgebugt, men uden Indskrift om dette. Endvidere bleve *flere Skuepenge* prægede, en af disse har endog en usædvanlig Størrelse — det er den største, der nogen Sinde er bleven præget i Danmark, og har i Guld en Værdi af 200 Speciesdukater — ja nogle enkelte Exemplarer ere af endnu større Værdi. I Sølv vejer den mere end 27 Specier. Paa den ene Side ses til venstre en fra Skyerne udrakt Haand med den latinske Overskrift »Frelsens Dag«, medens 8 Børn lige overfor danse med Palmegrene i Hænderne, over hvilke er skrevet: »De skulle fortælle Efterkommerne det«. Endvidere findes paa samme Side følgende, latinske Indskrift: »Ved Guds Naade og under den lykkelige Regering af den bedste og stormægtigste Fyrste og Herre Christian den Femte, Konge til Danmark og Norge o.s.v. o.s.v. (her følger Kongens hele Titel) blev den fjendtlige Flaade slaaet 3 Gange, nemlig 1) under Øland, 2) nær ved Langeland (hermed menes Sejren over Sjøblad), 3) i Køgebugt, og 11 Krigsskibe af 1ste Rang bleve erobrede med al deres Udrustning, hvorved denne Skibskrone (her er en saadan afbildet) er erhvervet.« Paa den anden Side findes en Afbildning af Slaget i Køgebugt med de Ord: »Saaledes maa man stille Uroligheder i Østersøen. Den 1. Juli 1677.« Paa denne Side af Medaillen ses det danske Linieskib »Christianus Quintus« kendeligt paa, at Kongens Billede til

Hest ses paa Agterspejlet, i Kamp med et svensk Linieskib, der stryger Flaget. Alle disse Medailler og Skuepenge findes endnu i den kongelige Mønt- og Medaillesamling.

Følgerne af dette Slag vare overordentlig store. For det første for vort Land; thi den svenske Flaade, der jo var vor betydelig overlegen, havde bestemt Ordre til at gaa løs paa den danske og undsætte Malmø, hvad det saa end skulde koste. At Faren har været stor, viser ogsaa et Brev fra den gamle Rigsadmiral Henrik Bjelke til Kongen, hvori han skriver: »Den svenske Admirals Ordre har været totaliter at ruinere Eders Majestæts Flaade og lægge sig her for København hindrende Eders Majestæt al Kommunikation herfra, hvilket alt dem haver mislykket, hvorfor vi maa takke Gud, som jeg haaber fast og fremdeles maa bevare Eders Majestæt og conservere Eders Majestæts Armé, saa alt vil gaa vel, og god Fred formodes kan, dog ej for hastig«.

Endvidere er det fastslaaet som sikkert, at Sjøblad og Horn havde Ordre til at hærge de danske Øer og Kyster med Ild og Sværd ved Hjælp af de om Bord værende Landtropper. Man kan derfor ikke et Øjeblik være i Tvivl om, hvilken Ulykke, der havde ramt Landet, saafremt Niels Juel ikke havde sejret. Ikke blot vilde Krigens Rædsler have hjemsøgt Landet, men den danske Hær i Skaane var bleven afskaaret, og en Del af de senere Foretagender, som bleve udførte, vilde umuligt have kunnet finde Sted.

Men endnu eet maa anføres som Resultat af dette Slag. Den *danske Aand* og det *nationale Sindelag*, som altid har været stærkt repræsenteret i Flaaden, havde med det samme vundet en betydelig Sejr over »de fremmedes« Indflydelse. Vi havde sejret uden

Hollændernes Hjælp, og deres Magt var da ogsaa fra nu af knækket, da man saa, de kunde undværes.

At disse Niels Juels Sejre ikke fik den Indflydelse paa den endelige Fred, som man kunde have ventet, var sørgeligt, men laa simpelthen i, at Danmarks

Skuepenge, præget i Anled-

allierede faldt fra, saa at vi til sidst stod ene og nødtes til at slutte en efter Omstændighederne ufordelagtig Fred.

Men ogsaa uden for Danmark blev Sejren i Køgebugt bekendt. Geheimeraad *Markus Giøe* til Brahesborg, der holdt Sørgetalen over Niels Juel i hans Hjem, forinden den egentlige Ligbegængelse fandt Sted, var

den Gang Afsending hos Kong *Karl den 2den* af England. Han udtaler i denne Sørgetale:

»Hans Majestæt blev af mig informeret om bemeldte Søslags samt Juels Particulariteter, hvorledes den salig Herre havde taget sin Fordel af Vindene og

ning af Slaget i Køgebugt.

separeret Fjendens Flaade o. s. v. Hans Majestæt selv, en stor Kender i Sømandskab og diskuterende derover til langt ud paa Natten i *Hertugen af Yorck*, nu Kong Jakob (den 2den), og i hans største Admiralers, som var Sir *Edward Sprag* og Sir *Robert Holmes* Nærværelse, sluttede med denne besynderlige Lykønskning

til Hans Majestæt, vores allernaadigste Arvekonge og Herre, at han (Niels Juel) var den største Admiral, som nu var i Europa«.

Samme Markus Giøe beretter for øvrigt: »Jeg maa ejheller glemme her det velfortjente Vidnesbyrd og den Reparation, som Fjenden gav Hans Majestæts Matroser efter Bataillen, at de vare gesvindige som Aber, fordi de før Bataillen havde dømt ringe om Hans Majestæts Flaade og kaldte hans Skibe Baade, men saadan Gud er vor Gud.«

Markus Giøe udtaler disse Ord umiddelbart efter at have omtalt Niels Juels tapre Officerer, blandt hvilke han da først nævner Admiralerne *Rodsten* samt *Christian Bjelke, Peder Morsing* og *Henrik Span*, og han tilføjer, at Christian Bjelke og Henrik Span begge bleve Admiraler og Riddere af Dannebroge, hvilket uden Tvivl ejheller vilde have fejlet Peder Morsing, dersom hans Død ikke havde forekommet hans Avancement.

Derimod ramtes den svenske Konge af en stor Sorg ved Flaadens Ulykke, men dog lod han sig ikke kue. Kort efter Slaget skrev han: »Vi maa lade Guds Disposition os behage, nærende det utvivlsomme Haab, at den samme gode Gud dog vil tage sig af vor retfærdige Sag og erstatte os dette Tab ved en anden Fordel«. 14 Dage senere fik han nogen Oprejsning, idet de Danske i *Slaget ved Landskrona* den 14. Juli maatte efterlade Halvdelen af deres Artilleri paa Valpladsen. Det er bekendt, at den danske Hær i Skaane efterhaanden tabte næsten alt, hvad der var erobret. Derimod vare de Danske fuldstændig Herrer til Søs under Resten af Krigen.

Paa Niels Juels Gravminde i Holmens Kirkes Kapel findes følgende Vers om *Slaget i Køgebugt:*

»En Maaned løb kun om, fra Sjøblad han blev tagen,
Før Horn, en Sø-Guds-Helt, af Juel blev ogsaa slagen.
I Kjøgebugt, endog han heftigt slog igen,
Som Hovedamiral og Sverrigs fuldtro Ven.
Juel paa tre Skibe blev forpligtet til at stige,
Gud styrked' hannem for Monarken og hans Rige;
Saa lyned' han med Ild og Tordenkuglers Tvang,
At femten Skibe Horn forlored' af sin Rang,
Tre tusind Fanger med tolv hundred' Død' og Qvæsted'.
Ja uden Skibs Forlis Juel dette Søslag vandt,
Guds Finger til hans Roes selv Sejerskransen bandt.«

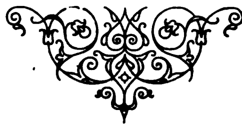
Kong Christian den Femte havde selv været Vidne til Slaget i Køgebugt. Da han om Morgenen den 1. Juli hørte Kanontordenen i sin Teltlejr ved Malmø og fik Underretning om, hvad der foregik, red han ned til Skanør med et stort Følge, og derfra saa han de kæmpende Skibe komme ud af den tætte Krudtrøg. Det var jo imidlertid ikke saa let fra Land at slutte sig til Udfaldet; men en af Følget — efter Sigende Livlægen Foss — skal dog have haft saa meget Overblik over Situationen, at han gjorde Kongen opmærksom paa, at da Kanontordenen trak Øster efter, maatte det være Svenskerne, der flygtede, og altsaa den danske Flaade, der havde sejret. Kongen selv skriver ogsaa til Niels Juel den 4. Juli fra Teltlejren for Malmø:

»Vor Gunst tilforn. Som vi det den 1ste hujus imellem Skanør og Stevns begyndte Sø-Kombat selv have anset og dets lykkelige Udgang af Fjendens Retirade lettelig mærket, saa ere vi derom af din allerunderdanigste, med din Broder Os tilsendte Relation videre forstandiget, og priser Gud, som os saadan herlig Viktorie uden stor Skade paa vore Skibe og uden megen Forlis paa Folk, givet haver. Vi ere med din herudi beteede Konduite vel tilfreds, og have dig derfor for vores Admiral-General-Lieutenant deklareret, ville og din Gage allernaadigst forbedre, og haver du

alle andre Officerer, som deres Troskab og Tapperhed bevist haver, om Vores kongelige Naade og Belønning at forsikre . .. . .«

Men trods den vundne Sejr, hvorved den svenske Flaades Hovedopgave: At undsætte Malmø blev tilintetgjort, blev dog mærkelig nok nogle Dage efter Slaget Belejringen af denne By hævet, da den svenske Hær nærmede sig.

Ogsaa fra *norsk Side* var der, som sædvanlig, gjort Indfald i Sverige; men uagtet den tapre General-Major *Løvenhjelm* ved *Uddevalla* havde tilføjet en dobbelt saa stor, svensk Hær et betydeligt Nederlag, førte heller ikke dette til noget Resultat paa Grund af den Maade, hvorpaa Krigen blev ført i Skaane.

XV.

Krigens Fortsættelse.

Flaadens Landgangsexpeditioner paa de svenske Kyster.

Samme Aften, paa hvilken det berømte Slag havde fundet Sted, altsaa den 1. Juli, ankom den længe ventede, hollandske Hjælpeeskadre. Den var kommanderet af Løjtnant-Admiral *William Bastianz* og bestod af 10 Linieskibe og nogle mindre Fartøjer, i alt armeret med 606 Kanoner og med en Besætning paa 2600 Mand. Generaladmiral, Greve Tromp, var om Bord i Eskadren; han havde Vinteren over været i Holland for at paaskynde Hjælpeflaadens Udrustning og hverve Søfolk, og da nu Eskadren skulde afgaa til København, ønskede han selv at overtage Kommandoen. Dette blev imidlertid nægtet ham; i Holland blev han betragtet som dansk Generaladmiral, og han kunde som Følge deraf ikke faa Kommandoen, men maatte følge med som Passager. Det maa naturligvis have ærgret ham meget, at han kom for sent

til at deltage i Slaget i Køgebugt, hvor Niels Juel blev Sejrherre, og denne Omstændighed førte ikke Forholdet mellem Danske og Hollændere ind i noget bedre Spor. Tværtimod, da Bastianz ankom til København, forlangte han strax Rang over Niels Juel, nægtede at forevise sine Instruktioner og stillede i det hele taget en hel Del andre Fordringer. Da Generaladmiral Tromp naturligvis skulde have Overkommandoen over den danske Flaade nu, vilde altsaa dennes to øverste Admiraler være Hollændere, men dette satte dog Kong Christian den Femte sig imod. Bastianz fik Rang efter Niels Juel, men fik Plads og Stemme i Krigsraadet. Samtidig klagede Niels Juel til Kongen over Generaladmiral Tromp, der »ved sin Kommando imod al Raison haver mine Officerer og Folk befalet at aftræde fra min Prise »Grønne Drage« og den igen med sine Officerer og Folk ladet besætte« — til Trods for, at den Kommanderende kun havde overgivet sig til Niels Juel »som hans skriftlige Attest og skal udvise». Der var altsaa det samme spændte Forhold mellem Danske og Hollændere som hidtil.

Imidlertid blev der udstedt Ordre til den danske Flaade, og denne var kun simpel Gengæld for de Ordrer, man havde fundet hos Sjøblad og Horn, som ovenfor ere omtalte. Den danske Flaade skulde benytte sig af Sejren, gøre Angreb paa forskellige Punkter af Sveriges Kyst og til sidst paa Øland; man skulde »brænde og skænde, brandskatte, plyndre, omkomme eller bortføre Folk, for at Fjenden maatte tænke, at det var Alvor at gæste ham«. Til Slut skulde Flaaden holde krydsende i Østersøen mellem Ystad og Rygen. Niels Juel fik særlig Ordre til at forsøge paa at ødelægge den svenske Flaade i Kalmarsund ved Brandere, men i øvrigt skulde han følge Tromps Ordre. Da der i en Rapport fra Brødrene Jens og Niels Juel til

Kongen var forekommen følgende Udtalelse: »Hollandske Residenten haver gjort os en Raisonnement, at Dronning Christina havde til Herrenstaterne recommenderet, at Øland intet maatte ruineres, fordi det var hendes Livgeding«, saa blev der udtrykkelig givet Niels Juel Ordre til, at Øland ikke maatte skaanes, og Brødrene Juel havde da ogsaa været fornuftige nok til, som det hedder i Slutningen af ovennævnte Rapport ikke at svare et Ord dertil, men vi »lod det gaa ind ad det ene Øre og ud af det andet«.

Stemningen mod Hollænderne var altsaa i det hele ikke god. Brødrene Juel skrive saaledes til Kongen:

»Til Hollænderne kommendes skal vi søge med alle mulige Maader dem at gaa under Øjnene, medens dersom det imod Formodning ikke skulde kunne hjælpe, saa søge med Eders Majst.'s Flaade at udrette efter Mulighed, hvad til Eders Majst.'s største Tjeneste kan eragtes. Bliver Generaladmiral Tromp fra Flaaden, vil vi endnu formode noget til Eders Majst.'s Tjeneste skal kunne forrettes, men hvis han kommer, saa kan vi ret lidet Haab have, thi vi nok forudser, at han tilligemed Hollænderne skal gøre alting difficil og tror vel, man finder en eller anden Maade at trainere; siden han haver faaet hans Ordre ved hartad enhver i København om des Contenu at raisonnere.«

Endelig var da den danske og hollandske Flaade forenet. Brødrene Juel meldte til Kongen, at den hollandske Flaade var ankommen den 22. Juli: »Igaar vare de først om Bord, deres Admiral og Viceadmiral, hvor de bleve til Maaltid; vi gjorde dem al den Ære og gode Villie, vi kunde, de lod sig mærke at ville gøre godt, — — —.«

Den forenede Flaade lettede nu, og Juel satte Kursen mod *Kalmar* for at udføre den ene Del af sin Konges Ordre. Hans Broder fulgte bestandig med

Flaaden, og de havde begge meddelt Kongen, at en Del af den svenske Flaade — 12 Orlogsskibe stærk — var flygtet ind i Kalmarsund under Admiral *Wachtmeister*. De havde beskrevet Indsejlingen til Kalmar for Kongen og paavist, hvilke Vanskeligheder, der var ved at komme ind til den svenske Flaade, idet man først skulde forbi Kastellet, hvorfra Indløbet kunde bestryges og dernæst forbi et andet Fort, der laa paa en Holm ved Navn Heimskeer. Herfra var der endda et meget krumt Sejlløb, inden man kunde komme ind til de svenske Skibe. Imidlertid blev der dog gjort et Forsøg paa at angribe Svenskerne der. Først bekendtgjorde Niels Juel for Indbyggerne den Ordre, han havde faaet af Kongen og forestillede dem de Ulykker, der vilde komme over dem, hvis han blev nødt til at gøre Landgang. Da de imidlertid saavel her som paa Øland med Haan afviste hans Forslag at betale Brandskat, maatte Ordren udføres. Dette fandt dog først Sted, efter at Generaladmiral Tromp med 2 Linieskibe og 1 Fregat var stødt til Flaaden.

Greve Tromps Flag vajede fra Linieskibet »Prinds Georg«, medens Niels Juel var om Bord i sit gamle Admiralskib »Christianus Quintus«. Den samlede Flaade i Østersøen var nu paa 26 Linieskibe og en Snes mindre Skibe, og den 3. August overtog Tromp Kommandoen over hele Flaaden. Der blev strax landsat Folk saavel paa Øland som paa Smålands Kyst. Flere Herregaarde og Landsbyer bleve ødelagte, Byen *Mönsterås* og Forstaden til selve *Kalmar* bleve plyndrede, og de Danske tilintetgjorde en Del Tømmer, Tjære, og andre Skibsmaterialier. Under Angrebet paa Kalmars Forstad vendte først de landsatte Tropper tilbage med uforrettet Sag; men da Niels Juel saa dette, satte han sig personlig i Spidsen for sine Søfolk og ledede Angrebet saa vel, at 150 Huse og 11

Vejrmøller ifølge hans Rapport gik op i lyse Luer. Tromp var ogsaa personlig til Stede og havde naturligvis Overkommandoen, ligesom Jens Juel, hvem Tromp havde gjort alt for at faa hjemsendt, ligeledes var til Stede under Angrebet.

Under stor, personlig Fare undersøgte derpaa Brødrene Juel Farvandene ind til den svenske Flaade. Baron Juel var særlig godt kendt her, da han tidligere havde opholdt sig i Kalmar, og til Trods for en stærk Kanonild fra Fjenden lykkedes det dog at afmærke Indløbet, hvor man fandt en Del Skibe nedsænkede. Da det vilde være forbunden med stor Fare at bringe de store, danske Orlogsskibe gennem dette Farvand, og de Svenske desuden vare godt forsynede med Landbatterier, besluttede Tromp, efter selv at have foretaget et Rekognosceringstogt, foreløbig at opgive Forsøget, og man vendte sig da mod *Øland*, hvor Tromp og begge Juelerne med 2500 Matroser gjorde Landgang den 8. August. Efter en voldsom Kamp, hvorunder Admiral Span skal have mistet et Øje, blev en lige over for Kalmar liggende, stærk Skanse erobret af de Danske og sløjfet. Ved denne Lejlighed fortæller man, at en Del af Skansens Besætning skal have skjult sig i underjordiske Hvælvinger for at bryde frem, naar den fra Kalmar ventede Undsætning kom; de bleve imidlertid opdagede og nedsablede, og da endelig Undsætningen ankom fra Kalmar, blev denne med stort Tab slaaet tilbage og forfulgt af Fartøjer fra Flaaden, ved hvilken Lejlighed baade Niels Juel og hans Broder personlig udsatte sig for stor Fare. Ifølge paalidelige Beretninger kom de endog tilbage til deres Skibe overstænkede med Blod.

Da Hæren bestandig intet kunde udrette i Skaane, bestemte Kong Christian den Femte sig til kun at holde Christiansstad og Landskrona besatte og at be-

nytte sig af det Overherredømme i Østersøen, som Niels Juel havde forskaffet ham, til at overføre en Del Tropper af Hæren til Brandenburg for at hjælpe sin allierede, Kurfyrsten, i Krigen mod de Svenske i Tyskland. Greve Tromp forlod derfor Flaaden den 26. August under Øland med 6 danske Linieskibe samt hele den hollandske Eskadre og nogle danske Smaaskibe og gik til København, hvorfra Kongen og Prins Jørgen med en Del indskibede Tropper afsejlede den 6. September til Rygen. Her gjorde Tromp Landgang, men det lykkedes ham ikke at erobre Øen, og Kongen og Prins Jørgen vendte da tilbage midt i Oktober med Linieskibet »Fredericus Tertius« som kommanderedes af Viceadmiral *Iver Hoppe*. Paa denne Rejse var Linieskibet med Kongen om Bord i Fare for at forlise. I stormfuldt Vejr, og efter at Skibet var drevet ned mod de bornholmske Klipper for sine Ankre, som ikke vilde holde, udkastede man som sidste Redningsmiddel et lille Varpanker. Dette Anker greb saa fast i Grunden, at det stoppede Linieskibet fra at drive længere og altsaa frelste det fra at strande. Dette Anker blev senere forgyldt og opbevaredes først paa Kunstkamret og dernæst paa Rosenborg Slot, hvor det endnu findes med følgende Indskrift af Kingo:

»*Gud* holdt paa mig, og jeg holdt *Christian den Femte*,
Da en fortvivlet Storm i Østersø ham klemte.
To Rigers Liv og Død paa to Jernhager laa,
Jeg derfor evigt her skal til et Minde staa.«

Da Generaladmiral Tromp altsaa ikke kunde indtage Rygen, forlod han med sin Eskadre dette Sted og udførte ikke mere i dette Aar.

Niels Juel havde imidlertid Kommandoen ved de smålandske Kyster, og han benyttede Tiden godt. Hist og her gjordes Landgang, hvorved Fjenden til-

føjedes stor Skade, ja han opbrændte endog Pakhusene, der vare byggede tæt op til Kalmar, og hvor der var samlet Skibsmaterialier til den Flaade, der var under Udrustning i Stockholm. Han gjorde flere Priser og tog 2000 Stykker Kvæg til Bytte. Endelig henvendte han sin Opmærksomhed paa Staden *Vestervik* Nord for Kalmar, som den Gang var en meget betydelig By.

Her havde Fjenden et Orlogsværft, hvor der selvfølgelig vare mange Skibsmaterialier samlede. Juel beordrede Viceadmiral Peder Morsing til at overtage Kommandoen over 6 Fregatter og nogle Smaafartøjer for at erobre Byen. Angrebet blev da udført af Skibene, og under en voldsom Kanonild navnlig fra Fregatterne »Hummeren« og »Spraglede Falk«, der under Kommando af den tapre Kaptajn Andreas Dreyer lagde sig ind i Indløbet til Vestervik, blev et Landgangskorps paa 1000 Matroser og Soldater, anført af Schoutbynacht Floris Carstensen og Oberst Møller, landsat fra Skibene. Disse Folk erobrede først to Skanser, som forsvarede Byen, og derefter gik hele Eskadren ind i Havnen. Efter en voldsom Kanonild fra Skibene og en heftig Modstand fra Byens Side, blev denne stormet og erobret. Byen og Slottet bleve brændte, og det derværende Orlogsværft tillige med to store, nye Krigsskibe ødelagte. Kirken blev skaanet, men en Mængde Bytte og navnlig en Del Kanoner blev taget om Bord, alt det øvrige opbrændtes.

Derefter sejlede Niels Juel til *Gulland,* over hvilken Ø han jo selv var Guvernør eller Landshøvding, og han havde den Glæde at finde Indbyggerne tilfredse med det danske Herredømme. Herfra udsendte han mindre Expeditioner mod de svenske Kyster, ja han foruroligede endogsaa selve Stockholm. Først i Oktober forlod han de fjendtlige Kyster, efter at have

afløst Besætningen paa Gulland med friske Folk og sejlede derefter med sin samlede Styrke til København.

I Slutningen af Oktober Maaned sejlede den hollandske Flaade hjem, og deres Deltagelse i Krigsførelsen var dermed afsluttet. De hollandske Admiraler modtog store Gunstbevisninger af Kongen; Admiral Bastianz blev optagen i den danske Adelsstand og blev Ridder af Dannebroge, de øvrige fik Kongens Brystbillede besat med Diamanter, og Skibscheferne fik andre Naadesbevisninger; ja endogsaa de menige bleve belønnede med en stor Sum Penge, der blev fordelt imellem dem, og alt det til Trods for, at den hollandske Hjælpeflaade intet havde udrettet af Betydning. Den danske Flaade blev derefter oplagt i København, og kun to smaa Eskadrer under Viceadmiral Christian Bjelke og Peder Morsings Kommando bleve i Søen, saa længe Farvandet var aabent.

I Løbet af Vinteren blev der arbejdet stærkt paa Holmen. Man maatte nemlig antage, at Svenskerne næste Aar vilde komme i Søen med en betydelig Flaade, og her i Danmark kunde vi næppe vente mere Hjælp fra Holland, fordi Generalstaterne ivrigt søgte Fred med Frankrig. Der blev imidlertid sat fuld Kraft paa herhjemme, i Admiralitetet arbejdede den gamle Rigsadmiral Henrik Bjelke og under ham Greve Tromp og Niels Juel foruden Admiralerne Rodsten. Paa Holmen varetog Henrik Span Forretningerne, og efter den officielle Liste bestod Flaaden ved Foraarstid 1678 af 84 Skibe med 2388 Kanoner. Til Skibenes Bemanding udfordredes 12,000 Mand, og der var derfor nok at gøre for de Officerer, der bleve udsendte som Udskrivningschefer til Rigets forskellige Dele.

Niels Juel havde saaledes meget at gøre og fik endnu mere ved, at han i April 1678 blev udnævnt til *virkelig Geheimeraad*; thi nu fik han Sæde og

Stemme i Geheimestatsraadet og udøvede her en stor Indflydelse paa at faa Flaaden udrustet saa godt som muligt. Allerede i Februar Maaned blev der udsendt smaa Eskadrer, og efterhaanden som de øvrige Skibe bleve udrustede, bleve de samlede paa Køgebugt. Her bleve Skibene organiserede og Mandskaberne indexercerede, medens Krydsere rundt om i Farvandene afløste hverandre bl. a. for at blokere Gøteborg og holde Øje med den indespærrede, svenske Flaade.

Generaladmiral Tromp skulde naturligvis nu have haft Kommandoen over hele Flaaden; men han havde i Mellemtiden stillet saa store Fordringer, at Kongen ikke vilde gaa ind derpaa. Da det desuden stod klart, at Holland dette Aar ikke vilde sende hverken Skibe eller Subsidier, saa havde man strengt taget ikke mere Brug for Tromp; det var jo bevist, at der fandtes danske Admiraler, som kunde tage Overkommandoen over deres egen Flaade. Tromps Optræden var desuden efterhaanden bleven saa anmassende, at man ikke kunde finde sig deri, og da han ikke vilde slaa af paa sine Fordringer — han vilde saaledes ikke holde Krigsraad med de andre Admiraler — gav Kongen Ordre til, at hans Admiralflag, der allerede var hejst om Bord i »Norske Løve«, skulde nedhales. Greve Tromp var altsaa *ikke mere dansk Generaladmiral.* Den 25. April mødte han for sidste Gang i Admiralitet, hans Ansøgning om Afsked blev modtagen af Kongen, men for øvrigt skiltes man ad i al Venskab og Høflighed. Hen paa Sommeren forlod Tromp København og rejste til sin Velynder Kurfyrsten af Brandenburg, hvor han forblev hele Aaret. I December rejste han videre til Holland, efter at have modtaget store Naadesbevisninger af Kurfyrsten, ligesom hans Følge fik store Gaver. Da han nogle Maaneder senere drog ind i Amsterdam, skal hans Følge have bestaaet

af 36 Personer, 6 Karosser og 10 Rustvogne med Bagagen.

Niels Juel havde nu atter faaet den Post, der ganske naturligt tilkom ham som *Flaadens virkelige Øverstkommanderende*. Han hejste sit Flag den 29. Maj paa Linieskibet »Christianus Quintus«, og Kommandoen var nu atter i de rette Hænder. Kongen og Dronningen vare et Par Dage senere om Bord i Flaaden paa Køgebugt, og denne, som bestod af 31 Linieskibe, 9 Fregatter, 3 Brandere samt 10 Jagter og Proviantfartøjer, lettede da kort efter og gik til Søs. Flaaden var i alt armeret med 2006 Kanoner og havde en Besætning af 10614 Mand.

Medaille præget til Ære for Niels Juel.

Det var en stolt Flaade, over hvilken Niels Juels Admiralflag vajede, men den Opgave, den havde at løse, var ogsaa betydelig. Først og fremmest skulde al Tilførsel til Skaane forhindres, de fjendtlige Kyster skulde foruroliges og brandskattes, og endelig skulde de brandenburgske Foretagender i Pommern og paa Rygen støttes. Hans Broder, Jens Juel, fulgte ogsaa dette Aar med Flaaden.

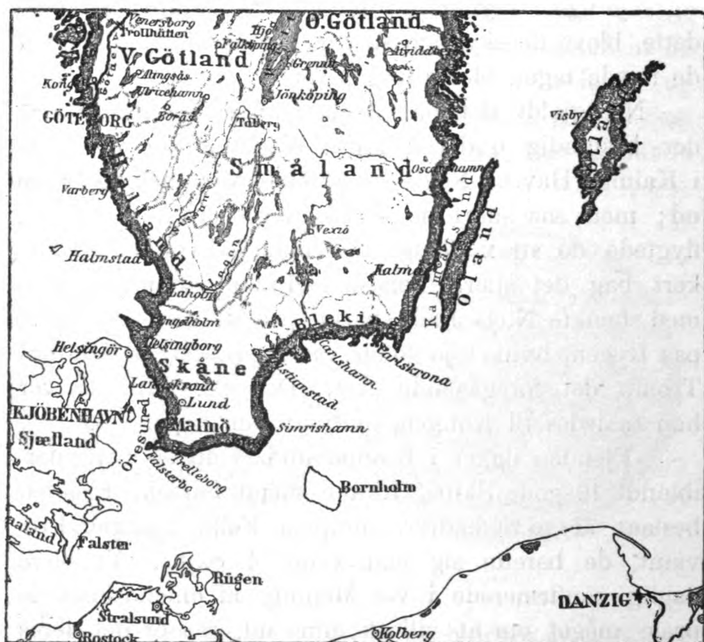
Først blev *Ystad* indtaget. Her havde Fjenden samlet en Del Provint til den svenske Hær, hvorfor

nogle hundrede Soldater bleve landsatte fra Flaaden. Ved denne Lejlighed viste Niels Juel, som sædvanlig, at han forstod at vedligeholde en god Mandstugt. Han tillod aldrig sine Folk at begaa nogen Uretfærdighed, selv mod Fjenden, og han havde udtrykkelig forbudt at tilføje de fredelige Indbyggere nogen Overlast. Alligevel gjorde dog nogle af Landgangskorpset sig skyldige i Plyndring; men da Niels Juel erfarede dette, bleve de skyldige strengt straffede, og alt, hvad de havde taget, blev tilbagegivet.

Nu gjaldt det om at faa fat i de svenske Skibe, der bestandig under Admiral Wachtmeister laa inde i Kalmar Havn. Nogle af Skibene vare nemlig løbne ud; men saa snart de danske Krydsere kom i Sigte, flygtede de strax tilbage til Kalmar, hvor de laa sikkert bag det stærkt befæstede Indløb. Samtidig hermed tænkte Niels Juel stærkt paa at gøre Landgang paa Rygen, hvilket jo totalt var mislykket for Admiral Tromp det foregaaende Aar. Den 22. Juni skriver han saaledes til Kongen, omtrent som følger:

»Fjenden ligger i Kalmarsund, i alt 30 Sejl, deriblandt 19 gode Skibe, Resten smaat Fartøj. Flaaden bestaar af to Eskadrer, lumpent Folk, mangler Proviant, de berette sig end vente 4 Skibe. Vi blive daglig confirmerede i vor Mening, at omendskønt de prale meget om at ville komme ud, saa er det deres Tanker, at der vil de ligge og give os Jalousi, at hele Aaret skal vi intet kunne forrette, men det tror vi, at skal Planen med Rygen gaa for sig, saa holder vi os rede til at forrette den uden nogen Hensende paa dem. Kommer de imidlertid, saa slaas vi sammen, gør de ikke, saa forretter vi Planen. Vil Eders Majst. vi skal føre Proviantskibene til Aahus saa præsenterer vi os omtrent for dem, og detacherer et Par smaa Fregatter til at convoyere Proviantskibene til

Aahus, kommer han ud, saa slaas vi med ham, hvis ikke, saa fuldfører vi vor Plan. Vil og Eders Majst., vi skal gaa ind i Kalmar Sund, saa kan det og ske, men deri har han den Fordel, han har begge Landene, og deraf vore Skibe, som blev beskadiget, havde besværlig Retræte, til med er der inde adskilligt blinde [Skær], og da behøvede vi flere Brandere. Var

Niels Juels Operationsfarvande.

og saa nær, at Eders Majst. havde Folk nok til at gaa til Stockholm med, gjorde vi os, næst Guds Hjælp, ingen Betænkning at føre dem did; thi enten skulde han lide det eller følge os, fulgte han os, som er apparent, mener vi altid efter Vejr og Vinds Beskaffenhed at kunne salvere Folket enten til Bornholm eller Gulland, mens vi slaas, og næst Guds Bistand er han os ikke bestand. Det kan vi Eders Majestæt

forsikre, at aldrig havde Eders Majestæts Forfædre bedre Flaade, naar den er samlet, aldrig var der bedre Helbred og aldrig bedre Samdrægtighed, og hidindtil er ikke udkommanderet en Krydser uden Admiralernes Videnskab — — —.«

Denne Rapport viser jo tydeligt, at der herskede god Aand og Samdrægtighed paa Flaaden, men den viser ogsaa, at Niels Juel havde opfattet sin Ordre med Alvor og med sin sædvanlige Iver vilde gøre alt, hvad der stod i hans Magt for at udføre Planen mod Rygen, hvorved altsaa maa forstaas, at den danske Flaade skulde gøre Landgang og angribe Rygen fra Søen, medens Kurfyrsten af Brandenburg satte over det Stræde, som skiller Øen fra Fastlandet og angreb Øen fra Landsiden. Imidlertid maatte Niels Juel dog først foretage nogle Landgange paa de svenske Kyster, dette skete i Juli Maaned, og under disse udmærkede Kaptajn Andreas Dreyer sig ved at erobre nogle Fartøjer. En Del af Staden *Carlshamn* blev opbrændt under en af disse Landgange; men skønt Niels Juel i August Maaned holdt helt ind i *Kalmarsund* for at binde an med den svenske Flaade, kunde han dog ikke komme Skibene nær nok. Det var nu saa beskikket, at han først næste Aar skulde faa Ram paa dem derinde, og imidlertid foretog han da den befalede Expedition til Rygen.

XVI.

Rygens Erobring.

Vi maa først kaste et Blik paa Skaane og se, hvorledes Hærens Tilstand der var. Her havde de Danske af faste Punkter endnu *Helsingborg, Landskrona* og *Christiansstad* inde. Helsingborg var atter kommen i de Danskes Magt ved, at Byens Kommandant ved en falsk Ordre fra Karl den Ellevte havde ladet sig lokke til at overgive Fæstningen; men Svenskerne fik Oprejsning, idet det stærke Christiansstad i August 1678 maatte overgive sig. I 10 Maaneder havde Byens tapre Kommandant *von Osten* holdt Stand mod den svenske Belejring; men endelig maatte han sende Bud til Christian den Femte, at hvis han ikke fik Hjælp inden 8 Dage, maatte han overgive sig. Til Trods for dette Budskab varede det over 1 Maaned, inden Kong Christian satte sig i Bevægelse med Hæren, 13000 Mand stærk, og han kom ikke længere end til en Mil fra Christiansstad, skønt Osten ved at skyde Nødskud og ved dristige Svømmere, som sneg sig forbi

den svenske Lejr, gav ham Underretning om, at Hæren maatte skynde sig. *Ahrensdorf*, der kommanderede Hæren, fraraadede et Slag, og Kongen fulgte hans Raad. Osten blev da ogsaa nødt til at overgive Byen den 4. August, efter at Besætningen var svunden ind fra 2600 til 1100 Mand, og efter at alt, hvad der kunde fortæres, var sluppet op, baade Heste, Hunde og Katte, samtidig med at Sygdom havde hærget Besætningen frygteligt. Den lille, tapre Rest af Soldater fik Lov til frit at drage bort, og to Dage senere brød den danske Hær op, skjulende sit vanærende Tilbagetog i Nattens Mulm og Mørke. Lidet hjalp det, at Ahrensdorf blev dømt til at miste Ære, Liv og Gods — han blev naturligvis et Par Aar efter tagen til Naade igen, og Ulykken var jo desuden sket.

Efter at Christiansstad var falden, og Nordmændenes Indfald i Sverige drevet tilbage, var det endelig muligt for Niels Juel at faa overladt nogle Folk af Hæren til Hjælp ved Landgangsexpeditionen paa *Rygen*. Baron Jens Juel sejlede derfor til København, hvor han hentede 4 norske Regimenter under Generalmajor *Løvenhjelm*. Den 2. September ankom disse til Flaaden, og da Niels Juel ikke hørte til dem, der opsatte sine Planer længe, traf han hurtigt Aftale med Kurfyrsten af Brandenburg om at foretage det længe omtalte Angreb paa Øen.

Aaret havde været meget stormfuldt. Under et Uvejr var saaledes, medens Niels Juel laa under Rygen, et Linieskibs Master gaaede over Bord, og et andet havde mistet Fokkemasten og Bugsprydet, saa at de maatte sendes hjem for at reparere. Her døde ogsaa en af de Skibschefer, som havde deltaget i flere af Niels Juels Sejre, nemlig Viceadmiral *Peder Morsing*. Forholdene havde altsaa ikke været særlig heldige, men saa snart Landgangsexpeditionens Plan var fast-

slaaet, blev denne udført med stort Held. Landgangen maatte naturligvis foregaa med Fartøjer, og til den Ende havde Kurfyrsten da ogsaa samlet en Del Skibe og Baade for at kunne sætte sine Tropper over det smalle Vand, som skiller Rygen fra Fastlandet.

Niels Juel havde imidlertid ankret sin Flaade op i Trompervig paa Nordostkysten af Rygen, og alle Flaadens Fartøjer bleve da ordnede i 3 Delinger under Anførsel, den første af Admiral M. Rodsten, den anden under hans egen, personlige Kommando og den tredie under Admiral J. Rodsten. Paa disse Fartøjer bleve Løvenhjelms Korps og Flaadens Soldater foruden alle de til Landgangen bestemte Matroser indskibede. Det nødvendige Artilleri og alt det øvrige Tilbehør, som skal til under en Landgang, som tomme Tønder, »spanske Ryttere« og alle Slags Skanseredskaber medgaves Fartøjerne, og i Landgangen deltog tillige 250 brandenburgske Ryttere.

Den 12. September Kl. 6 om Morgenen nærmede Landgangsexpeditionen sig Strandbredden. Det var som sædvanligt uheldigt Vejr, frisk Paalandskuling og stærk Strøm langs Landet. Da Fartøjerne kom ind i Strømmen bleve de drevne Nord i hen imod en høj Klint og bort fra det Sted, man havde udset til Landingsplads. Imidlertid opdagede Niels Juel hurtigt en lille Dal med nogle Huse inde i Landet, og for ikke at give Fjenden Tid til at samle sig, lod han alle Fartøjerne sætte lige ind her og befalede Mandskabet at gaa i Land. I det Øjeblik, det første Fartøj var kommet ind paa lavt Vand, sprang Oberst *Trop*, fulgt af 8 Mand, i Land og overmandede en svensk Post paa 50 Mand. Han fik hurtigt Hjælp af andre Soldater og snart var den største Del af Løvenhjelms to Regimenter i Land foruden Matroserne. Men nu kom Svenskerne til og angreb Løvenhjelm med 400 Dra-

goner og 150 Mand Fodfolk, der medførte 12 Kanoner. Løvenhjelm forsvarede sig kækt, og da Resten af hans Tropper og de brandenburgske Ryttere vare komme

Baron Jens Juel.

i Land, blev Fjenden efter 3 Timers voldsom Kamp dreven tilbage.

Umiddelbart herefter bleve de tomme Tønder fyldte

med Jord, hvorved man dannede Forskansninger, og to fuldstændige Skanser anlagdes, hvori det medbragte Artilleri opplantedes, saa at man nu var klar til at modtage et alvorligt Angreb af Fjenden. Imidlertid kom mange af Indbyggerne til og bad Niels Juel om Skaansel for Plyndring, hvilket ogsaa blev dem lovet, hvis de vilde holde sig i Ro. Endvidere deserterede en Del tyske Soldater, som vare blevne tvungne til Krigstjeneste af Svenskerne, og af disse lod Niels Juel oprette nogle Kompagnier under Løvenhjelms Kommando.

Brødrene Juels Rapport om Landgangen paa Rygen lyder saaledes:

Eders kongelige Majestæt!

Ved dette Brev give vi Deres kongl. Majestæt den allerunderdanigste Efterretning, at jeg, Jens Juel, kom igaar her til Flaaden fra Hans churfyrstelige Højhed i Brandenborg. Da vi saa, at D. K. M.s Flaade nærmede sig til Rygen, holdt vi strax Krigsraad og besluttede Dagen derpaa ved Dagbrækningen at ville gøre Landgang i Bugten mellem Jasmund og Wittau, men da Vinden om Natten vendte sig til Sydvest, var det ej muligt at følge vores første Udkast. Vi forandrede derfor vort Forsæt og angreb Wittau, for der at sætte vore Tropper i Land, som og lykkeligen gik an i følgende Orden. Der forsikrede vi os en liden Dal, hvor der var 2 eller 3 Huse, og der fandt vi en Løjtnant med 30 Heste og 3 halve Kompagnier Fodfolk; Rytterne toge Flugten efter nogen Modstand, og vi gjorde 3 Fodgængere tilligemed nogle Bønder til Krigsfanger. Ved at gaa i Land, maatte vore Folk gaa i Vand til midt paa Livet; Officererne og de Gemene have alle holdt sig vel. Førend de sidste vare satte i Land, bleve de af Fjenden angrebne med 6 Eskadroner og 150 Fodfolk under Anførsel af Oberst

Lieve, som to Gange blev afslaaet. Da han saa, at vort Fodfolk nærmede sig, at det havde gjort nogle Fanger, og at det blev forsvaret af 2 Kanoner, som vare satte i Land tillige med nogle spanske Ryttere, drog han sig tilbage med sit Artilleri, og strax bemægtigede vore Folk sig Pladsen. Vi have givet dem tomme Tønder at fylde med Sand, da fornemmelig Jorden her ej er god. De blev strax forskandsede med mange spanske Ryttere og Kanoner samt forstærkede med det brandenborgske Rytteri, som endnu ej var sat i Land, men saa snart det var kommet paa Landet, forfulgte vi Fjenden, som strax tog Flugten og mistede 2 Mand, der bleve gjorte til Fanger. Mange af vore Dragoner have faaet Heste. Vi have selv været paa Øen, begge Admiralerne Rodsten, begge Viceadmiralerne og Schoutbynachterne have holdt sig vel. Ved Landgangen viste Generalmajor Løvenhjelm en udmærket Hurtighed; ligesaa gjorde Oberst Trop og alle andre Officerer, saa at vi ej kan sige andet om nogen. Vi have omtrent 60 Døde og Saarede. — — —

Det var en Fornøjelse at se, hvorledes Deres kgl. Majst. Fodfolk forsvarede sig mod det fjendtlige Rytteri og betjente sig af Tønder, som vare fyldte med Sand, for at avancere frem. Det lader som det nok kan forsvare sig i denne Post. Nu skikke vi dem 500 Matroser til Hjælp, at de desto hastigere kan forskandse sig. Hvad mig angaar, vil jeg strax rejse hen til Hans churfyrstelige Højhed; efter den Aftale, vi have gjort, skulle hans Tropper i Dag sættes i Land; og som vi have hørt en stor Allarm med Kanonskud, tro vi, at de alt have gjort Landgang.«

To Dage senere skrev Admiral Niels Juel følgende Brev til Kongen:

»Herved lader jeg Deres kgl. Majst. allerunderdanigst vide, at jeg i Nat fik Brev fra min Broder, at

Churfyrsten af Brandenborg har gjort Landgang paa Rygen mellem 11 og 12 om Middagen uden at have mistet mange Folk. Man ved ej endnu for vist, hvor *Königsmark*, som er Statholder paa Øen, befinder sig, men jeg haaber snart at faa det at vide. Min Broder bliver endnu nogle Dage hos Hans churfyrstelige Højhed. Midlertid ville vi gøre vort bedste og forsøge at erobre Jasmund, hvilket med Herrens Hjælp vel skal gaa for sig — — —«.

Den brandenburgske Expedition havde imidlertid ikke skyndt sig saa meget. Kurfyrstens Tropper skulde jo have foretaget Angreb paa Øen Syd fra, og den samlede Flotille havde ogsaa sat sig i Bevægelse paa samme Tid som den danske. Men hele Dagen gik hen, uden at der blev gjort Landgang, og først da Baron Jens Juel var ilet til Kurfyrsten, lykkedes det ham at paaskynde Angrebet, saa at Brandenburgerne kom i Land, dog ikke før næste Middag. Da Grev Königsmark, der havde Kommandoen paa Rygen, nu blev truet fra begge Sider, forlod han Øen og trak sig tilbage til Stralsund.

De Danske tog nu Øen i Besiddelse, Baron Jens Juel blev udnævnt til Guvernør og Løvenhjelm til Kommandant. Da denne Erobring jo var af stor Vigtighed, blev der strax anordnet kirkelige Takkefester, og Skuepenge bleve slaaede. Paa vor Side faldt 57 Mand og 53 bleve saarede.

Greve Tromp var med ved Rygens Erobring. Han var i Kurfyrstens Følge og hjalp denne under Landgangsexpeditionen. Heraf have Hollænderne taget Anledning til at tilskrive Tromp Æren for Rygens Erobring. Vi have nu set, at denne tilkommer i første Linie Niels Juel som den Øverstkommanderende, og Begivenheden er da ogsaa omtalt paa hans Gravminde med følgende Ord:

»Den sejrrige Juel endnu med Flaaden sejled',
Og til flux mer Triumf han for Monarken bejled';
Den fjendtlig Flaade han dog ej i Sigte faar,
Den var fast reddeløs og bødte sine Saar.
Til Rygen imidlertid paa Ordre ved Guds Øje,
Som saa hans Sinds Kompas og redelige Møje,
Han vender Kaasen hen, hvor under Ild og Damp
Blev Landgang gjort med en saa brav og blodig Kamp.
De Danske ved Guds Haand og Juels dødfulde Torden
Behjertede gik løs, slog Fjenden til Uorden
Og Flugt, saa Rygen da tilhænde Kongen gik,
Og Juel sin Palme der med Held og Ære fik.«

Efter at *Rygen nu var erobret*, forlod Niels Juel sidst i September de pommerske Kyster, idet han dog detacherede en Del af sine mindre Skibe for at hjælpe Kurfyrsten med Belejringen af *Stralsund*. Denne By maatte kapitulere den 15. Oktober, Besætningen fik vel fri Overfart til Sverige; men under denne indtraf et frygteligt Uheld, idet den største Del forliste paa Bornholm, hvorved 2000 Mand druknede, og de medførte 86 Feltkanoner og 2 Morterer gik tabte. Herefter var *Greifswalde* det eneste Sted i Pommern, som de Svenske endnu havde i Besiddelse; men ogsaa denne Stad maatte i Slutningen af Oktober overgive sig, og dermed vare de svensk-tyske Provinser fuldstændig erobrede. Sverige havde anvendt 40,000 Mand til at forsvare disse Lande; men af dem kom kun nogle faa Tusinde tilbage til Fædrelandet.

I Oktober Maaned gik Niels Juel til København. Største Parten af Flaaden blev da oplagt for Vinteren, og kun nogle enkelte, smaa Eskadrer holdt, som sædvanlig, Søen saa længe som muligt.

XVII.

Flaadens Foretagender i 1679, Kampene i Kalmarsund,

I Løbet af Aaret 1678 vare Fredsunderhandlingerne, som i flere Aar vare førte i *Nijmwegen*, blevne fortsatte. Hollænderne og Spanierne havde allerede sluttet Fred, den tyske Kejser fulgte efter i Begyndelsen af 1679, og til sidst kom Hertugerne af Braunschweig og den nye Biskop af Münster. Danmark og Brandenburg stod saaledes alene over for Sverige og dettes mægtige allierede, Frankrig, og Ludvig den Fjortende gentog endog sit Løfte til Sverige om ikke at ville slutte Fred med Christian den Femte og Kurfyrsten, uden at disse vilde give alle de erobrede Lande tilbage. Da Fordringerne vare i høj Grad ubillige, vilde ingen af Monarkerne gaa ind derpaa, og den danske Konge besøgte derpaa Kurfyrsten under dennes Sygdom i Dobberan, ved hvilken Lejlighed Forbundet mellem de to Lande blev yderligere befæstet.

Der blev naturligvis strax drevet paa Flaadens Udrustning, der i Begyndelsen af 1679 bestod af 107 Krigsskibe, armerede med 3428 Kanoner. Det var imidlertid ikke let at udruste en saa betydelig Sømagt med de ringe Pengemidler, der vare stillede til Raadighed; men ved Niels Juels Dygtighed og forstandige Økonomi lykkedes det dog allerede i April at samle ikke mindre end 32 Linieskibe og Fregatter foruden 26 mindre Krigsskibe i Øresundet. Kongen anerkendte ogsaa ved denne Lejlighed Niels Juels Dygtighed og udnævnte ham den 11. Marts 1679 til *Elefantridder*. Niels Juels Flag vajede i Aar som tidligere fra »Christianus Quintus« paa 84 Kanoner og med 567 Mands Besætning.

Da det var at vente, at Frankrig vilde sende en Flaade herop for at befri de i Skærgaarden indespærrede, svenske Skibe, gjaldt det om at holde saa stor en Styrke som muligt samlet i Øresund. Dog bleve sidst i April to Linieskibe, nemlig »Delmenhorst« paa 50 og »Flyvende Hjort« paa 44 Kanoner under Kommando af Kaptajn *Niels Barfod* afsendte til Bornholm for der at afhente 500 svenske Krigsfanger, som havde opholdt sig paa Øen siden forrige Aar, da de vare blevne indbjærgede efter den Ulykke, som ramte Transporten af Soldater fra Pommern til Sverige. Kaptajn Barfod udførte ogsaa sin Sendelse; men da han skulde afgaa fra Bornholm med Krigsfangerne om Bord, blev han angreben af en svensk Eskadre paa 5 Linieskibe under Major *Ankarstjerna*. Han og Kaptajn *Knudsen*, der førte »Flyvende Hjort«, holdt dog tappert Stand, og trak sig derefter, da Natten faldt paa, dækkede af Mørket op i Sundet, hvorefter de naaede ind til København med alle Fangerne.

Imidlertid sluttede vor sidste allierede, Kurfyrsten af Brandenburg Fred med Frankrig og Sverige i *Nijm-*

wegen den 19. Juni. Danmark havde kunnet faa Fred ved samme Lejlighed; men da Christian den Femte ikke vilde gaa ind paa Betingelserne, som Frankrig opstillede, strandede Underhandlingerne. Til Lands havde vi jo kun Landskrona og Helsingborg tilbage; men Kongen lod nye Soldater hverve og samle i Holsten. Til Søs haabede vi jo bestandig at kunne have Overmagten, og da man gennem de fortsatte Fredsunderhandlinger fik Vished for, at Frankrig ikke vilde sende nogen Flaade herop, afsejlede Niels Juel til Østersøen, hvor han ankrede den 20. Juni mellem Rønne og Hasle paa Bornholm, og her forenede han sig med de Eskadrer, der havde været udsendte i forskellige Øjemed. Den danske Flaade bestod da af 35 Linieskibe og Fregatter, armerede med 1836 Kanoner, foruden en Del Smaaskibe.

Det gjaldt nu om at lokke den svenske Flaade ud fra sit Skjul i Kalmarsund, men dette var ikke saa let. Juel stod derfor over mod den pommerske Kyst med Størstedelen af sin Flaade og sendte kun 7 af sine letteste Linieskibe og Fregatter, foruden et mindre Fartøj, ind mod Kalmar, hvor de tillige skulde rekognoscere. Da Generaladmiral-Løjtnant Wachtmeister saa denne ringe Styrke, stod han ud med den svenske Flaade, henimod 30 Skibe stærk, for at jage de Danske. Disse havde ogsaa Ordre til strax at flygte over mod den pommerske Kyst, og da Niels Juel den 24. Juni om Aftenen ved sine Forpostskibe fik at vide, at Wachtmeister var staaet til Søs, lettede han derfor med Flaaden. Næste Morgen Kl. 8 fik Flaaderne hinanden i Sigte; men Wachtmeister vendte strax om og styrede med alt, hvad trække kunde, Nordost efter mod Kalmar. Juel jagede, men kunde ikke indhente de fjendtlige Skibe.

Næste Morgen den 26de ved Solopgang var Fjenden bestandig langt borte; men da gjorde Juel Signal til

hele sin Flaade, at ethvert Skib skulde gøre sit Bedste og jage Fjenden af al Magt uden Hensyn til den øvrige Sejlorden. De bedst sejlende Skibe kom derved forrest, og det lykkedes Viceadmiral Span med det nybyggede Linieskib »Norske Løve« paa 86 Kanoner og 568 Mands Besætning, at komme saa nær det agterste, svenske Linieskib, der hed »*Laxen*« med 54 Kanoner og var kommanderet af Kaptajn *Ribbing*, en Officer, der to Gange før var bleven fangen i denne Krig, at han kunde aabne Ilden mod det. Kl. 10 om Formiddagen var Span med »Norske Løve« naaet helt op paa Siden af sin svenske Modstander; men nu vendte 4 svenske Linieskibe for at understøtte »Laxen« og angreb »Norske Løve«. De øvrige, danske Skibe vare for langt i Læ til at kunne hjælpe Span, og han maatte derfor udholde en voldsom Kamp alene, indtil de danske Linieskibe »Anna Sophia«, ført af Kaptajn *Schinkel*, og »Lindormen«, Kaptajn *Wleugel*, naaede op til ham. Saa forlod de svenske Linieskibe »Laxen« og flygtede efter deres øvrige Landsmænd, forfulgte af »Svenske Falk« og »Delmenhorst«, hvilke to danske Skibe nu vare komne op. Kampen var imidlertid haard om »Laxen«. En svensk Viceadmiral vendte nemlig pludselig med 6 Skibe for at hjælpe det betrængte Skib og angreb de 5 danske, som nu vare langt til Luvart af deres Flaade. Efter at »Laxen« havde slaaet bravt fra sig, blev den dog nødt til at stryge, og nu vendte alle de svenske Skibe og stod Nord i efter deres flygtende Flaade.

Jagten fortsattes hele Natten, Vinden havde efterhaanden trukket sig sydlig, men dels havde de Svenske betydeligt Forspring, dels sejlede deres Skibe lidt bedre end de danske, og de naaede da ogsaa den 27. om Morgenen Kalmarsunds sydlige Indløb. Her gjorde Wachtmeister Mine til at ville oppebie den danske

Flaades Ankomst, han samlede sine Skibe i Slagorden; men da Niels Juel dristigt styrede løs paa ham, søgte de Svenske Tilflugt inden for Skærene, førend der var løsnet noget Skud. Svenskerne slap altsaa med Tabet af et Skib. At de Danske ikke naaede op, saa at der blev en almindelig Kamp med den flygtende Fjende, laa som før omtalt noget i, at Svenskernes Skibe vare mere velsejlende end Størsteparten af den danske Flaade; men dernæst blev ogsaa Vinden hurtigere gunstig for Svenskerne end for de Danske, og da de tillige havde langt Forspring, slap de saaledes nogenlunde uskadte fra denne fuldstændige Flugt.

Det ærgrede naturligvis Niels Juel, at Fjenden saaledes var sluppen fra ham og med sin sædvanlige Resoluthed forsøgte han allerede Dagen efter, den 28de, med sine letteste Skibe og 4 Brandere at faa Tag i Fjenden inde i Kalmar. Ligesom Affæren skulde begynde, blev det imidlertid pludselig et voldsomt Uvejr, og han blev nødt til at opgive Angrebet. De følgende Dage gjordes atter Forsøg paa at komme ind til Fjenden, men Skibene kunde ikke komme ham nær nok. En Gang, da de danske Skibe vare lidt længere borte, løb en svensk Schoutbynacht ud; men Niels Juel sendte ham Kaptajn *Boomfeldt* i Møde med »Christianus Quartus«, og efter at det svenske Skib havde faaet sin Storstang skudt ned, holdt det atter ind i Kalmarsund.

De svenske Skibe bleve altsaa bestandig liggende ved Kalmar. Herfra havde de, ligesom Ræven i sin Hule, to Udgange, den ene mod Nord og den anden mod Syd. Ved Hjælp af disse to Indløb var det altsaa let for de svenske Skibe at løbe ud og ind, men for yderligere at indespærre dem, besluttede nu Niels Juel at forsænke det søndre Løb saaledes, at Svenskerne ikke kunde benytte det. Men hvorledes skulde han gøre det? Han havde ikke Materialier til en saadan

Spærring, og det vilde vare for længe at sende Bud til København. Niels Juel var imidlertid ikke raadvild. I hans Flaade fandtes det gamle Linieskib »Enighed«, som under den kække Kaptajn *Andreas Dreyer* havde bestaaet saa mangen en Dyst, dette blev nu udvalgt til at ende sine Dage i Kalmarsund. Dreyer fik derfor Ordre til at aftakle Skibet og bringe alt, som havde nogen Værdi, fra Borde, hvorefter han bugserede »Enighed« ved Hjælp af Fartøjer ind i det søndre Løb. Dette var naturligvis en meget farlig Expedition, men ogsaa her fandt Niels Juel paa Raad. Han lod først en Brander slæbe ind i det søndre Indløb, og derpaa fulgte Dreyer med »Enighed«, dækket af den. Strax aabnede Svenskerne en voldsom Kanonild fra Landbatterierne; men da de selvfølgelig vare mest bange for Branderen, rettede de hovedsagelig deres Kugler imod den, og den sank da ogsaa kort efter. Men imidlertid havde Dreyer set sit Snit og sænket sit Skib saaledes, at det søndre Løb derved fuldstændig spærredes.

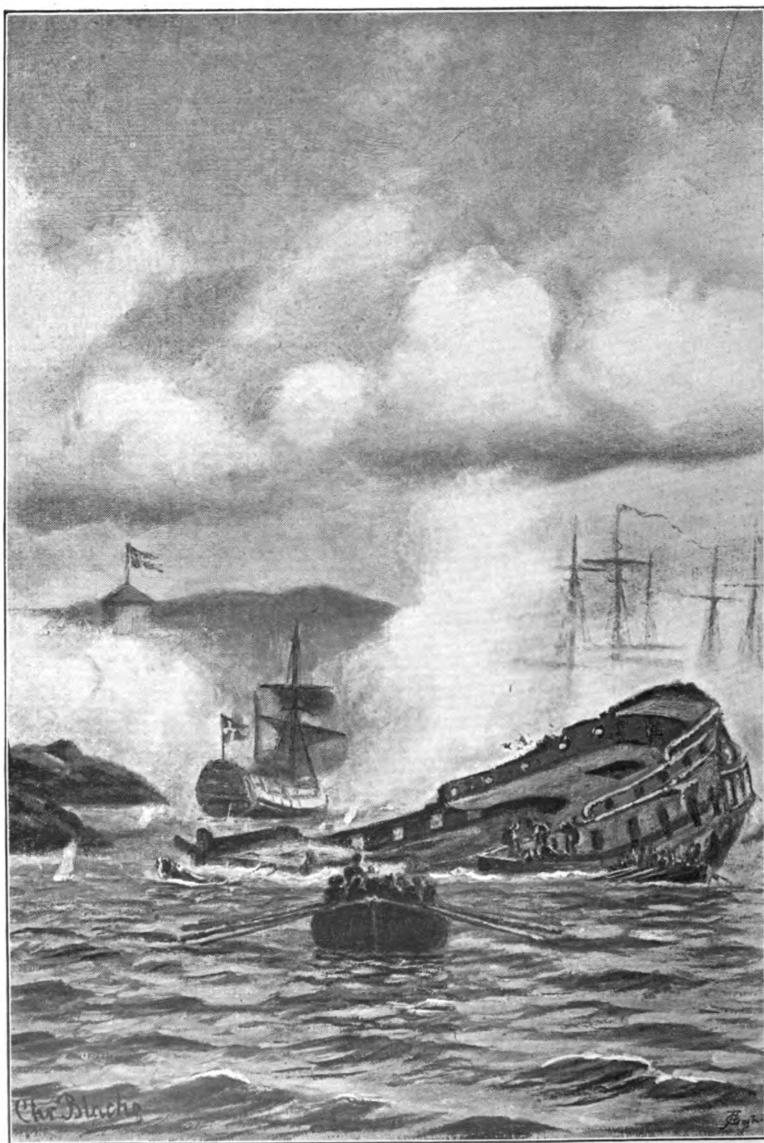
Vi have ofte hørt Dreyer omtale som en uforfærdet Mand, og efter dette sidste Vovestykke fik han ogsaa sin Belønning, idet Niels Juel, der ansaa ham for en af sine dygtigste Officerer, anbefalede ham til Avancement; og Kongen gjorde ham da ogsaa til Schoutbynacht (Kontreadmiral).

Efter at nu det søndre Indløb var forsænket, vare de Svenske blevne grebne af en panisk Skræk og viste sig ikke i lang Tid uden for Kalmarsund. Naar man ser hen til de mange Nederlag, de havde lidt paa Søen, saa er det vist ingen Overdrivelse, at en Historieskriver udtalte om de Danske i denne Krig: »De Sejervindinger, som Søfolket erhvervede, skaffede dem hele Europas Beundring. Sømændene selv havde faaet den Tanke, at de vare uovervindelige, hvilket ikke lidt

hjalp til, at faa danske Skibe turde binde an med mange fjendtlige. Fjenden var til sidst saa bange, at han næsten flygtede strax, hver Gang han saa de danske Skibe, og de danske Sømænds Navn var ham til Forskrækkelse.«

Niels Juel holdt imidlertid gaaende under Øland, derfra stod han over mod Gulland, hvor han forsynede Flaaden med Vand og friske Levnedsmidler. Han beroligede ogsaa Indbyggerne, der vare blevne ængstede af nogle svenske Skibe, hvilke dog ikke havde udrettet noget mod den velforsvarede Ø. Efter at have sat alt i Orden forlod Niels Juel atter Gulland den 18. Juli og fik Dagen efter 6 svenske Orlogsskibe i Sigte, som med alt, hvad trække kunde, stod ind mod Kalmar. Niels Juel gjorde et Forsøg paa at lade sin Flaades bedstsejlende Skibe jage; men Fjenden havde for stort Forspring og slap uskadt ind til Kalmar.

Tidlig om Morgenen den 20. Juli opdagedes mod Nord 5 svære Linieskibe, der styrede Syd efter mod Kalmar. Niels Juel lettede strax med Flaaden og opdagede hurtigt, at det var fjendtlige Linieskibe; men disse holdt sig helt inde mellem Skærene, og her var Niels Juel ikke tilstrækkelig kendt til at turde lade sin Flaade angribe. Han lod derfor Viceadmiral Span gaa over paa det letliggende Linieskib »Victoria« og angribe Fjenden med 11 af Flaadens letteste Skibe foruden 3 Brandere. To af disse Skibe ragede imidlertid uklar af Skærene; men kom dog heldigvis efter Træfningen flot igen uden at have taget Skade. Kl. 11 om Formiddagen indhentede Span med nogle af sine Skibe Fjenden, Svenskerne vare naturligvis godt kendte i Farvandet; men til Trods for, at deres Skibe vare større og kraftigere armerede, trak de sig dog bestandig tilbage. Ved Middagstid kom imidlertid et 78 Kanonskib »*Nyckelen*« paa Grund saa nær ved Kalmar, at to af

„ENIGHED" SÆNKES I INDLØBET TIL KALMAR

EFTER MALERI AF CHR. BLACHE

J. COHENS BOGTRYKKERIER

Landbatterierne og de af de svenske Orlogsmænd, der laa nordligst i Havnen, kunde hjælpe det; tillige kom et af de andre jagede, svenske Skibe det til Hjælp. Span angreb de 2 Linieskibe med »Victoria«, »Christianus Quartus«, »Neptunus« og »Den flyvende Hjort«, medens de 5 andre Skibe forfulgte de 3 svenske, som dog slap uskadte ind i Havnen paa Grund af deres bedre Kendskab til Farvandet. Span anbragte nu de 3 Brandere mod »Nyckelen«; men de brændte op uden Virkning efter dog at have sat Fjenden i saadan Skræk, at 200 Mand sprang over Bord, af hvilke de fleste druknede, Tre Timer holdt Span ud under en voldsom Kamp; men da var »Victoria« saa forskudt, at Span maatte flytte sit Flag til »Christianus Quartus«. Ogsaa »Nyckelen« var ilde tilredt og sprang kort efter i Luften; dens Sekundant kom ogsaa i Brand, men blev dog slæbt ind til Kalmar af tililende Fartøjer i halv opbrændt Tilstand, og uden at de Danske kunde forhindre det. Det er værd at lægge Mærke til, at under denne Kamp havde »Nyckelen« 3 Gange faaet Undsætning af Folk fra Kalmar, saaledes at Skibet i alt var blevet forsvaret af 800 Mand. Af disse vare 200 dræbte og 100 saarede, inden det sprang i Luften, og herved omkom de øvrige. Kun Chefen, Schoutbynacht *F. Louw*, 2 Løjtnanter og 40 Mand bleve reddede af de Danske, nogle af dem i meget forbrændt Tilstand.

Under denne Affære mistede de Danske i alt 30 døde og 84 saarede, iblandt de første var Chefen for »Engelen«, Kaptajn *von Embden*, iblandt de sidste Chefen for »Christianus Quartus«, Kaptajn *Boomfeldt*. En Mængde af Matroserne havde udvist stor Dygtighed og Mod under denne Kamp, og Niels Juel skriver da ogsaa, efter at have fremhævet nogle enkelte særlig modige af Skibscheferne, at »alle de andre af vores

Kaptajner haver sig vel signaleret, ja af Gemene, der sig saadan haver komporteret, at vi dennem med Officerscharge haver honoreret paa E. kgl. Majst.s allernaadigste Behag og Confirmation for andre dermed at animere.«

Der hændte for øvrigt en ret mærkelig Episode under Kampen. Da »Nyckelen« sprang i Luften, sad en Matroskone med sit diende Barn ved Brystet paa det mellemste Dæk. Hun og Barnet gik selvfølgelig ogsaa til Vejrs, men bleve desuagtet uskadte optagne af Vandet af de Danske, hvorefter Niels Juel lod den frelste Moder med hendes Barn landsætte paa Øland.

Dette var den sidste Affære, der fandt Sted til Søs under denne Krig. Om den fortælles der paa Juels Gravminde:

»Som Løven, der er vakt og vred, sit Rov opsøger,
Saa Juel hans Løvesind heroisk Dyd forøger;
Han Sverrigs Flaade seer og ønsker hjertelig,
At den engang endnu i Fegt vil give sig.
Men alle Sejl og Roer og al hans Omhu ikke
Kan bringe den til Stand; den vil ej mer i Strikke,
Men gik ad Calmarsund, dog efterlod en Lax,
Som blev erobret og gik Juel tilhaande strax.
Til Gulland gik han da, fem fjendtlig' Skib' indhented',
Hvoraf han Nyckelen, et prægtigt Skib opbrændte.
Saa lukte Gud i Laas den blodig Krig og Strid,
Hvor sig Juel haver gjort berømt til evig Tid.«

XVIII.

Fredsslutningen 1679.

»Den blodige Krig og Strid« blev dog ikke afsluttet fuldt saa hurtigt, som ovenstaaende Digt udsiger, efter at »Nyckelen« var opbrændt, derimod bleve Fredsunderhandlingerne stadig fortsatte. I den Mellemtid holdt Niels Juel Søen, men Svenskerne rørte sig ikke inde i Kalmar. At skulle ligge ledig laa ikke for Niels Juels foretagsomme Aand, og han gjorde da ogsaa den ene Gang efter den anden Forslag til Kongen om at gøre Landgang paa forskellige Steder af den svenske Kyst. Der blev ogsaa sendt et betydeligt Landgangskorps til Flaaden under Anførsel af Generalløjtnant *St. Pol* og Generalmajor Løvenhjelm, men dette gavnede ikke Operationerne stort; thi det var nemlig »stricte« befalet Niels Juel at aftale med Krigsraadet de Ting, som skulde udføres, og her mødte han stadig Modstand, saa at der intet blev udrettet med Landgangstropperne. Det bedste Billede paa Tilstanden i

11*

Flaaden kan faas ved at anføre en Rapport fra Niels Juel af 4. August. Det hedder heri:

»Saasom jeg har continuerlig befundet saa mange Obstacler i Krigsraadet over hvad, som er proponeret, om Fjenden at angribe paa et eller andet Sted, — som dog siden er befundet vel at have kunnet lade sig gøre, — men eftersom Eders kong. Majestæt mig allernaadigst medgiven Instruction saa srict tilholder Intet at foretage eller gøre uden Krigsraadets fleste godtfindende Vota: da har det maattet blive efterladt, som vel gørligt havde været, Fjenden til Afbræk og Eders kongelige Majestæts Vaaben til Glorie. Men paa det jeg ikke med Flaaden og Landmilitsen i Synderlighed, skulde hjemkomme uden noget synderligt at forrette, om muligt er: da har jeg mig understaaet Eders kong. Maj. allerunderd. at ansøge og ombede, at Ed. kong. Maj. ikke i Unaade vilde optage, om jeg efter Godtbefindende expres befalede, Fjenden paa et eller andet Sted at angribe, saa vi ikke med Flaaden og den Landmilitse uden Frugt maa hjemkomme, hvilket mig i Synderlighed af Hjertet skulde fortryde, at Ed. kong. Maj. saadan stor Bekostning paa Landmilitsen skulde have gjort, uden nogen Contentement derfor at have.«

Det er muligt, at denne Rapport vilde have bevirket, at Niels Juel havde faaet Lov til at foretage en eller anden Expedition; men da der allerede blev sluttet Vaabenstilstand midt i August, ophørte Fjendtlighederne af sig selv, og i Begyndelsen af September forlod da Niels Juel Østersøen med sin Flaade og sejlede til København, hvor Størstedelen af Skibene blev oplagt, da Freden kort efter blev sluttet. Paa Hjemvejen forliste Linieskibet »Norske Løve« under en Storm paa Bornholm; men Mandskabet blev reddet, og alt Godset og Inventariet blev bjærget i Land.

Endelig blev det da til Alvor med Fredsunderhandlingerne. De forskellige Gesandter mødtes i *Lund,* og her blev da Danmark nødt til at antage det Forslag, som Ludvig den Fjortende havde stillet. De erobrede Landsdele og Byer bleve tilbagegivne. Disse vare jo en Del af Bohuslen, Landskrona og Helsingborg, samt Gulland og Rygen. Paa dansk Side mødte blandt andre Baron Jens Juel, og den endelige Fredstraktat med Sverige blev da underskreven i Lund den 16. September, efter at Danmark allerede den 23. August havde sluttet Fred med Frankrig i *Fontainebleau.*

Det var en højst ufordelagtig Fred, her blev sluttet, men den blev os paatvungen; thi Danmark følte sig ikke stærk nok til at tage Kampen op med de overlegne Fjender. Men selv om Freden var mager, var dog Krigen ført med Held, og til Søs var der indhøstet baade Ære og Erfaring, som kom Landet til Gode i de kommende Tider. Den svenske Marine var næsten ødelagt, medens den danske ved Krigens Slutning var stærkere end nogen Sinde før, og selv om Krigen havde været kostbar, manglede der dog ikke Pengemidler til at fortsætte den, i alt Fald for Flaadens Vedkommende.

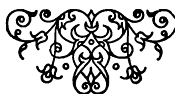
Se vi hen til den *dansk-norske Sømagts Optræden* i denne Krig, da kan man anføre, at Flaaden ved Erobring var voxet fra 22 til 36 Linieskibe. I alt mistede Sverige i det mindste 70 Krigsskibe, hvoraf 44 blev erobrede, de øvrige ødelagte. Ved Krigens Udbrud ejede Sverige 4 saakaldte »Regalie«- eller Rigsskibe, der vare de bedste og stærkeste af Nordens Linieskibe — alle disse 4 Skibe bleve ødelagte i Løbet af Krigen, idet »Stora Kronan«, »Svärdet« og »Äplet« gik tabt i Slaget under Øland, og »Nyckelen« sprang i Luften i Indløbet til Kalmar. Derimod mistede Dan-

mark ikke et eneste Skib af Betydning, og Flaaden vandt, som vi have set, den ene store Sejr efter den anden, skønt Svenskerne næsten bestandig vare langt overlegne saavel i Styrke som i Antal af Krigsskibe.

Grunden til den danske Flaades absolute Overlegenhed maa først søges hos vore Fjender. Det var ikke Tapperhed, Svenskerne manglede, tværtimod! Nej, Grunden laa nærmest i Anførernes Mangel paa Sømandsdygtighed. Ikke mindre end 4 af de øverstkommanderende Admiraler, der iøvrigt vare uforfærdede Krigere, nemlig Wrangel, Stenbock, Creutz og Horn *kendte intetsomhelst til Søvæsenet,* de havde ganske vist dygtige Underanførere, der fuldt ud forstod sig paa at manøvrere med en Flaade, som Uggla og mange flere, men disse fik ikke Lejlighed til at faa Overkommandoen. Intet Steds har det vist sig mere klart, hvor vigtigt det er for en Admiral at forene *Sømandsdygtighed med Krigerkundskab,* og paa dette Omraade stod Niels Juel overordentlig højt. Tillige forstod han at uddanne dygtige Søkrigere, og det Exempel, han bestandig gav, virkede til Held for hans undergivne. Selv om altsaa Svenskerne havde bedre Materiel, saa kan man med Rette sige, at de ikke forstod at bruge det saa godt som de danske Søkrigere, hvis ypperste Mand saavel i denne Krig som i lange Tider før og efter var og har været Niels Juel.

Kongen erkendte ogsaa den Tjeneste, Sømagten havde gjort, ved at skrive til Admiralitetet: »Da vi ved vor Flaade have udi sidste Krig været absolut Mester af Østersøen og Fjenden overlegen, saa er det vor alvorlige Villie, at I give os Forslag, hvorledes vi kunne underholde mange erfarne Baadsmænd.« Og i en kongelig Plakat, dateret Pinneberg den 30. September, anføres, »at det tillades Søfolkene, der vare ind-

rullerede, for den tro Tjeneste, som de i Krigstiden havde bevist og for Fremtiden haver at gøre«, saavel Officerer som de Gemene, at nedsætte sig hvor de vilde i Kongens Rigèr og Lande og være fri for alle »borgerlige oc Byes-Bestillinger samt Tynge oc Paaleg« af hvad Navn det end var, om de endog drev en eller anden lille, borgerlig Næringsvej, dog skulde de erlægge Told, Accise og Konsumption af alt det, de handlede med.

XIX.

Fredens Dage. Niels Juels sidste Søtogter.

Krigen var altsaa nu forbi, og det var Fredens Gerninger, Niels Juel i Fremtiden skulde udføre. Først og fremmest kunde han nu ofre sig for sit Hjem og sit Hus. Vi have tidligere hørt, at hans Hustru var født Ulfeldt, og at dette Navn har skaffet Niels Juel Bryderi nok, er sikkert; men i Aarenes Løb faldt det dog væk, man glemte efterhaanden, at Ulfeldt havde været Landsforræder, og desuden var Niels Juels Stjerne alt for høj til, at man af den Grund skulde vove at angribe ham. Langt snarere har Niels Juels aabne Karakter og djærve Væsen fra Tid til anden stødt de tyske Hofmænd, som desværre i alt for stort Tal strømmede ind under Christian den Femte og omgav Tronen. Ikke faa af disse vare uduelige Lykkeriddere, som sikkert have set skævt til den danske Søhane, naar han uden mange Skrabud fik Audiens

Niels Juel, hans Fader og to Brødre.

hos Kongen, men hvad brød Niels Juel sig om det! I Ligtalen over ham vidner netop Konfessionarius *Peder Jespersen*, at det med al Billighed maa siges om ham »at han var en Kærne af den gamle, danske Tro og Love, der havde gjort store Tjenester uden Skinderi og Skarns Profit, gik til Hove uden Smiger og sminkede Ord, der gør store Løfter men alle fulde af Vind, hundrede Krumbøjelser, der have intet videre Hold, end saa længe Foden haver udskrabet paa Gulvet . . . .«

Han levede et lykkeligt Liv med sin Hustru, og hun blev hans trofaste Medhjælp i disse Fredens Dage, som nu paafulgte, hvor han daglig kunde se hende og være omgiven af sine Børn. Der herskede stor Gudsfrygt i hans Hjem, og den ovennævnte Peder Jespersen siger endog om ham, at »Gudsfrygt var hans hellige Prydelse; man hørte aldrig en Ed af hans Mund, og naar han hørte den af andre, sparede han ikke at straffe det, hvis det skete ved hans Bord endog med Mulkt til de fattige. Der herskede Tarvelighed i hans Hjem, han viste det selv i sin Klædedragt, og han havde Afsky for Overdaadighed i Mad og Drikke«. Vi have tidligere nævnet, at Beskedenhed var en Dyd, som man fandt i høj Grad hos Niels Juel, og man behøver blot at gennemlæse hans Rapporter for at faa dette bekræftet. Aldrig taler han i disse om sig selv for at rose sig af noget, han holder sig blot til, hvad der er sket, og nævner dette kort og godt.

Og dog blev efterhaanden Niels Juel en meget rig Mand. Det var ikke Lønnen, der skulde gøre ham velhavende, men ved sine Sejrvindinger og Erobringer fik han store Prisepenge, og disse anvendte han til at købe Jordegods for. Muligvis har han i enkelte Tilfælde været nødt til at modtage Jordegods i Stedet for Prisepenge. Ved Udbruddet af den skaanske

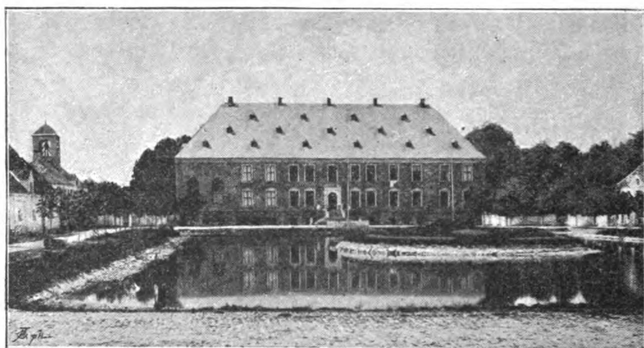
Krig nævnes han i Admiralitetets Kopibog som Admiral Niels Juel til *Sæbygaard.* Dette Gods i Vendsyssel afhændede han imidlertid senere, og Aaret efter Slaget i Køgebugt tilkøbte han sig den kongelige Andel af *Taasinge* med *Valdemar Slot,* i hvilket han lod opbygge et Kapel, som blev indviet den 3. Oktober 1687 af Dr. *Thomas Kingo,* Superintendent over Fyns Stift, assisteret af 4 Provster og 36 Præster. I denne Kirke findes endnu en Inskription i Koret, der er forfattet af Kingo og lyder saaledes:

»Staa Jerne- stive Sten, og bliv til evigt Minde
For slig en Søhelt og saa stor en Dyds-Mandinde,
Som Juel og Ulfeld er! Gud lade deres Sæd
Til Ros og Ære gaa i deres Fode-Fjed!
Saa længe Flaader skal paa Verdens Strømme larme,
Og Taasing favnes skal af Belts krumslibrig' Arme,
Saa længe Konger ved at prise Manddoms Art,
Saa lever han, og hun deri har hendes Part.«

Øen Taasinge er endnu i Juelernes Besiddelse. Niels Juel var ved sin Død endvidere Herre til *Eriksholm* og *Totterupholm,* og overalt førte han et mildt, men bestemt Regimente. Geheimeraad Markus Giøe kan derfor med Sandhed sige om ham, at »samtlige Landes og Byers Indvaanere nævnede ham derfor ejheller aldrig uden det Navn af den gode Hr. Niels Juel, den gode gamle Ridder« og han tilføjer længere henne i sin Tale: »hvad for en almindelig Bekymring, var det ikke, der den salig Herre for 4 Aar siden havde brudt sin Arm, en Møje som han bar i sin høje Alder med en forunderlig Standhaftighed; og jeg kunde, om behøvedes, demonstrere hans Vellidende hos alle i mangfoldige andre Tilfælde, hvor Verden syntes at gaa hannem imod, men det maa være nok sagt i den Post, at vi kan i Dag læse i den ganske

Almues sorrigfulde Ansigter, hvor kær han var til alle, og hvor nær hans Død gik alle til Hjerte.«

Den Gerning og det Arbejde, Niels Juel imidlertid nu skulde udføre i Fredens Dage for sin Konge og til Landets Bedste, bestod dog væsentlig i, at han befattede sig med Marinens Administration. Gamle Henrik Bjelke var bestandig Rigsadmiral, men den 9. December 1679 blev der meddelt Admiralitetet en Instruktion, ifølge hvilken Rigsadmiralen paa Grund af sin høje Alder blev fritagen for stadig at være til Stede i Kollegiet. Efter Henrik Bjelkes Død i 1683 blev

Valdemar Slot.

Niels Juel *Præsident for Admiralitetet* — Titlen som Rigsadmiral faldt ved denne Lejlighed bort, — og i al den Tid, han var Medlem af Admiralitetet, laa han ikke paa den lade Side, ja man maa vel endog sige om Niels Juel, at han har opfyldt sit Kald som Søetatens første Styrer saaledes, at i intet Tidsrum af samme Udstrækning er der foretaget vigtigere, nyttigere og mere omfattende Forbedringer i den danske Marine.

Vi skulle blot her nævne nogle enkelte af disse, som endnu den Dag i Dag er Genstand for daglig

Tale, og hvis Oprindelse derfor maa antages at have almindelig Interesse.

Først og fremmest vidne alle de mange *Instruktioner og Reglementer*, som bleve udstedte, om den Virksomhed, der udfoldedes. For at kunne uddanne de nødvendige Officerer til Flaaden blev der strax efter Freden antaget Lærlinge, der siden udgjorde Stammen til *Søkadetkompagniet,* det senere Søkadetkorps. Vi have tidligere omtalt, hvorledes Officererne skaffedes til Veje, og paapeget, at der iblandt dem var mange fremmede, især Hollændere, hvorfor Tonen imellem Officererne ikke altid var saa god, som den burde være. Under Niels Juel blev Søofficerskorpset fuldkommen nationalt, og det er klart, at den dansk-norske Sømagt vandt betydeligt herved. Men ogsaa for de menige og Underofficererne blev der truffet omfattende Foranstaltninger. Marinens faste Orlogsstamme forøgedes, og *Indrullering indførtes.* Ved den sidstnævnte Foranstaltning opnaaede man, at Marinen hurtig kunde faa Hovedstyrken af sit Mandskab indkaldt. *Søkvæsthuset* for de syge og saarede fik sin fuldstændige Indretning nu. *Krigsartiklerne* bleve reviderede, og Retstilstanden i Flaaden i det hele befæstet. Ogsaa *Nyboder,* paa hvis Bygning man allerede havde begyndt 1632, blev færdigbygget under Niels Juel. Her boede Marinens faste Mandskab den Gang lige som nu. Da Navigationen hidtil havde staaet meget lavt, blev der udarbejdet danske *Søkort,* og en *Navigationsskole* blev oprettet saavel for de kongelige som de private Søfolk. En saadan Skole havde ganske vist allerede Christian den Fjerde stiftet kort før sin Død, men den blev først ret brugbar i 1685.

Men ikke mindst var det *Holmen,* som tiltrak sig Niels Juels Opmærksomhed. Det var jo hans gamle

Virkefelt, og nu, da han baade var Marinens øverste Admiral og Medlem af Statsraadet, kunde han anvende al sin Indflydelse paa at udvikle og forbedre især *Skibsbyggeriet.* Admiral Span blev i 1690 Chef for Holmen, og samtidig ansattes *Olaus Judichær* som Viceekvipagemester sammesteds. Sidstnævnte var en studeret Mand, der særlig havde givet sig af med de matematiske Videnskaber, han blev nu den første tekniske Skibsbygger og fik Lejlighed til før Niels Juels Død at bygge ikke mindre end 7 Linieskibe og 1 Fregat. Disse bleve byggede paa Nyholm, det første af Skibene, Linieskibet »*Dannebrog*« paa 94 Kanoner, blev sat i Vandet 1692. Det var dette Linieskib, som senere sprang i Luften i Køgebugt med *Ivar Hvitfeldt* som Chef i Aaret 1710.

Anlægget af *Nyholm* begyndte i Aaret 1685. Det blev dannet ved Opfyldning i Havnen og blev efterhaanden vort egentlige Orlogsværft, skønt Gammelholm, som det fra nu af blev kaldt, vedblev at existere lige til 1865. Her paa Nyholm byggedes Skibene, og de største af dem oplagdes her. Ogsaa en *Dok* blev anlagt, men denne viste sig dog senere at være ubrugelig. Til Slutning skal endnu blot nævnes, at der til Støtte for Flaadens Operationer i Østersøen i 1684 anlagdes Fæstningen *Christiansø* paa Erteholmene, hvor ogsaa en Havn indrettedes. Kongen var personlig paa Bornholm og Christiansø i 1687, og Juel var da med i Majestætens Følge. Af det foregaaende vil fremgaa, at Niels Juel havde nok at tage Vare.

Imidlertid var han dog ikke færdig med sine Søtogter. Endnu et Par Gange vajede hans Flag. I 1680 overførte han saaledes den med Kong Carl den Ellevte af Sverige formælede, danske Prinsesse Ulrikke Eleonora til Sverige, og i 1682 samledes en dansk Flaade, bestaaende af 26 Orlogsskibe, 4 Fregatter og 4 Brandere

under Niels Juels Kommando. Denne Flaade blev forenet med en af Marquis *de Preville* kommanderet, fransk Flaade bestaaende af 13 Orlogsskibe, 2 Fregatter og 4 Brandere. Flaaderne vare udrustede paa Grund af Stridigheder med Hertugen af Slesvig-Holsten. Frankrig var paa Danmarks Side, medens Sverige og Holland holdt med Hertugen. Over denne forenede dansk-franske Flaade havde Niels Juel Overkommandoen, og saavel Baron Jens Juel som den deputerede C. Sehested fulgte med Flaaden. Det blev imidlertid ikke til noget med Fjendtlighederne, den hollandske Flaade lod sig ikke se i Østersøen, og den svenske forholdt sig rolig. Da altsaa Hensigten med de forenede Flaaders Optræden i Østersøen, nemlig Fredens Vedligeholdelse, var opnaaet, gik den danske Flaade tilbage til København i Oktober Maaned, efter at Franskmændene allerede vare sejlede hjem sidst i September.

At for øvrigt de fredelige Forhold ikke vare langt fra at blive brudte og Fjendtlighederne at begynde, viser en Rapport fra de Admiralitetsdeputerede, som fulgte med Flaaden, og hvori anføres: »En Ting er, som baade gører Generaladmiral-Løjtnanten og os tvivlagtige; vi ved vel, at det er Eders Majestæts Villie at slaa paa svenske Flaaden, om vi kan, vi ved og, at vi skal gøre det samme ved Hollænderne, om de kommer, vi ved og vi skal hindre Transporten, mens vi tror ikke at være Eders Majestæts Villie, at, om de føre 5 à 600 Mand over, at vi derfor skal engagere Krigen, og indtil vi bekommer Eders Majestæts allernaadigste Ordre, som vi allerunderdanigst begære og ombede, saa engagere vi os ikke med dennem; uden noget essensielt kunde gøres, heller vi saa Lejlighed til at bibringe Flaaden en Streg, som var Umagen værd. — — — Om Transporten mene vi, at skikke de

6 à 800 Mand i Koffardifarere, da tør vi ikke derfor raade at engagere Krigen, skikke de og et Par heller eet Orlogsskib til Convoyer med saa mange Folk som forbemeldt, da skulle vi raade til at vise dennem tilbage igen; men kommer der en 5 à 6 heller flere, da raader vi til at gribe an. — — — Fra Stockholm berette Franzoserne, som for 10 Dage siden er derfra kommen, at de Svenske skiber til Lifland fra Finland 10,000 Mand. Eders Majestæt haver vel derom nærmere Efterretning«.

Som allerede sagt — der forefaldt intet fjendtligt med denne Flaade, og Freden blev bevaret.

Da det atter i 1689 trak sammen med de holstenske Stridigheder, blev Niels Juel i Juni Maaned beordret til at afgaa til Østersøen med Flaaden. Denne var inddelt i 3 Eskadrer, der førtes af Juel, Admiral Bjelke og Admiral Span. Den bestod af 31 Linieskibe og Fregatter, foruden Brandere og mindre Skibe. Niels Juels Flag vajede fra det nye Linieskib »Christianus Quintus« paa 100 Kanoner og med 662 Mands Besætning. Flaaden gik til Køgebugt og Møen, dens Opgave var at dække Kysterne i Tilfælde af Krig, og da den svenske Flaade virkelig løb ud fra *Karlskrona* den 27. Juni gik Juel den i Møde, hvorefter den svenske Flaade vendte om og gik ind til Karlskrona igen. Saavel i Køgebugt som under Møen var Kongen om Bord i Flaaden; men da der intet yderligere forefaldt, beordredes Niels Juel tilbage til København, og i August Maaned blev der da i Øresundet foretaget samlede Øvelser med hele Flaaden, som Kongen overværede. Kort efter disses Afslutning kom der Meddelelse om, at den svenske Flaade var bleven lagt op, og Størstedelen af den danske Flaade blev da ogsaa aftaklet. Dog blev en lille Eskadre under Schoutbynacht *van Støcken* i Søen for at konvoyere en Transport af

Landtropper, førte af Hertugen af Würtemberg, som vare overladte til Kong Vilhelm af Storbritannien og bestemte til Leith i Skotland. Tropperne bestod saavel af Infanteri som Kavalleri og skal have talt 10 forskellige Regimenter foruden Garden til Fods. Ovennævnte Togter vare Niels Juels sidste.

Efter Freden i Lund blev der, takket være Kong Christian den Femtes Interesse for Flaaden og Niels Juels utrættelige Virksomhed, udrettet meget for den dansk-norske Sømagt. Vi have allerede i det foregaaende anført en Del af de Forbedringer, der bleve indførte og skulle endnu kun tilføje, at ved Slutningen af det syttende Aarhundrede bestod Flaaden af:

33 *Linieskibe,* hvoraf 2 førte 100—110 Kanoner, 1 — 94, 5 — 80—84 og saaledes nedefter indtil det mindste Linieskib, der havde 44 Kanoner. De halve af Linieskibene vare fuldkommen gode, og de halve i brugbar Stand, — de sværeste Kanoner vare paa den Tid 36 Pd.

9 *Fregatter,* disse vare alle i god Stand og førte 20—40 Kanoner.

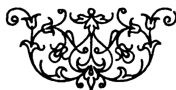
33 *mindre Krigs-Fartøjer,* bestaaende af 13 Snauer, 7 Jagter, 7 Galej-Fartøjer, 1 Galliot, 1 Brigantin, 2 Skærbaade og 2 Bombarder-Fartøjer.

Alle disse Skibe vare tilsammen armerede med 2800 Kanoner, og behøvede en Besætning af 17500 Mand, men foruden disse egentlige Krigsskibe havdes endnu *Defensions-Skibene.* Disse vare armerede Købmandsskibe, som havde Lettelser i Skibsafgifterne mod at gøre Krigstjeneste, naar det behøvedes. Allerede Christian den Fjerde havde lagt Grunden til Defensions-Skibene, og saavel under denne som under de følgende Konger havde de gjort god Nytte under Krigene; men Frederik den Fjerde ophævede Indretningen 1701 ifølge en Overenskomst med Holland.

I *fast* Søtjeneste stod 125 Officerer og Kadetter (Lærlinge), 4700 Underofficerer og menige samt et Marine-Regiment. Marinen talte 6 Flagmænd, 18 Kommandør-Kaptajner, 47 Kaptajner og Kaptajn-Løjtnanter, 30 Løjtnanter og 24 Kadetter.

Den *faste Stok* bestod af omtrent 700 Haandværkere, hvoraf 400 vare Tømmermænd, og omtrent 400 Underofficerer, Konstabler og Matroser foruden Marine-Regimentet.

Ved Niels Juels Død 1697 var Marinen saaledes i god Tilstand og fuldstændig sin Opgave voksen: At optage Kampen med en lige saa stærk — eller vel endog stærkere Fjende.

XX.

Niels Juels Død og Ligbegængelse 1697.

I al den Tid, Niels Juel havde tjent Kongen, var han gaaet uskadt ud af alle Affærer og Slag, skønt Geheimeraad Markus Giøe i sin Sørgetale angiver, at Niels Juel havde deltaget i alt i »14 capitale og store Søslagtninger«. Men i 1693 var han saa uheldig ved en Tjeners eller Kusks Uagtsomhed at brække sin Arm, »den ingen Fjende tilforn, i hvor kæk han end havde været, nogen Sinde kunde bryde«. Han blev vel tilsyneladende helbredet, men gik dog bestandig med stærke Smerter, som han imidlertid bar med Taalmodighed og aldrig viste over for nogen. Men da han et halvt Aars Tid førend sin Død tillige kom til at lide af Stensmerter og Skørbug, saa gik det hurtigt ned ad Bakke med den ellers kraftige Mand. Han bar dog bestandig sine Lidelser uden at klage; men det var tydeligt, at det stundede mod Enden, skønt der blev gjort alt for at bringe ham paa Fode igen. Han blev svagere og svagere og *døde endelig den 8. April 1697*

Klokken 11 om Formiddagen efter at have taget Afsked med sine Venner og omgiven af sin elskede Hustru og sine Børn.

Hans Lig blev lagt i en forgyldt Kobberkiste. Paa dennes Fodende fandtes hans Billede og paa Siderne Søslag, omgivne af Krigstrofæer. Oven paa Laaget var Christus paa Korset afbildet, og midt paa dette fandtes en Plade med følgende Indskrift:

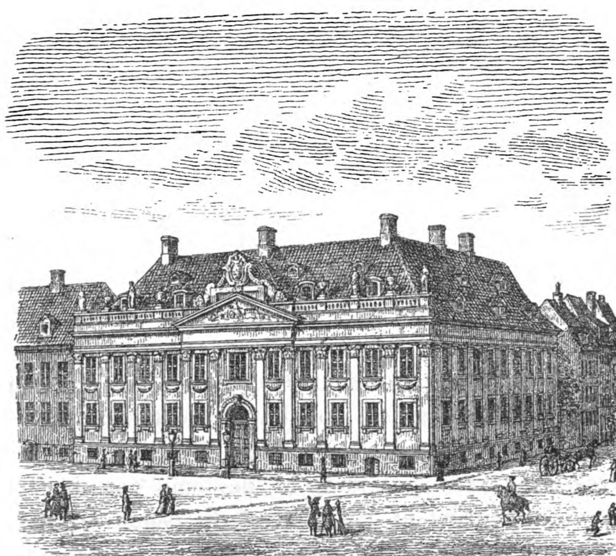
»Her hviler den af Byrd og Blod samt af alle Dyders Fuldkommenhed højædle og velbaarne nu salige Herre: Hr. Niels Juel til Taasinge, Eriksholm og Totterupholm, Ridder af Elephanten, kongelig Majestæts til Danmark og Norge etc. Geheimeraad og General-admiral-Løjtnant, født i Christiania i Norge Anno 1629 den 8de Maj af højædle og velbaarne Erik Juel til Hundsbek, Danmarks Riges Raad og Landsdommer i Jylland, og Fru Sophia Sehestedt til Højeris. Denne salig Herre har af sin Ungdom været begavet med alt det, som kan kaldes priseligt, hvorfor han og er brugt i de værdigste Tjenester og har deri opnaaet stor Ære og Navnkundighed i mange lykkelige Søslag, som en tapper og ypperlig Søhelt, havde stor Naade hos sin Konge, var elsket af sit Fædreland, sine efterladte Børn og Venner, en forstandig, gavnlig og brav Mand, from mod Alle, som ved Døden er os berøvet Anno 1697, da han havde levet hos os i 67 Aar, 11 Maaneder. Hans berømmelige Dyder og Navn ere hos Efterkommerne uforgængelige; thi hvem saa lever, dør salig. Den 8de April.«

Desuden var paa Kisten afbildet hans adelige Vaaben og paa Kistelaaget hans 16 adelige Ahner.

Niels Juels Lig henstod i hans Hjem paa Kongens Nytorv, det nuværende Thottske Palæ, med Vagt Dag og Nat, bestaaende af en Kaptajn, en Løjtnant og 4 Sergenter med deres »Kurtz-Gevehr«, indtil den 17. Juni

Kl. 9 Formiddag. Da begyndte alle Sognekirkerne i København at ringe, hvorpaa alle fornemme Personer af den adelige, gejstlige og borgerlige Stand indfandt sig i Sørgehuset, hvor der derpaa blev afholdt en Sørgegudstjeneste.

I Sørgegemakket var Kobberkisten opstillet paa en sort Fløjlsfod under en sort Fløjlshimmel. De to

Niels Juels Gaard paa Kongens Nytorv.

Sørgemarskaller nemlig Kaptajn *Christoffer Scheel* og Kaptajn *Vind* anmodede derpaa Hs. Excellence Geheimeraad Markus Giøe til Brahesborg om at holde Sørgetalen over den afdøde.

Derpaa traadte Geheimeraad *Markus Giøe* frem og holdt Sørgetalen, hvoraf vi i det foregaaende have citeret enkelte Ting. Under denne »Parentation« stod en harniskklædt Mand ved hans venstre Side med Niels Juels dragne Kaarde i den højre og Balgen i

den venstre Haand, og rundt omkring i Gemakket var hele den højanselige Sørgeskare forsamlet. Da Talen var forbi, greb Markus Giøe den blottede Kaarde, lagde den paa Kisten og sluttede Talen med følgende Ord, idet han efter den Tids Skik henvendte sig til selve Kaarden:

»Vel Sværd! tjen nu ingen mere; thi om du end skulde lede længe efter en anden Herre, saa vid, at du vil næppe finde nogen, i hvis Haand du kan vorde saa priselig!

Din salig Herre misbrugte dig aldrig til ulovlig Hævn eller Vrede imod nogen, han skemtede dog intet, naar han blottede dig; blank forst du ud af Balgen, men blodig forst du ind igen, thi han brugte dig til store Ting, for Gud, for Kongen og disse Riger.

Nu din salige Herres Stridsdage har en Ende, og han hviler af al sin Møje, hvil du ogsaa! og hvil paa den Grav, hvori din salig Herre hviler, og som din Id har været hidindtil i Uro og Ufred, saa vær og forbliv nu indtil Verdens Ende et Freds og Æres Tegn paa din salig Herres Ligkiste; og din Tjeneste være herefter denne alene: at du peger med din Od til din salig Herres Gravskrift paa det, at de, som gaa der forbi, maa vorde curiøs at læse, hvad du peger til, saa vil de dig til Ære skønne om din Klinges gennemtrængende Magt og Skarphed, naar din salig Herre holdt om Fæstet og vilde bruge dig. — Farvel!«

Efter Sørgetalen bar Søkaptajnerne og nogle flere adelige Personer Kisten ud af Gemakket og stillede den paa Ligbaaren, hvorefter Søløjtnanterne tog fat i denne og bar Kisten rundt om Kongens Nytorv, forbi Hovedvagten og hen til Holmens Kirke. Omkring Kisten blev baaret de 16 højadelige Faner af 16 »Overskippere« af Hans Majestæts Flaade. Den sorte Fløjlshimmel blev bestandig ført over Kisten og ind i Kirken af 12 Kommandørkaptajner, og den blev staaende over

Kisten under hele Prædikenen og Gudstjenesten i Kirken.

Ved Enden af Nyhavns Kanal var henlagt Kongens Jagt, og fra denne affyredes 9 Skud, da Kisten blev baaret ud af den afdødes Port. Derpaa ordnede hele Processionen sig, som var saa stor og anselig, at den var en Fyrste værdig. Processionen bestod dels af det hele fornemme Følge, dels af Marinesoldater og Matroser, hist og her saa man en udstafferet Hest, og Faner, der bleve baarne af fornemme Søofficerer, vajede overalt. Saaledes angives, at et Sted blev baaret en rød Blodfane, et andet Sted en hvid Atlaskes Frydefane med Niels Juels Navn, hist førtes en Sørgestandard af en Kommandørkaptajn, her en Sørgefane af en Kommandør. Det er en Selvfølge, at Elefantordenen blev baaret paa en Fløjlspude, ligesom Niels Juels Kommandostav og adelige Vaaben vare anbragte i Processionen. Næst efter Kisten fulgte alle Niels Juels Slægtninge, derefter den højeste Adel samt Præsident og Borgmestre og alle de fornemste Borgere her i Staden, og Processionen sluttede med en Bataillon af Marineregimentet med Sørgetromme og »forkert Gevehr«.

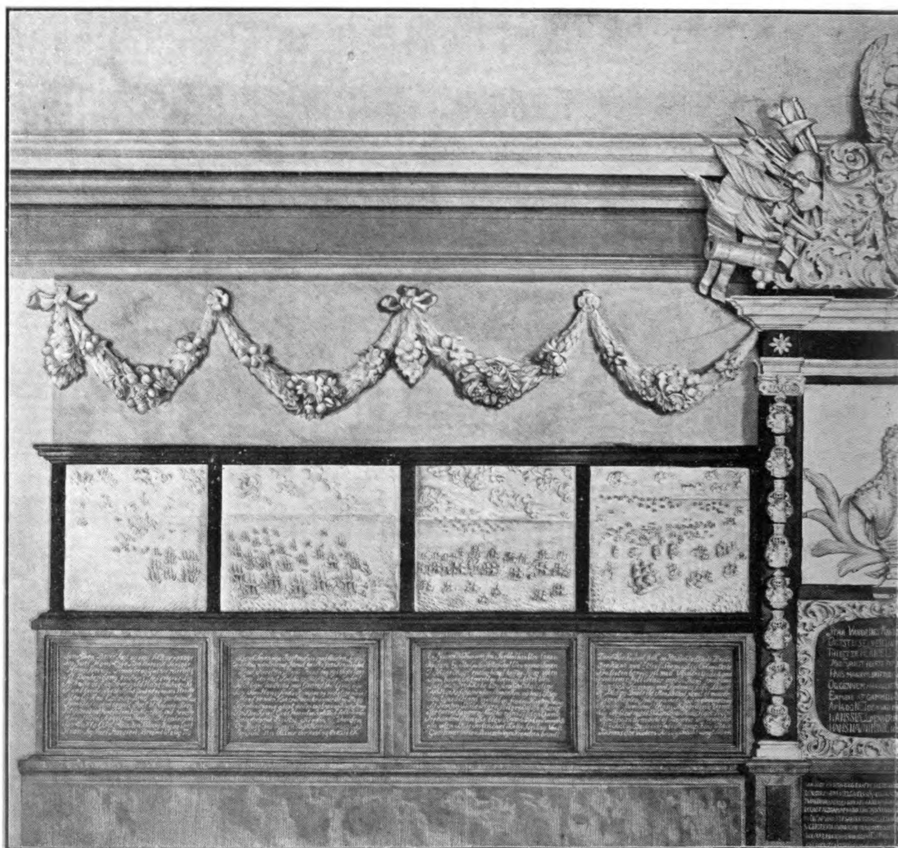
Men det var ikke alene de højfornemme Herrer og Damer, som tog Del i Niels Juels Ligfærd, ogsaa Ungdommen, som Niels Juel altid havde holdt af og gjort meget godt for, var med. Noget fra Holmens Kirke, »et Musketskud ud paa Gaden«, stod Rektor, Konrektor og Hørerne med alle vor Frue Skoles Disciple, ligesom ogsaa Kantor og Høreren ved Holmens Skole med deres Disciple, alle iførte lange Sørgekapper, for at tage imod Liget og ledsage det ind i Kirken med de anordnede Ligsalmer. Kisten blev baaret ind i Kirken af de Søkaptajner og andre adelige Personer, der først bar den ud af Gemakket, den blev stillet lige ud for Prædikestolen under sin Fløjlshimmel, og omkring Kisten anbragtes de 16 højadelige Faner foruden

16 store Voxlys. Paa højre Side anbragtes Ridderordenen paa sin Fløjlspude og til venstre Kommandostaven ligeledes paa en Fløjlspude. Midt imellem disse anbragtes Niels Juels adelige Vaaben. Ved Hovedenden af Kisten stod den harniskklædte Mand ligesom i Sørgegemakket.

Derefter holdt kgl. Hofprædikant og Konfessionarius Dr. *Peter Jespersen* en Ligprædiken, og denne have vi flere Gange i det foregaaende omtalt. Under denne indfandt Hans Majestæt Kong *Christian den Femte* og Dronning *Charlotte Amalia*, foruden Arveprins *Frederik* med Gemalinde samt Prinserne *Carl* og *Wilhelm* foruden hele Hoffet sig i Kirken for at beære Ligbegængelsen med deres Nærværelse. Efter at Prædikenen var til Ende, blev Kisten baaret ind i Kapellet, hvor den hensattes paa den Plads i den sydostlige Ende, hvor den siden har staaet.

Ligfærden afsluttedes med 3 Salver, som bleve afgivne af hele Marineregimentet, der stod opstillet omkring Kirken foruden af 9 store Kanoner, som vare anbragte paa Kongens Nytorv, saaledes at da Marinerne havde afgivet den første Salve, svarede Kanonerne med en Salve af 9 Skud, hvilket gentoges 3 Gange. Til sidst blev der fyret af den kongelige Jagt og af nogle af Orlogsskibene, hver 3 Gange 9 Skud, og Ligfærden var dermed til Ende. —

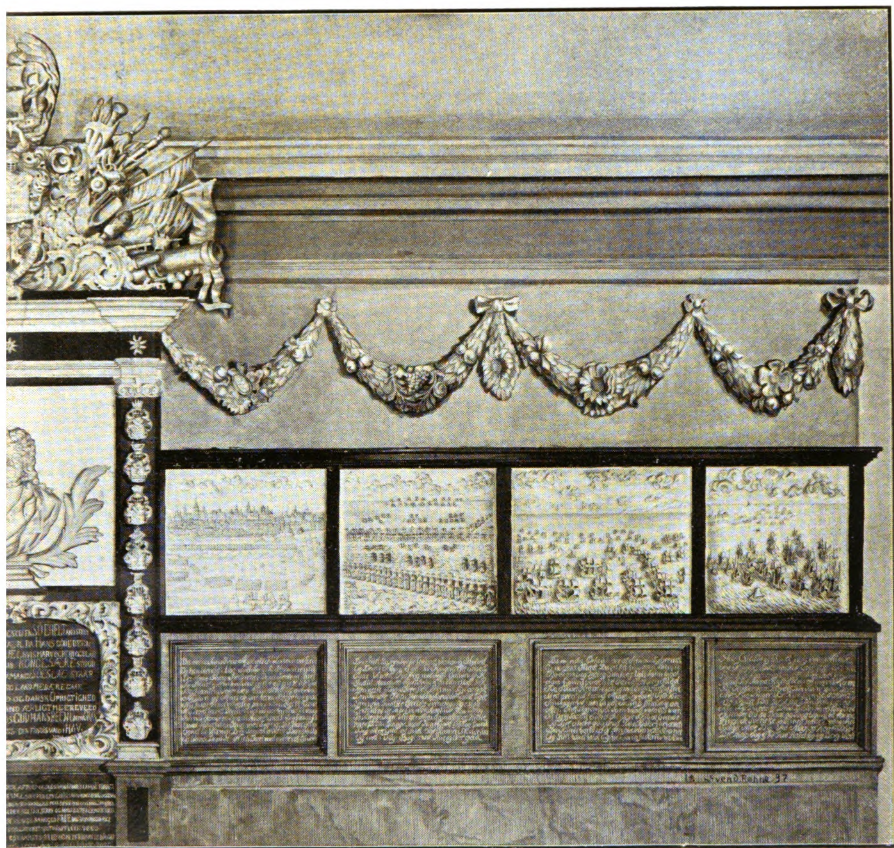
I Holmens Kirkes Kapel kan endnu den Dag i Dag ses Niels Juels pragtfulde Gravminde. Tværs over Kapellet er anbragt et højt Jærngitter, og bag ved dette findes 4 Kister, nemlig Niels Juels, hans Hustrus, hans Søns og Svigersøns. Man ser Fanerne hænge ned fra Loftet, paa Væggen ses i Midten hans Billede og paa Siderne 8 af hans berømteste Sejrvindinger, der ere udarbejdede i hvidt Marmor, og som her gengives efter Tegninger udførte af Assistent ved Kunstmusæet Svend Rønne. Under hver af disse Relieffer

NIELS JUELS EPITAFIUM I

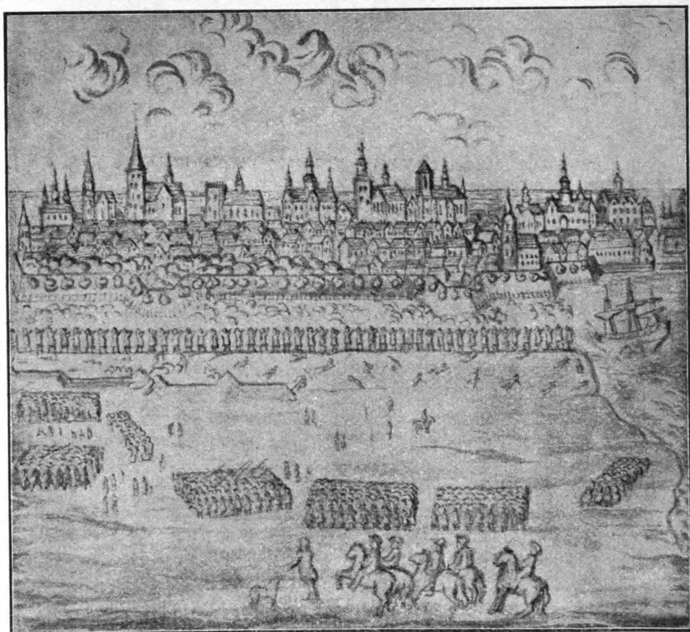
EFTER TEGNING

J. COHENS BOGTRYKKERIER

HOLMENS KIRKES KAPEL

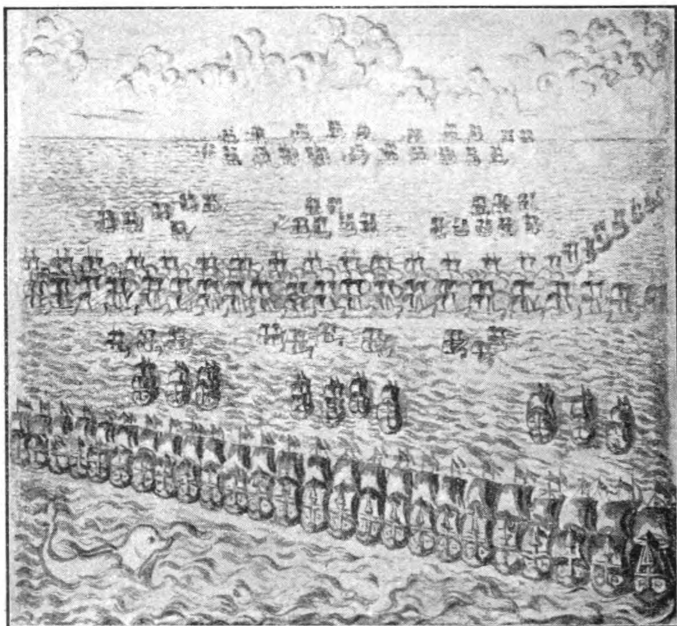
AF SVEND RØNNE

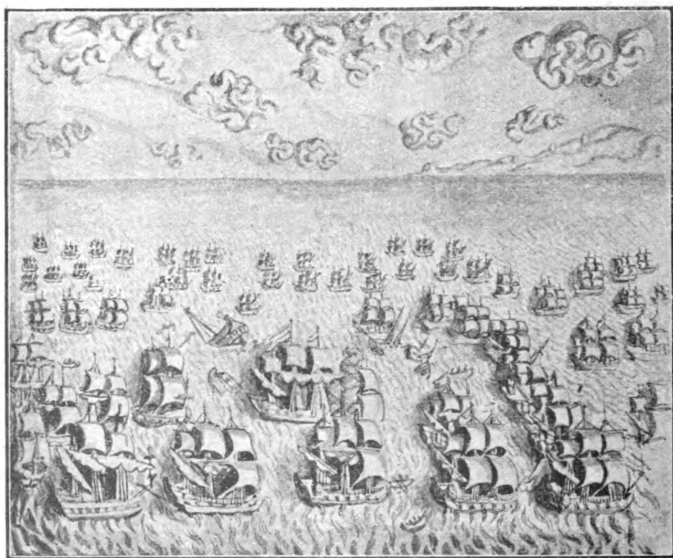
Marmorrelief af »Københavns Belejring« paa Niels Juels Epitafium.

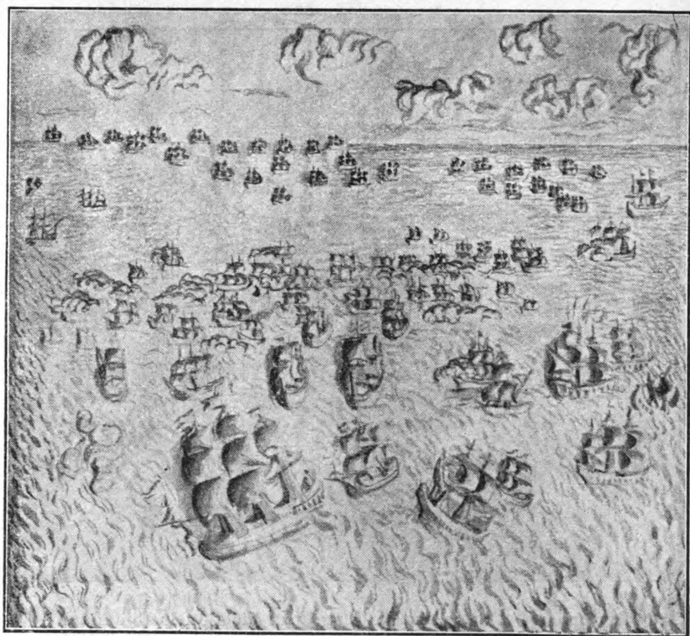
Marmorrelief af »Gullands Erobring« paa Niels Juels Epitafium.

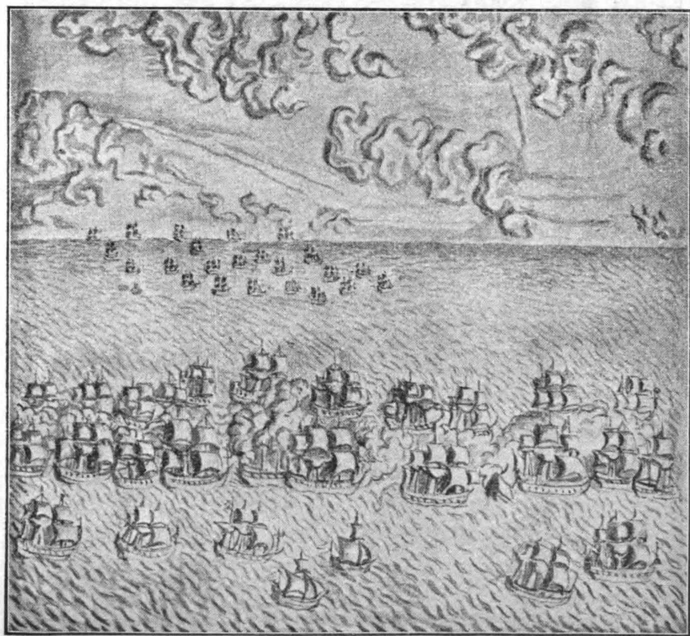
Marmorrelief af »Kampene under Bornholm« paa Niels Juels Epitafium.

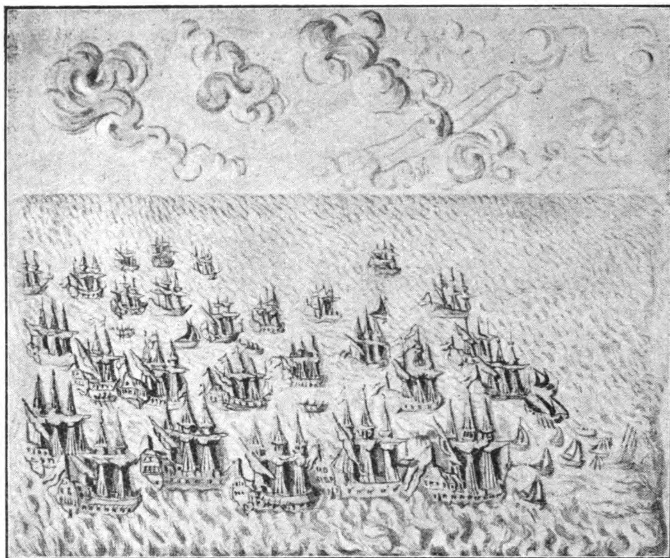
Marmorrelief af »Søslaget ved Øland« paa Niels Juels Epitafium.

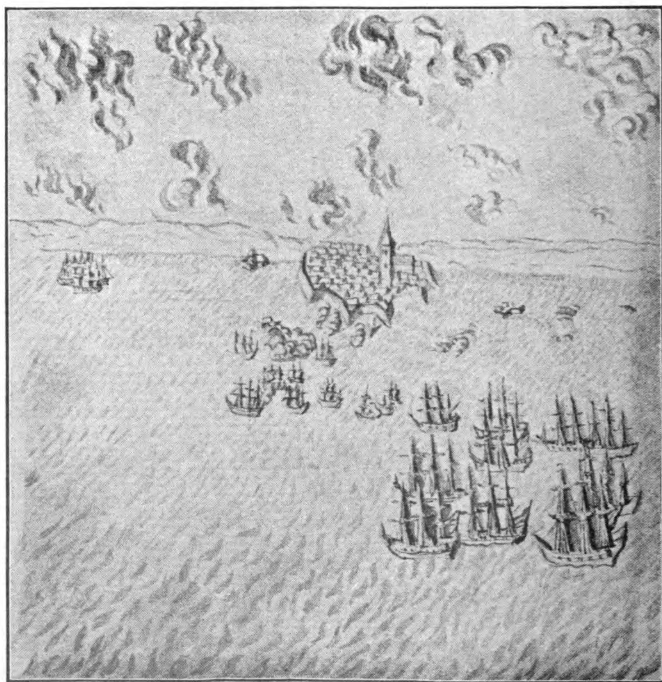
Marmorrelief af »Kampen under Møen« paa Niels Juels Epitafium.

Marmorrelief af »Slaget i Køgebugt« paa Niels Juels Epitafium.

Marmorrelief af »Rygens Erobring« paa Niels Juels Epitafium.

Marmorrelief af »Kampene i Kalmarsund« paa Niels Juels Epitafium.

læses de Vers, som vi i det foregaaende have benyttet ved Omtalen af hans Søslag. Bogstaverne ere indhuggede i Marmoret, udfyldte med Bly og derpaa forgyldte. Under Niels Juels *Brystbillede*, der er omgivet af hans eget og hans Forfædres Vaaben, findes følgende Vers, der ligesom de andre ere forfattede af Biskop Thomas Kingo:

»Staa Vandringsmand, og sku en Søhelt an i Sten,
Og est Du selv ej Flint, ær da hans døde Ben!
Thi det er Herr Niels Juel, hvis Marv og Ben og Blod
Med fyrigt Hjærte for sin Konges Ære stod,
Hvis Manddoms Drifter i saa mange Søslag staar,
Og gennem Hav og Luft og Land med Ære gaar.
En Mand af gammel Dyd og dansk Oprigtighed,
Af Ja og Nej og hvad man godt og ærligt ved.
Hans Sjæl, den er hos Gud, hans Ben i denne Grav,
Hans Navn i Minde, mens der findes Vand i Hav.«

At dømme efter de Billeder, man har af Niels Juel synes han at have været af velvoxen Skikkelse og have haft et fyldigt Ansigt. Han bar sit eget, glat nedkæmmede Haar, medens Broderen Jens Juel bar den traditionelle Paryk. Om disse to Brødre skriver Tycho de Hoffmann, at Jens havde ligesom Niels megen Forstand og Mod. Niels Juels Opførsel var høflig, artig og aabenhjertet, den andens var mere lunken og tilbageholdende. Med eet Ord, hans udvortes Anseelse var ej saa indtagende, men han gav ham intet efter i Hurtighed og Nidkærhed for Fædrelandets Bedste.

Niels Juel var meget godgørende. Efter Slaget i Køgebugt satte han 4000 Rigsdaler fast i velgørende Øjemed. I sin Levetid lod han Renterne heraf aarlig uddele til værdige trængende. Vi have tidligere omtalt, at hans Hustru i Forening med Birthe Skeel stiftede det adelige Jomfrukloster i Roskilde. Det er ogsaa ret rørende at læse alle de mere eller mindre vellykkede

Forsøg paa Digtekunst baade paa Latin og Dansk, ja endog paa Hollandsk, som bleve producerede efter Niels Juels Død og til hans Ære. De vise i al Fald alle, hvor afholdt han var. Iblandt disse skulle vi blot omtale eet, som har den historiske Interesse, at det er skrevet af en Mand, der personlig staaende paa Stevns Klint har overværet Slaget i Køgebugt. Vi skulle blot anføre nogle af Linierne i Verset, der lyde saaledes:

»Den Dag jeg glemmer ej, da jeg nok saa for Øjen,
Den mandig' Herr Niels Juel var ikke ræd for Trøjen.
Hans Hjærte saa man da saa haardt som Jærn og Flint,
Da jeg med andre stod og bad paa Stævens Klint,
Da saa jo hver en Mand, hvad denne Herre turde,
Fordi han havde Gud i sig og inden Borde.
Da hjalp den naadig' Gud ved denne kristen Mand,
At Kongen han blev glad og alt hans ganske Land.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

En Æresskrift vi da paa Landet vil opsætte:
Den ærlig' Herr Niels Juel vi aldrig skal forgætte,
Retsindig leved han og døde kristelig.
Hans Sjæl har Jesus gjemt i Ærens Himmerig.«

Endelig skulle vi anføre en kortfattet Karakteristik af Niels Juel, som vi finde ret betegnende. Tycho de Hoffmann, der har skrevet om velfortjente, danske Adelsmænd, siger følgende:

»I øvrigt forenede han i sin Person alle de Egenskaber, som danne store Anførere. Hans Forsigtighed var lige saa stor som hans Tapperhed, og denne var altid gelejdet af en forunderlig Lykke, saa at han kom til Ende med alle sine Foretagender. Aldrig befalede han sine Matroser noget uden at foregaa dem med sit Exempel. Aldrig foretog han sig noget uden efter en tilstrækkelig Betænkning, overbevist om, at for stor Hastighed er lige saa skadelig som Sendrægtighed. Han forenede den fornødne Hurtighed med stor

Forsynlighed for at undgaa Sendrægtighedens Følger. Men i hvor store end hans Forstands Gaver vare, komme de dog intet imod hans Hjærtes store Egenskaber. Han straffede strængeligen dem, som ej gjorde deres Skyldighed, men forsvarede tvertimod dem, som havde udmærket sig ved nogen smuk Gærning og anvendte al sin Credit paa at skaffe dem den Belønning, som de fortjente. Al menneskelig Storhed var ham

Niels Juels Statue paa Gammelholm.

saa ligegyldig, at man aldrig haver hørt ham tale om sine store Sejervindinger, og søgte man at faa ham paa denne Discours, søgte han strax at dreje Talen paa noget andet. Blev han nødt til at svare, sagde han altid med en utvungen Ydmyghed: »Det er Gud, som skal have Æren derfor« og lod sig forstaa med, at man ej gjorde ham nogen Fornøjelse med at tale herom.«

Vi have nu hørt Samtidens Dom om Niels Juel, og Efterverdenen vil ikke dømme ham anderledes. For os staar Niels Juel som vort Lands største Admiral, vor mest nationale Søhelt, han staar for os ikke alene som den personlig tapre Kriger, som den dygtige Leder af Krigsforetagenderne til Søs, men tillige som den brave Hædersmand, der blev sin Konge, sit Land og sit Kald tro til det sidste. Hans Navn er jo ogsaa kendt af enhver Dansk, af baade store og smaa, og det er ikke for intet, at vi synge om ham i den danske Nationalsang:

Niels Juel gav Agt paa Stormens Brag,
Nu er det Tid!
Han hejsede det røde Flag
Og slog paa Fjenden Slag i Slag,
Da skreg de højt blandt Stormens Brag,
Nu er det Tid!
Fly! skreg de, hver som ved et Skjul,
Hvo kan bestaa mod Danmarks Juel,
Hvo kan bestaa mod *Danmarks Juel*
I Strid!

Ved Udarbejdelsen af denne Skildring er bl. a. følgende benyttet:

Garde, H, G.: Efterretninger om den danske og norske Sømagt I. Kbh. 1832.

do. Den dansk-norske Sømagts Historie. Kbh. 1861.

do. Niels Juel. Kbh. 1842.

Tuxen, J. C.: Niels Juel. Kbh. 1883.

Jespersen, Peter: Ligtale over Niels Juel. Kbh. 1699.

Markus Giøe: Sørgetale over Niels Juel. Kbh. 1753.

Tycho de Hoffmann: Historiske Efterretninger om velfortjente danske Adelsmænd. II. Kbh. 1778.

Mathias Hagerup: Lovtale over Niels Juel. 1795.

Archiv for Søvæsenet. II—III. Kbh. 1828—29.

Tidsskrift for Søvæsen.

N. Bache: Nordens Historie. IV. Kbh. 1881.

Chr. Bruun: Niels Juel og Hollænderne. Kbh. 1871.

J. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage. Kbh. 1894.

Indholdsfortegnelse.

